

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ ІНФОРМАТИКИ
RZESZOW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY (POLAND)
НАУКОВІ ФАХОВІ ЖУРНАЛИ:
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ» та «ЮРИДИЧНА НАУКА»**

**«НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА У ФОКУСІ
ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ»**

**VIII-ма Міжнародна наукова Інтернет-конференція
14-15 жовтня 2020 року**

**м.Київ – м.Rzeszów
2020**

УДК 327
ББК 65.23+330

За загальною редакцією:

Єрмошенко Микола Миколайович – доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України. Президент «Міжнародної академії інформатики». м. Київ. Україна.

Штулер Ірина Юрївна – доктор економічних наук, професор, Перший проректор ВНЗ «Національна академія управління». м. Київ. Україна.

Gerasymchuk Nataliia – Doctor of Economic Sciences, associate professor of Economics Department of Rzeszow University of Technology, Poland.

Рецензенти:

Єрохін Сергій Аркадійович – доктор економічних наук, професор, ректор ВНЗ «Національна академія управління». м. Київ. Україна.

Антонова Олена Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку та фундаментальних економічних дисциплін ВНЗ «Національна академія управління». м. Київ. Україна.

Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці матеріали VIII-ої Міжнародної наукової Інтернет-конференції (м.Київ – м.Rzeszów, 14-15 жовтня 2020 року) / ВНЗ «Національна академія управління». – Київ: НАУ. – 2020. – 130 с.

ISBN 978-17-596-277-0

У збірнику викладено матеріали VIII-ої Міжнародної наукової Інтернет-конференції «Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці» (14-15.10.2020 р., м.Київ – м.Rzeszów), у яких розглядаються проблеми економіки та управління національним господарством, економічної безпеки національної економіки, інноваційного розвитку, державної інноваційної політики, науково-технічної політики та механізмів її реалізації, інформаційних технології та захист інформації, механізмів державного управління, сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту та оподаткування, сучасні маркетингові технології в умовах глобалізаційних процесів, правові проблеми соціально-економічного розвитку країни. Дана інтернет-конференція проведена за сприяння Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених ВНЗ «Національна академія управління».

УДК 327

© Колектив авторів, 2020

© Національна академія управління, 2020

© Міжнародна академія інформатики, 2020

ВСТУПНЕ СЛОВО

В очікуванні другої хвилі пандемії спричиненої гострою респіраторною хворобою COVID-19, коронавірус SARS-CoV-2 особливо актуально постають питання безпеки. Швидке поширення коронавірусу COVID-19 вимагало прийняття важливих та своєчасних управлінських рішень керівниками країн. На вимогу ВООЗ уряди країн у березні 2020 року ввели жорсткі карантинні обмеження. Суспільство змушене було відмовитись від звичного життя, припинились подорожі по країні та став забороненим виїзд за кордон, відбулось закриття шкіл, ЗВО та усіх підприємств (Метрополітену, Укрзалізниці та інших спрямованих на життєзабезпечення населення та підприємств). Відвідування громадських місць було дозволено виключно з дотриманням соціальної дистанції. Такі умови виявились вкрай складними як для України так і для усього світу. На третьому місяці жорсткого карантину почались страйки та вимоги послабити введені обмеження.

Проте є і позитив: ми освоїли нові способи спілкування, навчання, праці та дозвілля. Активна робота, в тому числі і наукова перемістилась в ZOOM, Microsoft Teams та інші спеціалізовані програми для проведення відеозв'язку. В он-лайн середовище перемістились конференції та наради, брифінги та зустрічі, освітній процес тощо. Стало можливим протягом одного дня «відвідати» різні кінці нашої країни. До прикладу, зранку лекція в Києві, а пообіді конференція у Дніпрі.

Повторний спалах COVID-19 дає всі підстави стверджувати, що наступне півріччя ми й далі проведемо перед моніторами гаджетів, спілкуючись за допомогою спеціалізованих програм. Відповідно і проблеми національної безпеки у нашій державі і надалі є актуальними.

В даній збірці розглядаються проблеми економіки та управління національним господарством, економічної безпеки національної економіки, інноваційного розвитку, державної інноваційної політики, науково-технічної політики та механізмів її реалізації, інформаційних технології та захисту інформації, механізмів державного управління, сучасного стану та перспектив розвитку обліку, аналізу, аудиту та оподаткування, сучасних маркетингових технологій в умовах глобалізаційних процесів, правові проблеми соціально-економічного розвитку країни. Кожен з зазначених аспектів має свою специфіку та особливості регулювання, їх треба вивчати й аналізувати, шукати шляхи вирішення на основі подальших розробок та ґрунтовних досліджень з урахуванням нових реалій.

Завдання VIII-ої Міжнародної наукової Інтернет-конференції «Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в

економіці» полягають у спробі знайти шляхи вирішення зазначених вище проблем.

Метою цієї Інтернет-конференції є конструктивна дискусія, яка має сприяти формуванню нових ідей, розробці наукових концепцій і теорій, проектуванню методик та технологій придатних для прогресивного розвитку.

Організація, проведення та публікація наукових доповідей на Інтернет-платформі дає змогу залучити максимально широке коло науковців до порушених проблем, зібрати однодумців і опонентів. Адже дана Інтернет-конференція зорієнтована не лише на обмін інформацією та апробацію матеріалів наукових досліджень, а й має ще одне важливе завдання – пошук засад, концептів, імперативів та стратегій державної політики безпеки у її економічному, політичному та суспільному вимірах.

Очікуємо, що публікації VIII-ої Міжнародної наукової Інтернет-конференції «Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці» стануть підґрунтям для подальшої перспективної та плідної співпраці між науковцями різних сфер та галузей, що сприятиме швидкому виходу України з карантину та повернення до звичного життя.

Для зручності користування та поширення матеріалів конференції їх можна безкоштовно завантажити на сайті: www.nam.kiev.ua.

Бажаємо всім учасникам Інтернет-конференції плідної роботи, цікавих дискусій, конструктивного спілкування, і, звичайно, міцного здоров'я!

Ірина Штулер

доктор економічних наук, професор

Перший проректор

ВНЗ «Національна академія управління»

Член-кореспондент «Міжнародної академії інформатики»

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Бенько Н.М. НАУКОВІ ПОГЛЯДИ НА ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ».....	... 9
Біланіч Г.П. КУЛЬТУРА СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	... 12
Біланіч Л.В. РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У СОЦІАЛЬНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ.....	... 15
Gerasymchuk N. REGULATION AND COUNTERING ABUSES IN PROPERTY RELATIONS AS THE MAIN PREREQUISITE TO OPENING A LAND MARKET IN UKRAINE.....	... 18
Герзанич В.М., Розман І.В., Поп В.В. ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	... 20
Єрохін С.А. ЦИФРОВІЗАЦІЯ УКРАЇНИ В ІНДЕКСАХ.....	... 22
Кирлик Н.Ю. НАЦІОНАЛЬНА ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНА СИСТЕМА В «НАЦІОНАЛЬНІЙ ТРАНСПОРТНІЙ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2030 РОКУ».....	... 24
Небаба Н.О. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНО-КООПЕРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН ПІДПРИЄМСТВ В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ.....	... 27
Сержанов В.В., Петрецький І.І. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ ІНВЕСТОРІВ.....	... 30
Штулер І.Ю. ФІНАНСОВА ЕКОНОМІКА ТА СУЧАСНІ ПРИНЦИПИ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗА УМОВ ГОМЕОСТАЗИСУ.....	... 33

СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Антонова О.М. НАСЛІДКИ ПОСЛАБЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	... 36
---	--------

Рябих Д.В. МЕТОДОЛОГІЯ ДІАГНОСТИКИ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	... 38
---	--------

СЕКЦІЯ 3. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК, ДЕРЖАВНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА, НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ПОЛІТИКА ТА МЕХАНІЗМИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Герзанич В.М., Добош В.Д. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ – ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ.....	... 42
Шевченко А.В. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙ, ПРОГРАМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЇХ ТИПОЛОГІЯ.....	... 44

СЕКЦІЯ 4. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ

Кляп М.М., Свереняк А.В. РІЗНОВИДИ КОМП'ЮТЕРНОЇ АНІМАЦІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ РЕНДЕРИНГУ СЦЕН.....	... 51
Лях І.М., Пискач В.В. АНАЛІЗ БЕЗСЕРВЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	... 53
Повхан І.Ф., Яворський П.В. ПЛАНУВАННЯ ПОДОРОЖЕЙ З ВИКОРИСТАННЯМ МОБІЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	... 55
Serkutan T.V., Shlapak N.S. RESEARCH OF THE USE OF THE NEW COMPUTER TECHNOLOGIES IN THE MARKETING MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES.....	... 57
Штулер Ю.Ю. АВТОМАТИЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	... 59

СЕКЦІЯ 5. МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Литвин М.М. КЛАСИФІКАЦІЯ РІВНІВ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ.....	... 62
Молнар С.О., Пилявський Ю.М. МЕТОДОЛОГІЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ В РИНКОВІЙ СИСТЕМІ.....	... 64

СЕКЦІЯ 6. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Баранник Л.Б., Соломка Я.А.

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ
ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ..... ... 67

Сугак Т.М.

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ
УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ..... ... 71

Тидір Н.І.

СТАН ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ
2015-2019 РОКІВ..... ... 74

Чередніченко Ю.В., Штулер Г.Г.

ПОРІВНЯННЯ ВИЗНАЧЕННЯ «ОСНОВНІ ЗАСОБИ» ЗА
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА МСФЗ..... ... 76

СЕКЦІЯ 7. СУЧАСНІ МАРКЕТИНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Антонова А.О.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ РЕКЛАМИ..... ... 79

СЕКЦІЯ 8. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Александренко О.В.

КВАЛІФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС
ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ: ПРОБЛЕМНІ
ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ..... ... 83

Веселовська Н.О.

ДОПИТ ДОРОСЛОГО ЯК СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО ст. 304 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ
УКРАЇНИ: НАЛАГОДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ.. ... 85

Євсєєнкова О.Ю.

ТЕНДЕНЦІЇ ПОШИРЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ В
УКРАЇНІ..... ... 89

Звоненко О.О.

ВИТОКИ, ІСТОРІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ, НОРМ І
СТАНДАРТІВ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ УБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОРОЖНЬОГО РУХУ (ДРУГИЙ ПЕРІОД)..... ... 99

Подопригора А.С. ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ У СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ.....	... 101
Полішко Н.Л., Грінчук Д.В. ПОНЯТТЯ ТА МЕТА ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ.....	... 112
Серга А.М. ІСТОРИЧНА ГЕНЕЗА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ СТАТУСУ ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ПОЄДНУЮТЬ РОБОТУ З НАВЧАННЯМ.....	... 114
Живко З.Б., Воронка О.З., Кухарська Л.В. ФОРМУВАННЯ ТАКТИКИ І СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ.....123

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Бенько Надія Миколаївна

здобувач освітньо-наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності 051 «Економіка»

ВНЗ «Національна академія управління»

м. Київ, Україна

НАУКОВІ ПОГЛЯДИ НА ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ»

Поняття «людський капітал» введено в економічну науку американськими економістами Г. Беккером і Т. Шульцом. Саме вони вважаються засновниками теорії людського капіталу. Згідно їх наукових тверджень теорія людського капіталу базується на основних положеннях інституціоналізму, неокласицизму, неокейнсіанства та інших сучасних економічних теорій. [12, с. 121-122].

Увівши поняття «людський капітал» Г. Беккер і Т. Шульц довели, що людський капітал є визначальним фактором досягнення високого рівня конкурентоспроможності національної економіки [13, с. 350-352]. Відповідно, джерелом зростання економіки було визнано галузі, які дотичні до формування та розвитку людського капіталу, а саме: освіта, наука, охорона здоров'я тощо. До того часу вважалось, що ці галузі та напрямки споживають зароблене, а не роблять внеску у ВВП країни.

З того часу більшість науковців прийняла цю термінологію, та підхопивши актуальність досліджень в цьому напрямі запропонували власні наукові погляди на визначення та трактування поняття «людського капіталу». Проведені дослідження показали, що в наразі в економічній науці існують різні підходи до трактування поняття «людський капітал». У зв'язку з цією різноманітністю можна такі підходи до трактування поняття «людський капітал»:

- 1) людський капітал як інвестиції;
- 2) людський капітал як запас;
- 3) людський капітал як активи;
- 4) людський капітал як фактор виробництва.

Для зручності сприйняття пропонуємо здійснити класифікацію трактування поняття «людського капіталу» за виділеними підходами та представити пропоновані науковцями визначення у вигляді таблиці. В таблиці 1 представлено класифікацію трактування поняття «людський капітал» за підходом «людський капітал як інвестиції».

Таблиця 1

Класифікація трактування поняття «людський капітал» за підходом
 «людський капітал як інвестиції»

Науковець	Трактування
Т. Шульц	«людський капітал» – знання, навички та здібності людини, які сприяють зростанню продуктивної сили її праці [13, с. 150-151].
С. Дятлов	«людський капітал» – сформований в результаті інвестицій і накопичений людиною певний запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, які цілеспрямовано використовуються в тій або іншій сфері суспільного виробництва, сприяють зростанню продуктивності праці, і, тим самим, впливають на збільшення доходів даної людини [4].
А. Колядин	«людський капітал» – сформований за допомогою сукупних цілеспрямованих інвестицій запас знань, творчих здібностей, творчих навичок і умінь, культури і здоров'я, що забезпечують його власнику додаткові виробничі можливості, функціональну конкурентоспроможність і збільшення грошового доходу [7].
В.В.Андріанова	«людський капітал» – дорівнює сумі грошових витрат (інвестицій) на формування здоров'я (від народження до досягнення віку активної трудової діяльності), на придбання знань, досвіду, кваліфікації, на підвищення культури поведінки в суспільстві [1].
Г. Беккер	«людський капітал» – сукупність вроджених здібностей і набутих навичок, знань і мотивацій, доцільне використання яких сприяє збільшенню отриманого доходу [12].

Джерело: систематизовано автором за даними [1,4, 7,12, 13]

В таблиці 2 представлено класифікацію трактування поняття «людський капітал» за підходом «людський капітал як запас».

Таблиця 2

Класифікація трактування поняття «людський капітал» за підходом
 «людський капітал як запас»

Науковець	Трактування
Е. Долан	«людський капітал» – це капітал у вигляді розумових здібностей, отриманий через формальне навчання або освіту, або через практичний досвід. [3]
Р. Нурєєв	«людський капітал» – сукупність усіх якостей працівника (знань, навичок, досвіду, мотивації, енергії, витривалості, здоров'я), які можуть бути використані в процесі виробництва [10].
Р. Капелюшников	«людський капітал» – запас знань, здібностей і мотивацій, які притаманні кожному індивіду. Формування такого запасу, з одного боку, вимагає вилучення коштів за рахунок поточного споживання, але, з іншого, має на меті підвищення продуктивності праці і майбутніх трудових доходів [5].

Джерело: систематизовано автором за даними[3, 5, 10]

В таблиці 3 представлено класифікацію трактування поняття «людський капітал» за підходом «людський капітал як активи».

Таблиця 3

Класифікація трактування поняття «людський капітал» за підходом
«людський капітал як активи»

Науковець	Трактування
Л. Шевчук	«людський капітал» – здатність людини брати участь у процесі відтворення суспільного виробництва і створенні загальнолюдських цінностей [11].
Д. Мельничук	«людський капітал» – економічний актив, що формується в результаті інвестицій і розвивається шляхом отримання нових знань та доцільної видозміни продуктивних спроможностей індивіда [9, с. 54-55].
Л. Гальків	«людський капітал» – сукупність знань, навичок, здібностей і кваліфікації, які притаманні кожному носієві робочої сили і можуть бути використані ним у виробничих та/або споживчих цілях, а також мають здатність оновлюватися, вдосконалюватися і розвиватися [2, с. 459].

Джерело: систематизовано автором за даними [2, 9, 11]

В таблиці 4 представлено класифікацію трактування поняття «людський капітал» за підходом «людський капітал як фактор виробництва».

Таблиця 4

Класифікація трактування поняття «людський капітал» за підходом
«людський капітал як фактор виробництва»

Науковець	Трактування
М. Критський	«людський капітал» – загальна конкретна форма життєдіяльності, що асимілює попередні форми, характерні для періодів привласнюючого і відтворюючого господарств, і реалізується як підсумок історичного руху людського суспільства до його сучасного стану [8, с. 105].
Н. Кирлик	«людський капітал» – поєднання таких ключових структурних компонентів: фізичний капітал; професійно-кваліфікаційний капітал; інтелектуальний капітал; соціально-психологічний капітал; культурно-моральний капітал; інноваційний капітал [6, с. 4].

Джерело: систематизовано автором за даними [6, 8]

Отже, більшість дослідників визнають реальність і вирішальну роль людського капіталу в економічному зростанні країни та присвячують свої наукові дослідження цій проблемі.

Список використаних джерел

1. Андріанова В.В. Розрахунок людського капіталу підприємств / В. Андріанова // Економіка і управління. 1998. №2. С. 4-6.
2. Гальків Л.І. Людський капітал: базисні поняття та концептуальні положення. Науковий вісник НЛТУ України, 2008, 18.9.
3. Долан Э.Дж. Микроэкономика / Э.Дж. Долан, Д.Е. Линдсей. СПб., 1994. 256 с.
4. Дятлов В.А. Управление персоналом: учебн. по соб. для вузов / В.А. Дятлов, А.Я. Кибанов, В.Т. Пихало. М.: ПРИОР, 1998. 512 с
5. Капелюшников Р.И. Современные буржуазные концепции формирования рабочей силы: критический анализ / Ростислав Исакович Капелюшников. М.: Наука, 1981.

450с.

6. Кирлик Н.В. Особливості інвестування у людський капітал на машинобудівних підприємствах. *Економіка промисловості*, 2013, 4: 111-122.

7. Коляда О.Р. Інвестиції в людський капітал у країнах, що розвиваються. 2019.

8. Критський М.М. Людський капітал / М.М. Критський. Л.: Вид-во ЛДУ, 1991. 120.С. 19.

9. Мельничук Д.П. (2015). Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення: монографія. Житомир: Полісся, 563, 527-563.

10. Нуреев Р.М. Курс мікроекономіки: Учебник для вуза. М., 2002. С. 318, 537

11. Шевчук Л.Т. Медико-соціальні аспекти використання трудового потенціалу: регіональний аналіз і прогноз. /Л.Т.Шевчук. Львів, 2003. 489 с.

12. Becker G. *Human Capital: Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education* / G. Becker. – 3rd ed. – University of Chicago Press, 1993. 390 p.

13. Schultz T. *Investment in Human Capital: The Role of Education and of Research* / T. Schultz. N.Y., 1971. P. 16, 129.

Біланч Галина Петрівна

кандидат історичних наук,

доцент кафедри соціокультурної діяльності

Ужгородський інститут культури і мистецтв

Закарпатської обласної ради

КУЛЬТУРА СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Соціальне підприємництво, відносно нове поняття, яке увійшло у професійну сферу та економічну теорію. Пропонуємо розібратися з цим поняттям. При аналізі різних видів соціального підприємництва в Україні, відмітимо, що існує кілька підходів до розуміння цього феномена. В таблиці 1 представлено класифікацію підходів до визначення соціального підприємництва з різних позицій.

Таблиця 1

Підходи до розуміння соціального підприємництва в Україні

Напрямок	Визначення
відносно населення	як способу соціальної підтримки певних уразливих груп населення
відносно підприємництва	як механізму сприяння розвитку підприємницьких ініціатив
	як соціально орієнтованої форми бізнесу
відносно держави	як альтернативного державного механізму вирішення соціальних проблем

Джерело: систематизовано автором

Аналізуючи таблицю 1 відмітимо, що пріоритетом діяльності соціального підприємства не є отримання прибутку, або розширення виробничої діяльності, або будь-яка з інших ініціатив діяльності. Ключовою ідеєю соціального підприємництва є вирішення соціальних проблем громади,

територіального об'єднання чи конкретних людей. Це і становить культуру формування та функціонування соціального підприємництва в Україні.

На відміну від європейських або арабських країн в Україні соціальне підприємництво робить тільки перші кроки у своєму становленні.

Культура становлення соціального підприємництва «виросла» з поняття «соціальної відповідальності підприємництва. Останнє ж трактується як добровільно-активна спроможність сучасної підприємницької діяльності швидко реагувати на очікування суспільства щодо вирішення економічних та соціальних проблем сьогодення.

На думку, нобелівського лауреата Д. Норт «готовність суспільства здобувати знання і досвід, впроваджувати новаторські рішення, приймати ризик і застосовувати всілякі творчі підходи, а також з часом вирішувати проблеми і усувати вузькі місця в суспільстві» і визначає потребу у виникненні такого явища [8]. Д. Норт доводить, що «децентралізоване прийняття рішень дозволяє суспільству спрямовувати максимальні зусилля на вивчення альтернативних способів вирішення проблем» [8].

Тобто, аналізуючи його вислови, вважаємо, що соціальне підприємництво є рушійною силою адаптації до кризових явищ у економіці, суспільстві, державі.

Культура соціального підприємництва в Україні розвивається епізодично. Вітчизняні дослідники визначають, що «соціальна відповідальність – це добровільні соціальні зобов'язання, які визнаються суспільством та які бере на себе власник або уповноважений ним орган підприємства з метою задоволення соціальних інтересів персоналу та всіх зацікавлених сторін у межах економічної доцільності» [7].

Сучасні концепції дослідження питання соціальної відповідальності бізнесу та формування соціально відповідального бізнесу стосуються як теоретичного обґрунтування соціальної відповідальності бізнесу та її значення для соціалізації суспільства, так і принципів розроблення місії підприємств, базових бізнес-стратегій, трудових відносин з працівниками, відносин зі «стейкхолдерами» (зацікавленими суб'єктами), корпоративної підзвітності, впливу на навколишнє середовище, взаємодії у соціальній політиці з місцевими органами влади тощо.

Програмних документів, які визначають розвиток підприємницької діяльності, в тому числі передбачаючи і її соціальну складову не так уже і багато. Насамперед, це:

1. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Президентом України в січні 2015 року №5., де прописано, що забезпечення сталого розвитку і забезпечення безпеки в державі є основними її цілями і завданнями [1].

2. План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, затверджений розпорядженням КабМіну України від 23 серпня 2009 року

№615. (втратив чинність) [2].

3. Про затвердження плану дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу «Ведення бізнесу», затверджено розпорядженням КабМіну України від 16 грудня 2015 року №1406. (втратив чинність) [3].

4. Стратегія подолання бідності схвалена розпорядженням КабМіну України від 16 березня 2016 року №161 [4].

5. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року затверджена постановою КабМіну України від 6 серпня 2014 року [5].

Зважаючи на представлений перелік програмних документів можна сказати, що організаційно-правової форми в Україні як соціальне підприємництво в українському законодавстві не існує. Але в Україні є ряд прийнятих норм та нормативів і документів, які обумовлюють розвиток соціального бізнесу і спонукають великі та середні підприємства брати активну участь у соціальному підприємстві.

Список використаних джерел

1. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
2. План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR160615.html (втратив чинність)
3. Про затвердження плану дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу «Ведення бізнесу», затверджено розпорядженням КабМіну України від 16 грудня 2015 року №1406. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1406-2015-%D1%80#Text> (втратив чинність).
4. Стратегія подолання бідності. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248898080>
5. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#Text>
6. Lubelcová G. Social economy: concepts, opportunities, risks. //Sociológia. 2012. Vol. 44. No. 1. P. 83-108.
7. North D.C. Institutions, Institutional Change, and Economic Performance / D.C. North. – New York: Cambridge University Press. P. 81.

Біланіч Людмила Віталіївна
кандидат економічних наук
Науково-дослідна частини
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У СОЦІАЛЬНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Інформаційні ресурси відіграють велику роль практично у всіх сферах життєдіяльності держави і суспільства.

Сучасні інформаційні ресурси можна розглядати з нормативно-правової, економічної, науково-технічної, соціально-демографічної сторін. При розгляді інформаційних ресурсів соціального підприємництва важливим є їх соціальний, економічний та правовий аспекти. Законом України «Про національну програму інформатизації» визначено, що її завданням є вирішення проблем забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної діяльності [1, ст. 2].

Інформація, яка стосується соціального підприємництва, може належати до різних за змістом видів інформації про юридичні і фізичні особи, про товари, роботи й послуги, інформації правового, статистичного, соціологічного, довідкового характеру.

Інформаційні ресурси соціального підприємництва можна трактувати як необхідний для функціонування і розвитку соціальних підприємств, управління сферою соціального підприємництва структурований потік інформації про суб'єкти, середовище, явища, події, факти, що так чи інакше пов'язані з феноменом соціального підприємництва в Українській Республіці. Ці інформаційні ресурси стосуються відповідних засобів виробництва, торгівлі, надання послуг, соціального обслуговування тощо.

Структурну класифікацію інформаційних ресурсів соціального підприємництва можна представити за рівнями, які наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Структурна класифікація інформаційних ресурсів соціального підприємництва за рівнями в Україні

№	Вид інформаційних ресурсів	Джерела
Рівень органів державної влади та самоврядування		
1.	Нормативно-правові акти загальнодержавного значення	Портал ВРУ та офіційні веб-сайти державних органів влади
2.	Нормативні документи місцевої влади та органів місцевого самоврядування	Офіційні веб-сайти місцевих органів влади
3.	матеріалізовані результати аналітичної переробки інформації державних інформаційних ресурсів	в Україні практично відсутні

Продовження таблиці 1

Рівень підприємств, громадських організацій		
3.	Спеціалізовані каталоги	Каталог соціальних підприємств України
4.	Матеріали у виданнях громадських організацій, фондів	Видання Всеукраїнського фонду «Крок за кроком»
5.	Інформаційні ресурси власне соціальних підприємств	документи статистичної звітності тощо
6.	матеріали інтернет-ресурсу «Соціальне підприємництво в Україні»	інтернет-ресурс «Соціальне підприємництво в Україні»
7.	інтернет-ресурси громадських організацій	сайти Ресурсного центру розвитку громадських організацій «ГУРТ»
Рівень наукових досліджень		
8.	Наукові статті	У збірниках наукових праць та інших наукових періодичних виданнях, зокрема в електронних наукових збірниках У базах даних та на інших бібліографічних ресурсах бібліотек, вищих навчальних закладів тощо, бібліотечно-бібліографічних ресурсах, в електронних архівах тощо
9.	Навчальна література	на різних бібліотечно-бібліографічних ресурсах
Рівень публіцистичних досліджень		
10.	Науково-популярні, аналітичні, довідкові, інформаційні матеріали в інтернет-виданнях	«Українська правда», «Дзеркало тижня» тощо.
11.	періодичні видання та інформаційні ресурси телекомунікаційного доступу	Ділові газети, телевізійні новини, мережа Інтернет (Телеграм-канали, офіційні сайти) тощо.

Джерело: побудовано автором

Соціальні підприємства в Україні як правило невеликі і не мають власних баз даних. Представлені в таблиці інформаційні ресурси виконують таку роль:

- дають змогу оперативно приймати управлінські рішення;
- відстежувати фінансовий стан підприємства;
- формувати прогнози і створювати рекламну продукцію;
- розробляти сценарії виходу з критичних ситуацій;
- координувати взаємодію з іншими суб'єктами господарювання тощо.

Слід також зауважити, що система статистичної звітності соціальних підприємств не завжди забезпечує достовірність наведеної інформації. Це ускладнює аналіз і процес оцінювання показників їх господарської діяльності.

Оцінити темпи розвитку соціального підприємництва можна проаналізувавши кількість соціальних підприємств протягом 2012-2018 років (рис.1).

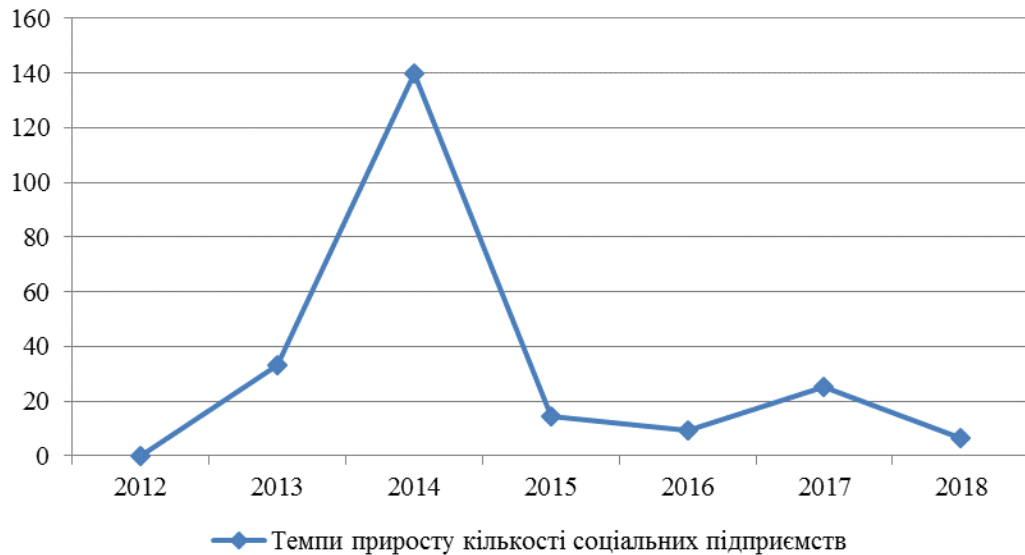

Рис.1. Темпи розвитку соціального підприємництва в Україні протягом 2012-2018 років, одиниць

Джерело: побудовано автором.

Аналізуючи рис.1 побачимо, що пік зростання кількості соціальних підприємств був у 2014 році. Таке зростання потреби в соціально орієнтованому бізнесі пов'язано із збройним конфліктом на сході України (АТО) та необхідністю термінової адаптації багатьох категорій соціально вразливих груп населення за умов кризової економіки. За останні роки кількість новоутворених соціальних підприємств різко скоротилась.

Зазначимо, що подальший ефективний розвиток інформаційних ресурсів пов'язаний з розробкою пропозицій щодо створення нормативно-правової бази соціального підприємництва в Україні.

Список використаних джерел

1. Про національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 р. № 74/98-ВР. В редакції від 01.08.2016 р. // Відомості Верховної Ради України. 1998. № 27-28. Ст. 181.
2. Біланич Л.В. Інформаційні ресурси соціального підприємництва в Україні // Актуальні проблеми економіки №2.т.200. 2018. С.82-90.
3. Біланич Л.В. Інформаційні ресурси соціального підприємництва в Україні // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та управління», 29 вересня 2017 р. м. Полтава, С.41-43.
4. Інформаційне законодавство України: науково-практичний коментар / За ред. С.В. Бондаренко. К.: Юридична думка, 2009. 241 с.
5. Мастяниця Й.І. Інформаційні ресурси України: проблеми державного регулювання: Монографія / Й.І. Мастяниця. К.: Нац. ін-т стратегічних досліджень, 2006. 141 с.

Natalia Gerasymchuk

*Doctor of Economic Sciences, associate professor of Economics Department of
Rzeszow University of Technology,
Rzeszow, Poland*

REGULATION AND COUNTERING ABUSES IN PROPERTY RELATIONS AS THE MAIN PREREQUISITE TO OPENING A LAND MARKET IN UKRAINE¹

In today`s strategy and tactics of the land market functioning, despite its ground scientific justification and more than 30 years of practical functioning where still one major drawback existing- abuses in property relations. Unfortunately, having one of the most advanced legislation of private property protection, it is as perfectly not working in reality due to the imperfection of court system and lack of control over that branch of power.

Existing property relations and conditions of implementation are the keys to the effective functioning of the economy and the state as a whole.

Local solutions, as practice showed, were ineffective in long run. Because of that and many other reasons, we have moratorium on land selling for so many years, and still, despite decision of moratorium lifting, the land market is not working. Only institutions, as structural bodies of influence, could be effective in the influence on economic processes and relationships, structure interaction of the participants, make the incentives work. The essential role that institutions play in society is to reduce uncertainty in the economic relations by establishing a stable structure of interactions between the economic agents.

Therefore, the development of economic policy institutes, bound by numerous bonds depends primarily on the stable and sound development of the economy and property.

In the present circumstances, the economic institutions have a deterrent effect, often leading to critical situations in the area of ownership. This requires more detailed consideration of the impact of economic policy, as a set of economic measures and actions aimed at achieving clearly defined results, including institutional, competition, monetary, fiscal, financial, foreign trade, investment and pricing policies to ensure the economic security of the property.

Development of market relations and property relations, which began in the 90s, was accompanied by delay in the creation and formation of the institutional framework. This contradiction in the real market relations and in the development of institutions is preserved in the present. The positive result of the reform of the entire system of economic relations has been the stabilization of the economy,

¹Регулювання та протидія порушень права власності як головна передумова для відкриття ринку землі в Україні

creating a constitutional framework to ensure and protect the interests, rights and freedoms of the individual, society and the state.

However, despite the fact that formal framework has been created, we cannot solve the problem of incentives and motivation to ensure the stability of property relations between the state and business. Neither the state nor business are ready today to go to the classical models of the functioning of the rule of law and competitive market economy, to act strictly within the legal framework. Transformation policy of 90s is still continuing and, above all, we have poor institutional impact on economic policy at this time [2].

Instead of the normal and aimed at stabilizing development and sustainability of government regulation, nowadays model of governance is archaic. Economic transition and the transition period for the property relations are to be completed [1]. Formally, the transition took place, relationships were formed, but these relationships are unstable, accompanied by a constant transfer of property from hand to hand, bypassing the objective of market mechanisms, with corruption and bureaucratic leveraging by criminal pressure and terror. This incompleteness of the transition of ownership preserves the legitimacy of ownership. Since it has not ended, then the property will inevitably be played in various forms, including through processing. In addition, there are no effective and efficient government institutions, including the state property management, institutional policies and continuing inertia of old relationships.

The root of the problem of abuses in property relations is from one side, the openly malicious activity of the court system, which is de jure is open and clear, but de-facto, as showed the statistic of court cases[3], we can see that it became another instrument in the game of power of big market players, not the society defender as it should be. But from the other point of view, court system is built on the competitive principle, so if we introduce the institute, which would be helping local farmers and owners of small land plot in protection of their right when the market opens, it could leverage the wage.

Such an institute, which could be solution to the discussed problem from the author point of view, would be institute of extension service in rural areas. Achievement of that goal could be realized through the existing agricultural universities network and, of course, help of the state on the first time of functioning.

Story of success of extension service could be seen as far overseas in USA [4], as well as in our closest neighbors – Poland [5]. With the help from educational system, interested subjects of land market could successfully stand against challengers of property rights protection, and later – would receive support in the agricultural and marketing activity running business on their land.

Literature:

I. Lisovyi A.V., Gerasymchuk N.A., Bodnarchuk O.H. Analysis of motivation for deregulation of entrepreneurial activity as the main way to reduce administrative

ve barriers in theeconomy / A.V. Lisovyi, N.A. Gerasymchuk, O.H. Bodnarchuk // Науковий вісник Полісся. 2018. № 1(1). С. 20-24

2. Сонин К. Институциональная теория бесконечного передела / К. Сонин // Вопросы экономики. 2005. №7. С. 4-18.

3. Яремко В. Земельні спори: що варто передбачити перед запровадженням ринку с/г земель [Електронний ресурс] / В. Яремко, І. Лукомська, С. Кубах // VoxUkraine. 2016. Режим доступу до ресурсу: <https://voxukraine.org/uk/zemelni-spory-ua/>

4. William H. Meyers, Serhiy I. Demyanenko, Thomas G. Johnson, Sergiy I. Zorya. Refocusing Agricultural and Rural Development Policies in Ukraine: Action Plan for the Road Ahead. Washington DC: USAID, 2005.

5. Герасимчук Н.А. Малі аграрні фірми як основа агробізнесу (з досвіду Польщі) // Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2002. № 4. С. 110-113.

Герзанич Віталій Михайлович

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Розман Ірина Василівна

*студентка 1 курсу, спеціальність – Економіка
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Поп Валерія Василівна

*студентка 2 курсу, спеціалізація – Логістика
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Інвестиційна привабливість агропромислових підприємств є важливим для економічного зростання країни. Для визначення проблем та перешкод у формуванні інвестиційної привабливості агропромислових підприємств потрібно визначити ті деструктивні фактори, які визначають їх інвестиційну привабливість. Вичерпний список таких факторів важко представити. Проте доволі легко їх від слідкувати у взаємозв'язку «державна – інституційна система – суб'єкти підприємницької діяльності».

За оцінками міжнародних експертів, інвестиційна привабливість агропромислових підприємств має рівень нижче середнього. Це створює перешкоди на шляху залучення коштів до агропромислового комплексу в цілому та держави також. Окремо можна виділити такі першочергові деструктивні фактори:

- надмірна бюрократизація експортних процедур,
- наявність розбіжностей і суперечностей у підходах до сертифікації,
- наявністю розбіжностей і суперечностей у визнанні безпеки продуктів харчування з країнами ЄС,
- ускладненим доступ малих і середніх виробників до можливостей та інструментів торгівлі на експорт,
- відсутність аграрної логістики,
- високі ціни на зберігання та транспортування продукції підприємств агропромислової сфери
- політичне та економічне становище,
- значна кількість «непрацюючих» кредитів та програм фінансування агропромислових підприємств.

Важливе місце у визначенні інвестиційної привабливості агропромислових підприємств мають фактори внутрішнього і зовнішнього походження.

Для визначення факторів зовнішнього походження, важливим є аналіз економічних показників господарювання країни, ціни на світових ринках агропромислової продукції.

Для визначення факторів внутрішнього походження, першочерговим є аналіз основних фінансових показників галузі та окремого агропромислового підприємства. Факторами внутрішнього походження є: земельний фонд, яким володіє підприємство, виробничі ресурси, основні культури, що вирощуються підприємством, кількість працівників. Показниками, що характеризують інвестиційну привабливість агропромислових підприємств є: Рентабельність активів (ROA), Рентабельність капіталу (ROE), Прибуток на (інвестований) капітал, Рентабельність продаж (ROS), Рентабельність продаж за валовим прибутком, Операційна рентабельність, Операційна рентабельність активів (OROA). Ці показники варто порівнювати в динаміці, щоб вчасно реагувати на виклики зумовлені факторами зовнішнього походження.

Аналізуючи динаміку зазначених показників відзначимо, що за показниками рентабельності агропромислового підприємства, як правило, є прибутковим, хоча останніми роками спостерігається їх зниження. Показники рентабельності продаж теж мають тенденцію до зниження. Зазначимо, що чим вищий цей показник, тим сильніша ринкова позиція та цінність реалізованого продукту. Рентабельність продаж забезпечується стабільним зростанням цін на ринку агропромислової продукції, що характеризується сталим попитом, необхідна наявність розгалуженої мережі торговельно-збутових зв'язків, тощо.

В цілому можна зробити висновок про високу інвестиційну привабливість агропромислових підприємств.

Однак можна запропонувати удосконалення, які призведуть до зростання інвестиційної привабливості агропромислових підприємств. Подальша господарська та фінансово-економічна діяльність агропромислового підприємств повинна спрямовуватися на підтримку існуючої ринкової позиції, підвищення конкурентоспроможності і впровадження новітніх технологій. Конкурентоспроможність можна підвищити за рахунок модернізації основних засобів на інноваційних засадах.

Вважаємо, що запропоновані удосконалення дадуть змогу підвищити врожайність агропромислових підприємств, підвищити якість культур, які вирощує підприємства та знизити собівартість продукції.

Досліджуючи механізм формування інвестиційної привабливості агропромислових підприємств варто зазначити, що існує велика кількість факторів, що становлять дестабілізуючий вплив. Такі фактори мають характер як внутрішнього, так і зовнішнього походження, що істотно знижує загальний рівень інвестиційної привабливості.

Список використаних джерел

1. *Петрович Й.М. Інноваційний потенціал управління організацією: монографія / Й. М.Петрович, Л.М. Прокопишин-Рашкевич. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. 184 с.*
2. *Миценко І.М. Інноваційна політика у формуванні соціально-економічної моделі розвитку / І.М. Миценко // Україна на шляху соціально-економічних перетворень в умовах глобалізації. Збірник наукових статей. Випуск 6. Кіровоград, 2015. С. 5-11.*
3. *Ларичев О.И. Теория и методы принятия решений / О.И. Ларичев. – М.: Наука, 2006. 312 с.*
4. *Хэмди Таха Введение в исследование операций. 6-е издание.: Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2001. 912 с.*

Єрохін Сергій Аркадійович
доктор економічних наук, професор
Ректор
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ УКРАЇНИ В ІНДЕКСАХ

Вимір сучасної економічної системи неможливий без цифровізації. Врахування індексів, що вимірюють рівень розвитку світового інформаційного суспільства дає змогу вибудувати правильну інформаційну політику, яка включає не тільки інформаційну безпеку, а й питання електронного урядування, електронної торгівлі, е-комерції.

Міжнародні організації, регулярно здійснюють моніторинг різних індикаторів та показників, які можуть дати незалежну та об'єктивну інформацію щодо економічного стану будь якої сфери діяльності та на основі

цих індексів визначають рейтинг країни, галузі, тощо. Такі дані відстежуються в динаміці та дають змогу продукувати нові інноваційні рішення, враховувати фактори ризику, відстежувати коливання та зміну економічних, політичних чи суспільних умов існування країни. Розраховані індекси підлягають подальшому порівнянню та слугують інформаційною основою для виокремлення важливої інформації. Серед усієї різноманітності інформаційних та рейтингових агентств, які займаються дослідженням питань цифровізації, індексів та рейтингуванням є:

- Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР);
- Інститут статистики при ЮНЕСКО (UIS);
- Статистична служба ЄС (Eurostat);
- Інститут Світового банку;
- Світовий економічний форум (СЕФ).

Наразі міжнародними експертами проводиться оцінювання приблизно 20 міжнародних індексів, які вимірюють рівень розвитку інформатизації суспільства. До переліку найпоширеніших міжнародних індексів належать:

- Глобальний рейтинг роздрібно-онлайн-торгівлі;
- Індекс залучення країн до міжнародної торгівлі;
- Індекс економіки знань;
- Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у країнах світу;
- Індекс мережевої готовності;
- Індекс цифрового доступу;
- Глобальний індекс можливостей ІКТ;
- Індекс мобільного зв'язку;
- Індекс розвитку електронного урядування;
- Індекс інформаційного суспільства;

Варто зазначити, що країни в різні роки почали здійснювати розрахунок індексів. До прикладу, Індекс залучення країн до міжнародної торгівлі почали розраховувати в 2012 році 136 країн світу, а Індекс економіки знань – 146 країн світу в 2004 році. Найдавнішим розраховуваним індексом є Індекс мобільного зв'язку (The Internet Index) – його розраховують з 2001 року та застосовується до 170 країн світу. Відносно недавно почали розраховувати Глобальний рейтинг роздрібно-онлайн-торгівлі в 2014 році 130 країн світу.

Згідно з опублікованим Всесвітнім економічним форумом (WorldEconomicForum) індексів та рейтингів, які використовуються у світовій практиці вже багато років лідерами цих рейтингів є Сінгапур, Фінляндія, Швеція, Норвегія, США, Нідерланди, Швейцарія, Велика Британія, Люксембург і Японія.

Розрахунок та оприлюднення рейтингів дають змогу здійснити статистичні дослідження показників, які стосуються рівня інформатизації

суспільства. Наприклад, такі індекси як Глобальний рейтинг роздрібно-онлайн-торгівлі та Індекс залучення країн до міжнародної торгівлі включають в свій розрахунок всього чотири індикатори. В той час, як Індекс економіки знань містить 109 структурних якісних показників та 4 індекси, Індекс мережевої готовності містить 48 індикаторів та 4 субіндекси.

У разі невизнання необхідності здійснення рейтингування та розрахунку індексів на рівні країни існує ризик залишитися на тому ж етапі розвитку або відбудеться зниження конкурентних позицій національної економіки, а технологічне відставання від високорозвинутих країн набиратиме обертів. Вивчення та спостереження за рівнем розвитку інформатизації суспільства Успішний дає змогу від слідкувати існуючий стан та простежити динаміку змін, що призведе до розвитку як країни в цілому так і її галузей та сфер. Отже, нами коротко та стисло охарактеризовано окремі інтегральні індекси та їх загальні рейтингові оцінювання.

Список використаних джерел

1. Бакуменко В.Д. Державно-управлінські рішення: Навчальний посібник / В.Д. Бакуменко // К.: ВПЦ АМУ, 2012. 344 с.
2. Інституційні основи інноваційного розвитку економіки: Навч. посібник / За заг. ред. В.Є. Новицького. К.: КНТ, 2008. 360 с.
3. Козоріз М.А. Формування і розвиток інноваційної інфраструктури України: окреслення проблем і шляхів їх подолання / М.А. Козоріз, О.Б. Жихор // Економіка промисловості. 2009. № 3. С. 111-115.
4. Михайловська О.В. Вплив глобалізації інформаційного простору на розвиток міжнародних інноваційно-інвестиційних процесів: монографія / О.В. Михайловська. – К.: Дакор, 2009. 424 с.
5. Сайт Державної служби статистики. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. The Global Innovation Index. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=GII-Home>
7. Сайт WorldEconomicForum [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.weforum.org/>

Кирлик Наталія Юріївна
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

НАЦІОНАЛЬНА ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНА СИСТЕМА В «НАЦІОНАЛЬНІЙ ТРАНСПОРТНІЙ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2030 РОКУ»

Розвиток транспортно-логістичної системи неодмінно має соціально-економічні передумови та наслідки. З одного боку, розвиток транспортно-

логістичних послуг пов'язаний з економічним зростанням, а з іншого боку, часто негативним фактором є посилення забруднення навколишнього природного середовища та суміжні проблеми.

В Україні наразі прийнято досить велику кількість стратегій розвитку, серед яких у контексті дослідження національної транспортно-логістичної системи доцільно виокремити «Національну транспортну стратегію України на період до 2030 року». Цей нормативний документ схвалено 30 травня 2018 р. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від № 430-р [1].

«Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року» формує пріоритети цілісного формування транспортної політики, державного управління транспортною політикою, основні напрями та стратегічні цілі розвитку транспортної галузі на визначений в документі період.

Метою нормативного документу «Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року» є «створення інтегрованого до світової транспортної мережі безпечно функціонуючого та ефективного транспортного комплексу України, задоволення потреб населення у перевезеннях та покращення умов ведення бізнесу для забезпечення конкурентоспроможності та ефективності національної економіки»[1].

Важливість для формування стратегії розвитку транспортно-логістичної системи мають такі завдання нормативного документу «Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року», а «саме:

- створення мережі мультимодальних транспортно-логістичних кластерів та базових логістичних центрів, «сухих портів», терміналів, спеціалізованих перевантажувальних комплексів;
- збільшення кількості пересувних габаритновагових комплексів;
- розроблення механізму залучення та локалізації кращих світових технологій в транспортну галузь та галузь транспортного будівництва;
- стимулювання впровадження інноваційних технологій (смарт-інфраструктури та смарт-мобільності) та інтелектуальних транспортних систем;
- введення європейських стандартів проектування, розроблення та обслуговування автомобільних доріг, підвищення рівня якості автодорожнього покриття;
- забезпечення комплексного інноваційного розвитку транспорту, зокрема шляхом реалізації державної стратегії (цільового підходу) інноваційної діяльності і розвитку та інвестиційних проектів у транспортній галузі, створення Інноваційного фонду транспорту;
- забезпечення за участю місцевих держадміністрацій поетапної заміни автомобільного транспорту на електротранспорт, зокрема шляхом залучення кредитів на сприятливих умовах, удосконалення законодавства;
- впровадження інноваційних освітніх програм професійної

підготовки та перепідготовки персоналу для транспортної галузі, у тому числі шляхом дуальної освіти» [1].

На даний момент в Україні не реалізовується жодного проекту в сфері транспортно-логістичних послуг. Основною з проблем розвитку транспортно-логістичної системи України є застаріла техніко-технологічна база, оновлення якої потребує суттєвого фінансування і інноваційних змін.

Складність проблем розвитку транспортно-логістичних послуг потребує реалізації комплексного підходу. Взаємовигідне партнерство держави та транспортно-логістичних систем щодо створення кластерів є фактично єдиною можливістю для підвищення конкурентоспроможності вітчизняного ринку транспортно-логістичних послуг.

В стратегії розвитку національної транспортно-логістичної системи необхідно поєднувати такі напрями:

- державно-приватне партнерство;
- фінансово-інвестиційне забезпечення;
- регламентацію та сертифікацію;
- інновації;
- екологізація та енергоефективність;
- матеріально-технічне забезпечення;
- регіоналізація та кластеризація.

Результатом реалізації «Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року» буде розвиток транспортно-логістичної системи, що отримає відображення у: розвитку конкурентного потенціалу на всіх рівнях (макро-, мезо- та мікро- рівнях), підвищенні конкурентоспроможності національної економіки, добробуту населення тощо.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Штулер І.Ю. Адаптація глобальних методик з підтримки підприємницької діяльності на регіональному рівні//Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету, Економічні науки, серія «Облік і фінанси». 2011. Вип. 8(29). Част. 2.С. 38-46
3. Кіш Є.Б. Інноваційний потенціал транскордонного співробітництва регіонів України та Угорщини. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Сер.: Історичні науки. 2013. Вип. 3.35. С. 197-201.
4. Крикавский Е.В. Логистический центр – это узловой объект логистических сетей. Логистика: проблемы и решения. 2008. № 5. С. 38-39.
5. Кузьменко А.В. Досвід та закономірності формування світової транспортно-логістичної інфраструктури. Науковий огляд. 2015. № 7(17). URL: <http://naukajournal.org>

Небаба Наталія Олександрівна
*кандидат економічних наук
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНО-КООПЕРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН ПІДПРИЄМСТВ В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Перехід розвинутих суспільств до постіндустріальної фази та формування відкритих національних економік у другій половині ХХ ст. спричинили розгортання регіональних інтеграційних процесів, як передумови становлення цілісної глобальної соціально-економічної системи, ознаками якої є такі: утвердження в якості домінуючих у світі ринкових відносин; ключовий вплив на міжнародні економічні відносини комунікативних та інформаційних систем; лібералізація умов міждержавного обміну природними, технологічними, інвестиційними та людськими ресурсами; оволодіння все більшою масою громадян різних країн загальнолюдськими цінностями та стандартами життя. Відповідно впливу зазначених тенденцій розвитку світогосподарських відносин відбувається актуалізація потреб у формуванні механізму управління новими формами співпраці суб'єктів господарювання, взаємодія яких утворює нову предметну область дослідження.

Використання світового досвіду створення і державного регулювання діяльності структур міжнародного бізнесу має практичне значення для реформування економіки України та інших країн. Однією з найважливіших рис сучасних міжнародних економічних відносин є зростаюча інтенсивність розвитку економічного співробітництва між країнами та регіональними угрупованнями країн. В умовах неоднорідного за темпом економічного розвитку країн світу значної актуальності закономірно набувають дослідження проблем щодо співробітництва регіональних угруповань та співтовариств з різним рівнем економічного розвитку. Класичним прикладом такого співробітництва в сучасному світі, зокрема, є взаємодія потужного інтеграційного угруповання країн Південно-Східної Азії, що нині активно розвиваються, але перебувають на різних стадіях економічного розвитку, між собою та з економічно розвиненими країнами Європи та Америки.

Нагальна необхідність активізації розвитку міждержавного співробітництва національних підприємств із суб'єктами господарювання, які є резидентами інших держав світу, обумовлюється також наявністю складного комплексу міжгалузевих та внутрішньогалузевих зв'язків (сформованих в контексті трансформації системи суспільного поділу та спеціалізації праці під впливом суспільних змін, обумовлених розширенням масштабів глобалізації та інтернаціоналізації ринкових операцій) між

вітчизняними та зарубіжними суб'єктами господарювання. Так, з одного боку, стабільність виробничого процесу широкого кола таких підприємств значною мірою залежить від якості зовнішніх поставок та дотримання контрагентами умов постачань, а з іншого – високий ступень залежності вітчизняних промислових підприємств від зовнішніх постачань сировини, матеріалів та покупних напівфабрикатів значно ускладнює економічні умови господарської діяльності. Кон'юнктурні коливання цін на виробничі ресурси об'єктивно стають однією з головних причин зростання витрат, погіршення фінансових результатів діяльності та послаблення конкурентних позицій вітчизняних виробників. За таких умов складовою розбудови інституціонального забезпечення світогосподарських зв'язків в глобалізованому ринковому середовищі стає формування єдиної інституціональної системи регулювання міжнародних економічних відносин, дія якої буде поширюватися як на учасників формальних міждержавних об'єднань, так і на інші країни, що долучаються до відповідних угод та конвенцій, навіть не вступаючи до лав конкретних регіональних інтеграційних спілок. Так, Ф. Верба [1, с.81] наголошує на існуванні надзвичайно широкого кола вагомих чинників розвитку міжнародної економічної інтеграції, до складу яких належать такі елементи: загальна політика та конкретні зусилля щодо лібералізації руху капіталів та трудових ресурсів, утворення зон вільної торгівлі без вилучень, відмови від застосування антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних захисних заходів, уніфікація митних правил, тарифів і умов стягнення непрямих податків, технічне регулювання зовнішньоекономічної діяльності тощо. Великого значення для певних галузей національної економіки може набувати також участь країни у діяльності різноманітних галузевих міжнародних об'єднань, що передбачають встановлення для держав-учасниць норм і правил участі у міжнародних економічних відносинах на галузевих світових ринках. Наприклад, з точки зору О. Кузміна та Н. Горбаль [3, с.36-39], еволюція іноземного інвестування стала однією із визначальних рушійних сил у створенні системи міжнародного інтерналізованого виробництва. Інтерналізація, яка дозволяє домогтися безперешкодного здійснення зовнішньоекономічних операцій між партнерами із міжнародного економічного співробітництва на внутрішніх засадах, тобто майже без зміни прав власності на ресурси, що передаються, постає найбільш вдалим варіантом вибору стратегічної альтернативи розвитку підприємства в умовах сучасних надшвидких технологічних та ринкових змін світового ринку. О. Заїкіна [2, с.74] також відзначає з цього приводу, що інтереси економічних агентів (особливо – нерезидентного походження) досить часто не співпадатимуть із загальнонаціональними пріоритетами соціально-економічного розвитку, негативними наслідками чого в сфері іноземного інвестування до вітчизняної промисловості часто-густо стають переважання

короткострокових цілей надшвидкого вилучення максимального прибутку від інвестицій, нехтування соціальними аспектами діяльності підприємств, стримування розвитку конкуренції та монополізація внутрішніх ринків та ін.

Визначення структурної побудови інституціонального забезпечення регулювання інтеграційно-коопераційних відносин підприємств в глобальній економічній системі має здійснюватися на основі упорядкування складного інтегрованого комплексу державних інтересів та пріоритетів розвитку, принципів організації та управління міжнародним економічним співробітництвом, нормативно-правового і організаційного забезпечення, форм взаємодії та інструментів впливу учасників співробітництва; таке упорядкування, на відміну від інших підходів, пропонується здійснювати на основі визначення і формалізації інтересів учасників інтеграційно-коопераційних відносин, які обумовлюють зміст інших складових відповідного економічного механізму ділової співпраці, та одночасно визначаються станом і динамікою взаємодії цих складових у здійсненні міждержавних відносин. Елементом структурної побудови інституціонального забезпечення інтеграційно-коопераційних відносин має виступати механізм державного регулювання в сфері функціонування та розвитку інтернаціональних ділових мереж як специфічної для умов глобалізації світогосподарських зв'язків форми організації міжнародного бізнесу; на відміну від інших способів здійснення міжнародних економічних відносин, ділову мережу пропонується розглядати як єдину скоординовану відкриту саморегулюючу систему, засновану на балансі очікувань і конкурентно-коопераційній взаємодії, що в глобальній світовій економічній системі має враховувати відмінності у характері та якості економічного співробітництва між державами з різним рівнем економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Верба Ф. Про потенційну можливість формування єдиного економічного простору Україною, Росією, Білоруссю і Казахстаном. *Економіка України*. 2003. №11. С.80-84
2. Заїкіна О. Міжнародне співробітництво та внутрішні резерви інвестування в економіку України. *Економіка України*. 2002. №1. С.70-78
3. Кузьмін О.Є., Горбаль Н.І. *Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства*. Львів: Компакт-ЛВ. 2005. 304 с.
4. Levitt T. «The globalization of markets»: Anevaluationaftertwodecades. *Workingpaper. Division of Research, Harvard Business School*. 2003. 29 p.
5. Gupta A.K., Govindarian V. *Cultivating a global mindset. Academy of Management Perspectives*. 2002. Vol. 16. №1. P.116-126.

Сержанов Віталій Вікторович
*доктор економічних наук, доцент кафедри фінансів,
декан економічного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Петрецький Іван Іванович
*аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ ІНВЕТОРІВ

Поняття інвестицій, інвестування як процесу тісно увійшло в наше життя. Процес інвестування вже не є чимось таємничим чи незрозумілим. Однак серед інвесторів є ті, котрі отримують максимально зиску від вкладених коштів, а є ті, хто втрачає вкладені кошти несучи репутаційні та фінансові збитки. В цьому контексті цікавим є дослідження передумов та причин здійснення вибору інвесторами рішення на користь того чи іншого об'єкта інвестицій.

Наразі особливість процесу прийняття рішення щодо інвестування є те, що його складно стандартизувати і звести до певного набору алгоритмів, котрий принесе бажаний економічний ефект. Адже від своєчасного та ефективного прийняття рішення пов'язано майбутнє компанії та самого інвестора. Тут важливим є професійні навички, вміння і знання у сфері управління, менеджменту, адміністрування тощо.

Окремий інтерес для дослідження становить вивчення індивідуально-психологічних факторів, які визначають причини та наслідки поведінки інвестора як особистості.

У наукових дослідженнях з психології та сучасних підручників з менеджменту вивчення психології поведінки провідних бізнесменів приділяється значна увага. Психологи виділяють значну частину дослідженням логічного мислення та інтуїції успішних бізнесменів, керівників та інвесторів. Особливо цікавим є дослідження чинників які впливають на вибір того чи іншого рішення, відчуття майбутньої вигоди, формування прогресивного мислення.

Економічна теорія свого часу проводила дослідження в цьому напрямі, саме тоді і виникли такі моделі як: сучасна теорія портфеля, теорія ефективності ринку, а також модель ризикових цін CAPM.

Зауважимо, що дослідження психологічного аспекту у поведінці інвестора є досить новим напрямом в економічній науці. Однак, провідні світові компанії вже давно цікавляться цими проблемами і спробують дати

відповіді на ці питання. Серед інститутів-дослідників цього напрямку варто відзначити Інститут нейронауки Deloitte, Independence Advisors LLC (США) та банк «Sutor Bank» (Німеччина). Ці установи допомагають ідентифікувати, виміряти, візуалізувати та оцінити процес надання переваг тому чи іншому управлінському рішення.

Серед сучасних науковців, які займаються цією проблемою є Л. Нойман (керівник управління активами банку Sutor), К. Ричардс (провідний фінансовий експерт «New York Times»), Б. Биггс, С. Паттерсон, Дж. Узеролл та інші.

За їх дослідженнями і спостереженнями вдалося виявити цілий ряд тенденцій, які спонукають бізнесменів та інвесторів діяти в тому чи іншому напрямі.

К. Ричардс та Л. Нойман опираючись досвід у сфері фінансових послуг, змогли виділити такі основні психологічні чинники, які впливають на процес прийняття управлінського рішення щодо вкладень, інвестування тощо. Перелік цих чинників вдалося систематизувати за наступними пунктами:

– *Інтуїція, удача, фортуна.* Кожен бізнесмен/інвестор покладається на власну інтуїцію та прихильність фортуни, щасливого випадку, удачі;

– *Підприємницький досвід.* Володіючи достатньою практикою ведення бізнесу, здійснення вкладень бізнесмен/інвестор планує діяльність опираючись на попередні знання. Попередні невдачі роблять його більш обережним, а успіхи – більш впевненим.

– *«Ефект натовпу».* Бізнесмен/інвестор котрий не володіє достатнім досвідом у здійсненні вкладень чи інвестування. Як правило відстежують та копіюють поведінку інших інвесторів. Таким чином слідуючи за натовпом, бізнесмен/інвестор спокушається на дії, які вчиняються іншими.

– *Інформації.* Наявність повної та достовірної інформації – є безцінним ресурсом, котрий допомагає інвестору здійснити правильний вибір. Орієнтуючись у інформаційних потоках бізнесмен/інвестор повинен чітко і взаємопов'язано відділити правдиву інформацію від фейкової, слідкувати за інформаційними повідомленнями в світі, країні, галузі та співставляти з бажаними для себе майбутніми результатами.

– *Ризик.* Як правило, бізнесмен/інвестор – це особи свого роду авантюрні., схильні до ризику та готові діяти. Недарма існує приказка «Хто не ризикує, той не п'є шампанського». Саме ризик та готовність ризикувати дає відчуття адреналіну бізнесмену/інвестору та бажання отримати «швидку» вигоду.

– *Страх втрати.* Насправді, цей чинник призводить до відмови бізнесменами/інвесторами здійснювати операції, які мають нульову ставку ризику або ризик є незначним. Ця сторона має зворотній негативний аспект, адже страх втрат стримує не тільки відмову від інвестування, а й може «паралізувати» процес прийняття рішень;

– *Самовпевненість*. Даний чинник ми умисно трактуємо останнім, оскільки він витікає з двох перших чинників. Дослідження показують, що окремі успішні бізнесмени/інвестори мають завищену самооцінку і власні рішення вважають безапеляційними. Така самовпевненість може призвести до необ'єктивної оцінки та прийняття помилкового управлінського рішення [145, 361, 346].

Отже, опираючись на дослідження провідних практиків, вчених та дослідників можна дійти висновку, що, як правило, бізнесмен/інвестор керується власними передчуттями у прийнятті рішення щодо інвестування. Насправді, жодні поради експертів чи переконливі цифри статистичних досліджень не дають змоги в повній мірі переконати бізнесмена/інвестора прийняти інше управлінське рішення. Виключно. Досвід, інтуїція. Віра в удачу, страх попередніх поразок чи перемог, а також віра у власні сили дають «магічний» ефект психологічної готовності здійснити вкладення [247].

Список використаних джерел

1. Карл Ричардс Психология инвестиций. Как перестать делать глупости со своими деньгами. ООО «Манн, Иванов и Фербер», 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [https:// биржевые-записки. рф/wp-content/ uploads/2016/09/ Psikhologia_investitsiy_Kak_perestat_delat_glu.pdf](https://биржевые-записки.рф/wp-content/uploads/2016/09/Psikhologia_investitsiy_Kak_perestat_delat_glu.pdf)
2. Штулер І.Ю. Теоретичні підходи до процесу залучення прямих іноземних інвестицій// Науковий економічний журнал «Актуальні Проблеми Економіки». 2012. №5 С. 102-108
3. Штулер І.Ю., Сержанов В.В. Вплив інвестиційної політики на гомеостазис національної економічної системи крізь призму інновацій [Електронний ресурс] / І.Ю. Штулер, В.В. Сержанов // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2016. №2. – електронне фахове видання Режим доступу до журналу: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/index.php/2-2016-ukr>
4. Chaas Boinske. The ABCs of Behavioral Biases – Conclusion. [Електронний ресурс] //IndependenceAdvisors, 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.independenceadvisors.com/the-abcs-of-behavioral-biases-conclusion/>
5. Wissenschaftliches Investieren – Verhaltenstipps für Aktien-Anleger. Anlage-Wissen. Bank Sutor, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.anlage-wissen.de/wissenschaftliches-investieren-verhaltenstipps-fuer-aktien-anleger/>

Штулер Ірина Юріївна
*доктор економічних наук, професор
Перший проректор
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна*

ФІНАНСОВА ЕКОНОМІКА ТА СУЧАСНІ ПРИНЦИПИ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗА УМОВ ГОМЕОСТАЗИСУ

Глобалізаційні процеси призвели до змін у всіх сферах суспільства, інтеграційних змін зазнали: економічна, соціальна, політична, культурна та інші сфери. Такий стан речей обумовив необхідність вирішення важливої проблеми – визначення та становлення принципів цивілізаційної трансформації за умов гомеостазису.

Загальновідомо, що в кожному макроекономічному явищі чи процесі обов'язково присутня «фінансова таємниця». В сучасних інформаційних, технологічних та інноваційних процесах стрімко розвивається фінансова економіка. Її становлення та утвердження супроводжується перетворенням в самодостатнє явище. Наприклад, наприкінці 90-х років XIX ст. з усіх фінансових операцій, що відбувались в Світі лише 1-2% обороту капіталу були пов'язані з торгівлею та прямими іноземними інвестиціями. Решта, приблизно 98-99% припадало на валютно-фінансові операції. На той час вони розглядались в основному, як спекулятивні та характеризувались як короткострокові капіталовкладення. З часом ситуація змінилась і з 1980 по 1999 роки фінансова економіка почала набирати обертів. Почав активно розвиватися Інтернет, електронні гроші, без документарні операції тощо. І, відповідно, капіталізація фінансового ринку зросла з 23 до 118% світового ВВП [1].

Фінансова економіка – це хитросплетіння фінансових ринків, ядром яких є фондові ринки, ринки фінансових послуг, грошово-кредитний ринок, валютний ринок, ринки цінних паперів та ринку деривативів, боргові ринки тощо. В зв'язку з цим на світовому ринку активно розпочали свою діяльність форекс-дилери, брокерські компанії, інвестиційні фонди, які виступають електронною площадкою торгівлі на згаданих ринках.

Наведемо приклад, компанія «LimeFX» – це міжнародна компанія, що успішно розвивається та надає брокерські послуги клієнтам з різних країн [2]. На рис.1. представлено електронну платформу, на якій в режимі реального часу 24/7 відбуваються операції купівлі-продажу. Зображена електронна платформа є інноваційною розробкою xCritical. З рисунку 1 видно, що це зручний дизайн, продуктивність і моментальне виконання ордерів. Електронну платформу не потрібно завантажувати на персональний комп'ютер. Сучасні технологічні рішення допомагають відкрити веб-

термінал на комп'ютері або, тільки уявіть, торгувати в мобільному додатку. Технологія Autochartist вбудована в платформу і цілодобово аналізує ринок допомагаючи швидко зреагувати на коливання на ринку та прийняти відповідне рішення.

Рис. 1. Електронна платформа компанія LimeFX

Однак, варто зазначити, що торгівля на будь-якому фінансовому ринку пов'язана з ризиками.

Отже, станом на сьогодні, фінансова економіка виступає свого роду цивілізаційним здобутком для країн ринкового типу. Адже характеризується вищим рівнем побудови ринку, складною системою взаємозв'язків та характером взаємовідносин. Наразі фінансова економіка є полісистемним явищем, оскільки охоплює широке розмаїття цінних паперів, деривативів та похідних фінансових інструментів, валюти, електронних грошей, тощо. І все це розмаїття характеризується волатильністю та чутливістю.

Саме тому важливим є поглиблене пізнання фінансової економіки. Її визнання як якісно нового явища, що за своєю системністю і впливом вирізняється в системі еволюційних змін формаційного й циклічного характеру. Відповідно необхідними є встановлення принципів розвитку фінансової економіки, що дасть змогу в майбутньому, з їх успішним застосуванням вжити необхідних заходів та здійснити планування майбутніх дій.

Серед першочергових принципів цивілізаційної трансформації за умов гомеостазу су виокремимо такі:

– Посилення транспарентності та підзвітності бенефіціарів, що передбачає своєчасне розкриття інформації, її розповсюдження та прийняття ефективних управлінських рішень;

- Застосування сучасних регуляторних режимів;
- Підвищення відповідальності суб'єктів фінансових ринків;
- Реформування міжнародних фінансових інститутів та посилення фінансової децентралізації

Отже, швидкоплинні зміни ключових показників та екстенсивний розвиток глобального середовища змушують більшу увагу звертати на пошук нових ідей розвитку національної економіки з позицій гомеостазису, як на національному рівні так і у глобальному вимірі.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Офіційний сайт компанії «LimeFX». URL: <https://limefx.com/about-us/>
3. Лукьянов В.С. Глобализационная трансформация финансовой экономики: реалии и перспективы / В.С. Лукьянов // Финансы и кредит. 2013. № 44. С. 23-29.
4. Харазішвілі Ю.М. Вимірювання тіньового ВВП за допомогою функцій сукупного попиту та сукупної пропозиції / Ю.М.Харазішвілі // Економіка України. 2007. №1. С. 57-63.

СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Антонова Олена Михайлівна
*кандидат економічних наук
доцент кафедри фінансів, обліку
та фундаментальних економічних дисциплін
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна*

НАСЛІДКИ ПОСЛАБЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Одним з найважливіших завдань державного регулювання господарської системи є досягнення високого рівня економічної безпеки. В умовах посилення глобалізаційних процесів актуалізуються традиційні та виникають нові види економічних загроз. Найбільшу небезпеку для економіки України становлять світові фінансово-економічні кризи, уповільнення темпів економічного зростання, збільшення масштабів зовнішньої заборгованості, безробіття, зубожіння населення, вичерпання природних ресурсів, погіршення стану навколишнього середовища тощо.

Україна пішла шляхом формування вільного ринку без ефективної системи державного регулювання. Реформи в Україні починалися без обґрунтованих стратегічних цілей, які були б вироблені саме для країни з урахуванням її інтересів та особливостей. Відсутність дієвих економічних реформ не могло не призвести до руйнування української промисловості, криміналізації суспільства, зростання «тіньової» економіки.

Індикатор економічної безпеки як індекс реального валового внутрішнього продукту, то у 2020 р. не було відновлено обсяг виробництва. Починаючи з 1998 р. реальний валовий внутрішній продукт стрімко спадав і досягнув мінімального значення у 2005 р., що було викликано наслідками розпаду СРСР та стрімкою кризою, яка ровивалась у країні. Так, у 1999 р. реальний валовий внутрішній продукт скоротився на 9,9%, у 2000 р. – на 14,2%, у 2001 р. – на 22,9% [1]. Зростання валового внутрішнього продукту почалося в Україні з 2005 р. і тривало до початку економічної кризи 2010 р. (темпи економічного приросту у 2008 р. становили 5,9%, у 2011 р. – 12,1%, у 2014 р. – 7,9%). Після стрімкого падіння у 2016 р. (-14,8%), починаючи з 2017 р. реальний валовий внутрішній продукт України поступово зростає, проте нижчими темпами, ніж у 2007-2015 р. (2018 р. – 5,2%, 2019 р. – 0,3%) [1].

Відповідно до динаміки реального валового внутрішнього продукту змінювався показник фізичного обсягу у розрахунку на одну особу. Як наслідок, у 2020 р. Україна за цим показником посіла 139 місце у світі [4].

На стан вітчизняної економіки вкрай негативно впливає зниження рівня

енергетичної безпеки. У структурі енергоспоживання провідну роль займає здебільшого імпортований природний газ та нафта, яка займає друге місце – 23,4% у загальній структурі споживання енергії [3].

Водночас слід зазначити, що упродовж 2007-2020 р. відбувались певні позитивні зміни у зміцненні енергетичної безпеки вітчизняної економіки. Але навіть ці позитивні зміни не дали змогу Україні досягнути середньосвітового рівня енергомісткості, який у 2020 р. становив 0,18 кг у нафтовому еквіваленті. Однією з головних причин низького рівня енергетичної безпеки України є висока енергомісткість виробництва у ключових галузях вітчизняної економіки, таких як металургія та хімічна промисловість [5].

Показник, за яким можна робити висновок про стан економічної безпеки країни є індекс людського розвитку. Цей інтегральний показник обчислюється на підставі низки інших показників, які характеризують рівень соціально-економічного розвитку країни: середня тривалість життя, рівень освіченості населення, подушний ВВП за паритетом купівельної спроможності [2].

Важливим складником економічної безпеки будь-якої країни є фінансово-економічна безпека. Одним з її головних чинників є стан державних фінансів, який у свою чергу залежить від збалансованості державного бюджету. Збалансованість державного бюджету визначають як відношення величини бюджетного дефіциту до ВВП, національного доходу або ж видатків бюджету. Згідно з міжнародною практикою допустимий рівень бюджетного дефіциту становить 2-3% від ВВП, 5% національного доходу та 10% видатків Державного бюджету.

Отже, упродовж усього трансформаційного періоду в Україні спостерігалось зниження рівня економічної безпеки. Основні причини, це відсутність системи економічної безпеки, яка б сприяла створенню конкурентоспроможної, соціально спрямованої національної економіки та забезпечувала б її захист від зовнішніх і внутрішніх деструктивних впливів.

Список використаних джерел

1. Річні розрахунки валового внутрішнього продукту України за методологією СНР-1993 та СНР-2008 / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Human Development Reports 2014: Ukraine / United Nations Development Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org>
3. Statistical Review of World Energy 2013 / British Petroleum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bp.com>
4. The European Union's Common Agricultural Policy: Pressures for Change / J. Bernstein, N. Cochrane, G. Hasha etc.; United State Department of Agriculture. International agriculture and tradereports. WRS-99, 1999. 56 p.
5. The World Factbook / Central Intelligence Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov>

Рябих Денис Володимирович
*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня²
освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна*

МЕТОДОЛОГІЯ ДІАГНОСТИКИ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Важливим завданням є виявлення чинників економічної безпеки країни та методологічних підходів до її аналізу. Під чинниками економічної безпеки, на нашу думку, слід розуміти певні загрози для національної економіки (наприклад, неможливість доступу до ресурсів, дезорганізація господарської діяльності, що може призвести до розпаду економічної системи країни, втрата керованості економікою, тощо). Загрози економічній безпеці країни виникають унаслідок впливу зовнішніх і внутрішніх факторів (недобросовісна конкуренція певних економічних суб'єктів, неефективне державне управління, тощо).

Внаслідок впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, які за певних умов одночасно можуть виступати по відношенню до інших суб'єктів господарювання джерелом загрози і гарантом безпеки, економічна безпека трансформується в національну безпеку, безпеку колективів, індивідів, тощо.

Усі чинники (загрози) економічної безпеки господарської системи поділяють на дві групи: внутрішні та зовнішні. До внутрішніх загроз слід, на нашу думку, віднести:

- структурну деформованість економіки України, успадковану від СРСР;
- низьку конкурентоспроможність національної економіки, викликану відсталістю технологічної бази більшості галузей, високою енергомісткістю і ресурсомісткістю, високими витратами виробництва;
- високий рівень монополізації економіки, що призводить до зростання цін, несумлінної конкуренції, невиконання умов договорів, відсутності спонукальних мотивів для вдосконалення виробництва, підвищення якості продукції та зниження витрат виробництва;
- відносно високий рівень інфляції, що знижує інвестиційну привабливість та активність економічних суб'єктів;
- використання застарілих технологій та недостатній рівень видатків на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР);
- високий рівень зношення основних фондів у базових галузях національної економіки;

²Під керівництвом доктора економічних наук, професора Штулер Ірини Юріївни

- недостатній рівень розвитку об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури;
- погіршення стану довкілля та зниження рівня екологічної безпеки;
- відставання приросту розвіданих запасів корисних копалин від масштабів їх видобування;
- втрату конкурентних позицій за окремими напрямками науково-технічного розвитку, в тому числі унаслідок «відпливу мізків» за кордон і зниження престижності інтелектуальної праці;
- посилення диференціації доходів, майнового розшарування населення, відсутність можливості вільного доступу до системи охорони здоров'я, освіти та культури;
- тінізацію і криміналізацію економіки, зростання корупції та організованої злочинності;
- відсутність ефективної законодавчої бази, низьку правову, фінансову, договірну дисципліну, приховування доходів і ухиляння від сплати податків;
- неефективність економічної політики, відсутність реальної її лібералізації, що породжує загрозу зниження конкурентоспроможності вітчизняних виробників.

До зовнішніх загроз економічній безпеці слід, на нашу думку, віднести:

- залежність України від імпорту багатьох видів природних ресурсів (нафта, газ);
- дискримінаційні заходи іноземних держав або груп держав у сфері зовнішньої торгівлі;
- зростання рівня зовнішньої заборгованості;
- недостатній контроль у сфері експортної та валютної діяльності;
- нерозвиненість транспортної інфраструктури;
- брак досвіду конкурентної боротьби національних виробників в умовах посилення глобальної конкуренції.

В умовах динамічних глобалізаційних процесів посилюється роль державного впливу на конкурентні позиції країни у світовому господарстві. У зв'язку з цим держава повинна виконувати нові функції – формування оптимальних умов для здійснення господарської діяльності, розвитку людського потенціалу, стимулювання інноваційних процесів, підвищення конкурентоспроможності економіки, посилення контролю за переміщенням капіталів, стратегічними запасами енергоносіїв та питної води, збільшення видатків на оборону.

У сучасній економічній науці використовують низку методів для оцінки рівня економічної безпеки країни. Серед них слід виділити підхід, який пропонує оцінювати економічну безпеку за допомогою порівняльного аналізу [1]. Перевагою даного методу, на нашу думку, є повнота охоплення

сфер економічного розвитку. Крім того, цей метод передбачає розрахунок інтегральної оцінки економічної безпеки, обчислення індексів нормальної, передкризової і кризової ситуації та здійснення їх ранжування за рівнем кризовості, шляхом надання бальної оцінки кризовим ситуаціям за допомогою експертного оцінювання [1].

Серед поширених у сучасній економічній науці методів діагностики економічної безпеки слід назвати методи багатовимірного статистичного аналізу, економетричного моделювання, адаптивної фільтрації [2, 3]. Недоліком цих методів є те, що у якості нормативних порогових показників використовуються значення точок верхнього (найкраще значення певного показника усієї сукупності) і нижнього (найгірше значення певного показника усієї сукупності) полюсів, які відповідно свідчать про стан певного показника в країні. На нашу думку, такий підхід має низку недоліків, оскільки, по-перше, не завжди мінімальне значення показника може бути небезпечним, і, по-друге, кожен складник володіє певним економічним потенціалом і для визначення шляхів його використання та нарощення необхідно здійснювати аналіз та оцінку економічної безпеки за допомогою визнаних порогових показників (індикаторів) економічної безпеки.

Отже, більшості підходів, які використовуються для діагностики економічної безпеки притаманні такі недоліки:

- необґрунтований вибір показників-репрезентантів, які використовуються при розрахунку інтегральних показників кризовості ситуації для кожного складника економічної безпеки;

- використання експертних оцінок для вибору показників, що характеризують стан економічної безпеки, може призвести до необ'єктивних результатів. Методика діагностики економічної безпеки вимагає застосування точних методів вибору та групування показників;

- відсутність інтегрального показника економічної безпеки. При діагностиці економічної безпеки слід застосовувати інтегральні показники, які отримані за допомогою багатовимірних статистичних методів;

- здійснюючи оцінку рівня економічної безпеки, вчені не завжди виділяють її окремі стани. Усі стани, при яких відбувається вплив дестабілізуючих факторів ототожнюють з рівнями економічної безпеки, що призводить до неточностей у визначенні її реального стану;

- використання у якості порогових показників (індикаторів) економічної безпеки значень точок верхнього і нижнього полюсів, розрахованих на основі вихідної системи показників, призводить до необ'єктивного визначення інтегрального показника економічної безпеки.

Діагностика економічної безпеки повинна передбачати обчислення певних інтегрованих показників. Процес їх обрахунку повинен містити такі етапи:

- формування множини індикаторів;

- визначення характеристичних (оптимальних, порогових та граничних) значень індикаторів;
- нормалізація індикаторів;
- визначення вагових коефіцієнтів;
- розрахунок інтегрального індексу.

Метою діагностики економічної безпеки є не лише аналіз та оцінка поточного стану економіки країни, а й проведення ретроспективного аналізу показників економічної безпеки для визначення можливого стану економіки у майбутньому, що сприятиме формуванню ефективних механізмів забезпечення економічної безпеки. Тому третій етап (групування та інтерпретація показників стану економічної безпеки) повинен включати аналіз динаміки показників економічної безпеки та оцінку тенденцій стану економічної безпеки. Отриману інформацію доречно використовувати при розробленні стратегії економічної безпеки країни.

Список використаних джерел

1. *Концепція економічної безпеки України / Інститут економічного прогнозування; кер. проекту В. Гесць. К.: Лотос, 1999 56 с.*
2. *Сенчагов В. Экономическая безопасность России: общ. Курс: учеб. /под. ред. В. Сенчагова. 2-е изд. М.: Дело, 2005. 192 с.*
3. *Сенчагов В. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие / В. Сенчагов. М.: ЗАО «Финстатинформ», 2002. 128 с.*

СЕКЦІЯ 3. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК, ДЕРЖАВНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА, НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ПОЛІТИКА ТА МЕХАНІЗМИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Герзанич Віталій Михайлович

*кандидат економічних наук, доцент
заступник декана з навчально-виховної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Добош Володимир Дмитрович

*студент 3 курсу економічного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ – ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Інноваційна політика є важливою складовою економічної політики держави, проте сьогодні ми можемо говорити про неї, як про окрему цілеспрямовану діяльність органів державної влади для вирішення суспільних проблем.

Основною метою інноваційної політики України є впровадження нових, революційних заходів і методів задля ефективнішого управління державою та пришвидшення соціально-економічного розвитку суспільства. Щоб досягнути даної мети, наша держава обрала курс на діджиталізацію.

Діджиталізація – перехід інформаційного поля на цифрові технології [1]. Іншими словами, це процес перенесення людської діяльності в цифровий простір. Даний термін описує перехід від індустріальної епохи й аналогових технологій до епохи знань і творчості, що характеризується цифровими технологіями та інноваціями в цифровому бізнесі [2].

Сьогодні ми спостерігаємо, що даний напрям набирає все більшу силу в Україні. Він встиг поширитися майже на всі сфери людського життя, починаючи від звичайної онлайн доставки і аж до оформлення електронного пенсійного посвідчення через веб-портал держави, що на нашу думку є досить зручно.

Звичайно, як і всі інші спрямування, діджиталізація має свої плюси й мінуси. До переваг ми можемо віднести:

- економію часу (приклад: відкриття фізичної особи підприємця за допомогою веб-порталу електронних послуг держави);
- підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства (оптимізація робочого процесу та надання якіснішого сервісу);

- скорочення витрат та відкриття нових шляхів заробітку;
- зручність та компактність (додаток Дія, що дає змогу не носити з собою паперові документи, а користуватися цифровими);
- зменшення рівня корупції.

Дані позитивні риси розкриваються як у державній діяльності так і у господарській діяльності, і у медицині, і в освіті. Діджиталізація у державній діяльності в Україні проявилась через впровадження додатку Дія та створенні веб-порталу державних послуг. Сьогодні порталом державних послуг Дія користується два мільйони українців. Тут доступні 27 державних послуг та інформація з 6-ти реєстрів у особистому Електронному кабінеті громадянина. 5 жовтня 2020 року Міністерство цифрової трансформації України презентували ще 4 нові послуги на порталі Дія [3]. Обидві інновації скоротили державні видатки та сприяли збільшенню державних фінансових ресурсів. Тільки завдяки електронним послугам заощаджено понад 840 млн. грн. за 1 рік.

Кожен напрям інноваційної політики,окрім плюсів, має свої мінуси. Діджиталізація не є винятком. Ось її недоліки:

- брак інтернет покриття на всій території України та невисока швидкість передачі даних;
- недовіра та необізнаність громадян;
- недостатнє технічне забезпечення;
- відсутність всієї документації в цифровому вигляді;
- неналежне правове регулювання.

Для вирішення даних проблем можна зробити такі кроки: співпрацювати з інтернет провайдерами; збільшити кількість інформаційних центрів, які б безкоштовно навчали людей цифрової грамотності; забезпечити державні установи необхідним технічним устаткуванням (комп'ютерами, веб-камерами, пристроями для зчитування QR-кодів); перенести всю документацію, яка є в архівах на папері, в цифровий вигляд; можливо створити окремі додатки для кожного міста, села, селища та їх жителів; прийняти нормативно-правові акти, які б забезпечили захист цифрових даних та урівняли паперові та цифрові документи в юридичній силі.

Отже, діджиталізація – це перспективний напрям інноваційної політики, який активно сприяє накопиченню коштів у державних фінансових фондах, покращує та полегшує життя й діяльність громадян України та формує високоосвічене суспільство.

Ефективне управління діджиталізацією має спрямовуватися не лише на досягнення позитивного ефекту, а й на усунення недоліків, які виникають при впровадженні даних інновацій.

Список використаних джерел:

1. Словник сленгу та сучасної української мови. Мислово. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://myslovo.com>
2. Поняття діджиталізації бізнесу: сфери і необхідність. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://evergreens.com.ua/ua/articles/business-digitalization.html>
3. Міністерство цифрової трансформації презентувало нові електронні послуги та сервіси в Дія. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua>

Шевченко Альона Вадимівна
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня³
освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙ, ПРОГРАМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЇХ ТИПОЛОГІЯ

У сучасних умовах глобалізації економіки, посилення конкуренції, науково-технічного розвитку ефективно ведення господарської діяльності підприємств у значній мірі залежить від впровадження ними інновацій. «Концепцію інновації запропонував відомий економіст австрійського походження Йозеф Шумпетер, який у 1911 року в книзі «Теорія економічного розвитку» виклав ідею «нових комбінацій». Серед комбінацій, які загалом формують структуру інноваційного процесу, він називав випуск нового продукту або продукту нової якості; впровадження нового, досі не відомого в конкретній галузі методу виробництва; проникнення на новий ринок збуту (відомий чи невідомий); отримання нових джерел сировини чи напівфабрикатів; організаційна перебудова, зокрема, створення монополії чи її ліквідація. У подальших працях Й. Шумпетера термін «нова комбінація» замінено терміном «інновація», який і став науковою категорією» [2, с.293].

Сформулюємо визначення поняття «інновація», яке відповідало б попередньо встановленим вимогам. Таким чином, інновація – це нові досягнення в організаційно-технічній, економічній, виробничій, соціальній, управлінській чи інших галузях, призначені для використання в операційній, інвестиційній чи фінансовій діяльності підприємства, реалізація яких зумовлює якісні зміни у виробництві, отримання нового чи покращення старого продукту, товару, послуг, які при виході на ринок забезпечують соціально-економічну вигоду (ефект) для підприємства-інноватора та/або суспільства. Таке трактування цієї категорії, на нашу думку, найбільш повно розкриває сутність інновації та дозволяє відмежувати її від інших категорій («нововведення», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність» тощо).

Проведені дослідження проблем інноваційної діяльності показали, що такі поняття як «програма інноваційного розвитку», «інноваційний проект»,

³Під керівництвом кандидата економічних наук, доцента Антонової Олени Михайлівни

«план інноваційного розвитку», «інноваційний процес» не є чітко розмежовані. Тому, як і в попередньому випадку (ототожнення понять «інновація», «нововведення», «інноваційна діяльність»), з метою уникнення двозначності у подальшому викладенні результатів проведеного дослідження, доцільно уточнити спільні та відмінні ознаки понять «програма інноваційного розвитку», «інноваційний проект», «план інноваційного розвитку» та «інноваційний процес».

Під інноваційним процесом слід розуміти сукупність етапів з формування нових знань про предмет або явище та їх використання на практиці з метою отримання цільового результату (збільшення обсягу прибутку, диверсифікування його джерел, зниження рівня витрат, поліпшення кредитоспроможності тощо), що супроводжуються певними затратами праці, коштів і часу [3, с.23].

З цього випливає, що інноваційний процес спрямований на формування інноваційного продукту чи інноваційної технології, впровадження їх у виробництво, використання яких забезпечить підприємству позитивний ефект.

На будь-якому підприємстві, особливо на великих машинобудівних, інноваційний процес часто реалізовується у різних напрямках одночасно, наприклад, у напрямі фінансів, маркетингу, постачання, виробництва, збуту тощо. Кожен із цих напрямів є програмою інноваційного розвитку, яка передбачає висунення інноваційної ідеї, створення проекту інноваційного продукту або інноваційної технології, розроблення планів реалізації інноваційного проекту тощо [5, с.43; 57].

З вищенаведеного можна вважати, що поняття «інноваційний проект» є вужчим ніж поняття «програма інноваційного розвитку», оскільки інноваційний проект характеризує та визначає лише інноваційний продукт чи технологію, а програма інноваційного розвитку, – окрім інноваційного продукту чи технології, – ще й інноваційну ідею та плани реалізації інноваційного проекту.

Іншими словами, програма інноваційного розвитку є одним із напрямів реалізації інноваційного процесу. Схематично етапи реалізації програми інноваційного розвитку виглядають наступним чином (зображено на рис. 2).

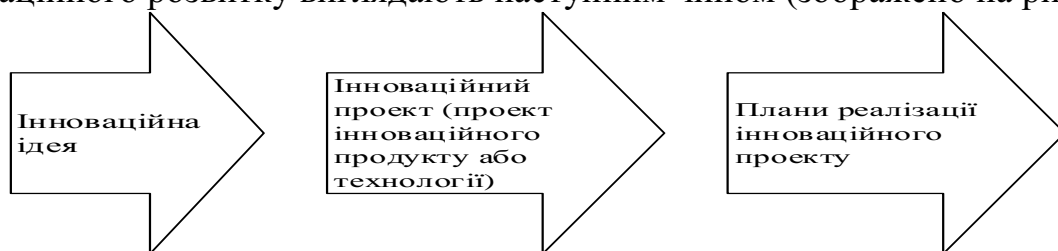

Рис. 2. Етапи реалізації програми інноваційного розвитку
Сформовано автором за [5, с.43-44; 6, с.713-714]

Залежно від стану розроблення інноваційних ідей, інноваційні

програми можуть перебувати на різних етапах інноваційного процесу: розроблення, погодження та реалізація. У цьому і полягає прямий зв'язок між поняттями «програма інноваційного розвитку» та «інноваційний процес».

Таким чином, на підприємствах інноваційний процес реалізовується у розрізі різних програм інноваційного розвитку, у межах кожної з яких розробляються інноваційні проекти (проекти інноваційних продуктів і технологій) і формуються плани їх реалізації. Зазначимо, що кожна програма, як правило, включає кілька інноваційних проектів. До прикладу, програма інноваційного розвитку, що стосується основного виробництва, може включати інноваційний проект удосконалення чи модернізації продукції, інноваційний проект освоєння виробництва нової продукції та інноваційний проект запровадження нової технології виробництва продукції тощо [6].

Виділяють три класифікаційні ознаки програм інноваційного розвитку підприємства: за напрямом реалізації, за характером реалізованих інновацій та за цільовою спрямованістю, які, у свою чергу, поділяються на ряд видів та підвидів. Утім, як показали проведені наукові дослідження, існує необхідність у розширенні існуючої класифікації програм інноваційного розвитку на підприємстві.

Отож, за напрямом реалізації програми інноваційного розвитку поділяють на виробничі та управлінські. Серед підвидів виробничих науковець виділяє ті, що стосуються підготовчих і забезпечувальних робіт у виробничо-господарському процесі підприємства, та ті, що стосуються основного і допоміжного виробництва [6].

Група програм інноваційного розвитку, що охоплює підготовчі та забезпечувальні роботи виробничо-господарського процесу підприємства, націлена на розроблення і реалізацію інновацій саме щодо удосконалення наступних видів робіт [5, с.48-49; 4, с.14-15; 1, с.24-25; 6, с.6-7]:

- матеріально-технічне забезпечення структурних підрозділів підприємства, що передбачає безперерйне забезпечення підприємства та його підрозділів усіма необхідними видами матеріалів, сировини, енергії, забезпечення належного зберігання виробничих ресурсів тощо;

- технічне забезпечення підприємства, що передбачає технічну підготовку виробництва, націлену на своєчасне впровадження у виробничий процес технічних засобів, які необхідні для створення нових та удосконалення існуючих видів продукції, підвищення продуктивності та ін.;

- конструкторське забезпечення підприємства, яке передбачає конструкторську підготовку при формуванні та реалізації програм інноваційного розвитку. Такі види робіт передбачають формування технічних вимог на розроблення нової продукції та її технічних характеристик, споживчих вимог (конструкторських), кліматичних, механічних, вимог до технічної документації тощо;

- технологічне забезпечення підприємства, що передбачає

планування процесу виготовлення моделі нового продукту та її аналізування, проектування та виготовлення технологічного оснащення, а також вивірку, налагодження і впровадження спроектованих технологічних процесів, підготовку виробництва тощо.

Одним із видів виробничих програм інноваційного розвитку, як уже зазначалося, є програми, формування та реалізація яких стосується основного виробництва. До завдань програм інноваційного розвитку, що стосуються допоміжного виробництва, відносять зниження витрат коштів і часу на виробництво допоміжної продукції, виконання допоміжних робіт, таких як обслуговування обладнання, інструментів, забезпечення електро-, водо-, газопостачання тощо.

До класифікаційної ознаки програм інноваційного розвитку «за напрямом реалізації» науковці відносять управлінські програми інноваційного розвитку, які, у свою чергу, поділяються на програми інноваційного розвитку, що стосуються виконання менеджментом підприємства загальних управлінських функцій, та програми, що стосуються виконання управліннями конкретних функцій.

Основним завданням управлінських програм інноваційного розвитку є формування та реалізація на практиці ідей з підвищення ефективності виконання управлінським персоналом їх загальних та конкретних функцій. Управлінські інновації теж доволі поширені серед українських підприємств. Вони не потребують значних капіталовкладень, утім, на етапах планування та реалізації стратегії підприємства (у тому числі інноваційної) управлінські інновації здатні значно знизити трудомісткість та раціоналізувати процес управління на підприємстві.

Реалізація програм інноваційного розвитку, які передбачають впровадження нової технології, на відміну від усіх інших, є вкрай капіталомісткою та трудомісткою. Утім, часто ринкова кон'юнктура буквально змушує промислові підприємства вдаватися до впровадження такого типу інноваційної діяльності. Причини можуть бути різними. Як правило, це нові, більш жорсткі екологічні вимоги до того чи іншого виробництва, здорожчання енергоресурсів і, як наслідок, перехід на альтернативні джерела енергії, зникнення або дефіцит необхідних для виробництва видів сировини або ж просто необхідність у впровадженні технологій, які здатні знизити собівартість виробництва, скоротити його цикл тощо. Як показали проведені дослідження, підприємства доволі рідко вдаються до такого роду інновацій, а ще рідше розробляють їх самі. Як правило, вітчизняні суб'єкти господарювання придбавають уже готові інноваційні технології за кордоном. Це, у свою чергу, знижує їх конкурентоспроможність на міжнародному ринку та погіршує інноваційний потенціал як самих підприємств, так і держави в цілому.

Наступна класифікаційна ознака програм інноваційного розвитку – за

цільовою спрямованістю – передбачає їх поділ на ті, метою яких є розроблення нової продукції, покращення якості її виробництва, зниження собівартості та ціни, підвищення технічних якостей тощо [5, с.48-49; 4, с.14-15; 1, с.24-25; 6, с.6-7]. Програми інноваційного розвитку за цією класифікаційною ознакою поділяються відповідно до основної їхньої цілі. Досить часто при формуванні та реалізації програми інноваційного розвитку підприємством ставиться одразу декілька цілей. До прикладу, цілями програми можуть одночасно виступати впровадження нового виду продукції, підвищення технічних якостей продукції, залучення більш екологічних видів сировини тощо.

За новизною інновацій вважаємо за доцільне виділити програми інноваційного розвитку, реалізація яких передбачає впровадження абсолютно нової технології чи нового продукту, модифікацію існуючої технології чи продукту, оновлення дизайну існуючого продукту.

Наступним видом програм інноваційного розвитку у класифікаційній ознаці «за новизною інновацій» є програми, реалізація яких передбачає модифікацію існуючої технології чи продукту. Суть їх полягає у тому, що вже існуючі продукти/технології модернізують під нові вимоги ринкової кон'юнктури, що призводить до часткового оновлення продукту виробництва, підвищення його конкурентоспроможності (дещо вищі якісні характеристики та/або дещо нижча собівартість виробництва) та до більшого задоволення споживчих потреб покупців/користувачів. Як правило, до розроблення та реалізації такого типу програм інноваційного розвитку підприємства-інноватори вдаються найчастіше. Це дозволяє за помірні капіталовкладення отримати бажаний ефект із зростання конкурентоспроможності продукції та/або зниження собівартості виробництва.

Останнім різновидом програм інноваційного розвитку за аналізованою класифікаційною ознакою є програми, реалізація яких передбачає розроблення нового дизайну існуючого продукту. Такі інноваційні програми стосуються в основному продукту виробництва та спрямовуються на удосконалення його дизайну, у той же час, як правило, не передбачають зміни технології виробництва. Реалізація такого виду інноваційних програм не забезпечує зниження собівартості виробництва, покращення якісних характеристик продукту, натомість спрямована на дещо вище задоволення потреб кінцевих споживачів. Це дає змогу за найнижчі капіталовкладення отримати зростання попиту на власну продукцію. До реалізації таких видів програм інноваційного розвитку найчастіше вдаються невеликі підприємства з низькою конкурентоспроможністю, які, спостерігаючи за трендами у сфері споживання того чи іншого продукту, намагаються наслідувати рішення більш сильних гравців ринку, як правило, закордонних.

За суб'єктом розроблення програми інноваційного розвитку

поділяються на ті, які розроблені власними силами підприємства, розроблені зовнішніми виконавцями та розроблені спільно з іншими суб'єктами господарювання. До програм інноваційного розвитку, розроблених власними силами підприємства, слід віднести програми, розроблені підприємством-інноватором, на якому вони і будуть реалізовуватися. До програм інноваційного розвитку, розроблених зовнішніми виконавцями, відносяться програми, які розроблялися підприємством, відмінним від того, на якому їх реалізовуватимуть. Як правило, таку практику використовують підприємства, які лише впроваджують інновації та не мають у своєму штаті працівників, відповідальних за інноваційний розвиток, а розроблення інноваційних проектів та формування програм їх реалізації довіряють спеціалізованим організаціям. У свою чергу, до програм інноваційного розвитку, розроблених спільно з іншими суб'єктами господарювання, відносяться програми, в процесі розроблення яких були задіяні працівники двох чи більше підприємств та які реалізовуватимуться на цих підприємствах. Така практика не є поширеною в інноваційній діяльності, втім, може зустрічатися, коли спільним розробленням програми інноваційного розвитку займаються материнське та дочірнє підприємства; дочірні підприємства, що відносяться до одного материнського; підприємства однієї галузі, що об'єднані в картель, тощо.

Відповідно ж до останньої класифікаційної ознаки – «за етапами інноваційного процесу» – програми інноваційного розвитку поділяються на ті, що перебувають на етапі намірів, формування та реалізації. Таким чином, етап намірів програми інноваційного розвитку передбачає формування інноваційної ідеї та задуму щодо її втілення, створення проекту очікуваного інноваційного продукту чи технології, розроблення планів реалізації інновації тощо. Етап формування програми інноваційного розвитку – це етап інноваційного процесу, за якого створюють проект очікуваного інноваційного продукту чи технології, розробляють плани реалізації інновації тощо. На цьому етапі визначені терміни реалізації інноваційних проектів, оцінені ризики та ефективність, а також інноваційний потенціал. Етап реалізації програми інноваційного розвитку підприємства передбачає впровадження інноваційного проекту у виробництво, систему управління підприємством тощо.

Кожна програма інноваційного розвитку із наведеної класифікації має свої особливості та специфіку її реалізації. Розглянемо детальніше порядок реалізації програми інноваційного розвитку на прикладі освоєння виробництва нового продукту.

Підсумовуючи усе вищезазначене, можна зауважити, що інноваційний процес на підприємстві є надскладним механізмом, який включає у себе численну кількість різноманітних дій та процесів. Чи не найважливішим таким процесом є формування та реалізація програми інноваційного

розвитку. З метою досягнення найбільшої ефективності інноваційного процесу на підприємстві необхідно досконало володіти механізмом програм інноваційного розвитку, усвідомлювати їх сутність, завдання та типологію. Створення інноваційного продукту – вагома деталь в інноваційному процесі на підприємстві. Правильно сформований порядок розроблення та впровадження у виробництво інноваційного продукту забезпечить високу прибутковість від його реалізації, підвищить конкурентоспроможність та імідж підприємства.

Список використаних джерел

1. Гнилянська, Л.Й., Харчук, В.Ю. 2013. *Формування та реалізація інноваційних програм на засадах ризик-менеджменту: монографія.* Львів: ЗУКЦ.
2. Заїка С.О., Грідін О.В., 2016. Система управління якістю інноваційного проекту. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Економічні науки, Вип. 171, с. 113-123.*
3. Коваль В.М., 2013. *Інструменти інвестиційної діяльності аграрних підприємств та їх ефективність.* Кандидат наук. Державний вищий навчальний заклад «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана».
4. Кузьмін О.Є., Петришин Н.Я., Сиротинська Н.М., 2010. *Нова парадигма побудови систем менеджменту. Демократичне врядування: науковий вісник Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, [online] Вип. 6.*
5. Купріянова В.С., Матюшенко І.Ю. 2012. *Програмно-цільовий підхід до державної підтримки розвитку вертольотобудування в Україні.* *Бізнес Інформ, 1.С. 4-7.*
6. Фатхутдинов Р.А. 2003. *Инновационный менеджмент. 4-е издание.* Санкт Петербург: Питер.

СЕКЦІЯ 4. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ

Кляп Михайло Михайлович

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри інформатики та фізико-математичних дисциплін,
факультету інформаційних технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Свереняк Анастасія Вадимівна

*студентка 6-го курсу факультету інформаційних технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

РІЗНОВИДИ КОМП'ЮТЕРНОЇ АНІМАЦІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ РЕНДЕРИНГУ СЦЕН

В сучасній структурі мультимедійних продуктів дедалі частіше виникає потреба в анімуванні сцен та інтерфейсів, що прямо відповідає тенденціям сучасного розвитку інформаційних технологій. Всебічне охоплення інноваційними motion-техніками вимагає дослідження аспектів вибору способу анімування сцен з використанням засобів комп'ютерної техніки.

Метою є аналіз окремих елементів та методологій комп'ютерно генерованих анімацій. Головні вимоги що ставляться перед анімованими елементами та сценами – автономність, функціональність, швидкодія. Розробляючи практично будь-який сучасний інтерфейс чи додаток неможливо використовувати виключно статичні мультимедійні елементи, що ставить задачу всебічного дослідження створення та функціонування комп'ютерних анімаційних елементів.

Комп'ютерна анімація– вид анімації, створюваної за допомогою комп'ютера. На відміну від більш загального поняття «графіка CGI», що відноситься як до нерухомих, так і до рухомих зображень, комп'ютерна анімація відноситься тільки до рухомих. Будучи похідною від комп'ютерної графіки, анімація успадковує ті ж способи створення зображень: векторна графіка, растрова графіка, фрактальна графіка, тривимірна графіка (3D) [1].

За принципом можна виділити кілька видів комп'ютерної анімації:

Анімація за ключовими кадрами. Розташування ключових кадрів проводиться аніматором, а проміжні кадри генерує спеціальна програма. Цей спосіб найбільш близький до традиційної мальованої анімації, тільки роль створення проміжних кадрів бере на себе комп'ютер, а не людина.

Запис руху. Такі анімації записуються спеціальним обладнанням з об'єктами, які рухаються у реальному часі і переносяться на їх імітацію в комп'ютері. Поширений приклад такої техніки – Motion capture (захоплення

рухів). Актори в спеціальних костюмах із датчиками здійснюють рухи, які записуються камерами і аналізуються спеціальним програмним забезпеченням.

Процедурна анімація повністю або частково розраховується комп'ютером. Сюди можна включити наступні її види: симуляція фізичної взаємодії твердих тіл, імітація руху систем частинок, рідин і газів, імітація взаємодії м'яких тіл (тканини, волосся), розрахунок руху ієрархічної структури зв'язків (скелета персонажа) під зовнішнім впливом, імітація автономного (самостійного) руху персонажа.

Програмована анімація. Широке застосування в мережі отримали дві мови, за допомогою яких програмуються рухи анімованих об'єктів: Java-Script та Action-Script.

Покадрова анімація (мультиплікація) складається з промальовування всіх фаз руху. Всі кадри при цьому є ключовими. Автоматична анімація руху або форми полягає в малюванні ключових кадрів, що відповідають основним фазам або етапам руху, і подальшому автозаповненні проміжних кадрів.

ЗД-анімація. Тривимірна комп'ютерна анімація – створення анімаційних зображень у тривимірному цифровому середовищі, заснована на упорядкуванні послідовних зображень. Цей процес упорядкування послідовних кадрів називається моделюванням. Отже, замість звичайної анімації, використовуючи комп'ютер, можна створити тривимірні об'єкти, які виглядають і рухаються більш реалістично, ніж їх двомірні аналоги [2].

Висновки. Вибір правильного виду анімації є ключовим етапом формування цифрового додатку чи сайту. У сьогоднішні дні статус комп'ютерної анімації змінюється, і є чітке бачення, що зараз комп'ютерна графіка та анімація починає претендувати на центральне місце в структурі розробки мультимедійних продуктів.

Список використаних джерел

1. Ендрю Селбі. Анімація./ Ендрю Селбі - Київ -вид. ArtHuss -2019р. – 216 стр.
2. Morr Meroz. The 5 Types of Animation — A Beginner's Guide. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<https://medium.com/@morrmeroz/the-5-types-of-animation-a-beginner-s-guide-e873ca0fef39>. - Загол. з екрану. - Мова англ.

Лях Ігор Михайлович
*кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри
інформатики та фізико-математичних дисциплін
факультету інформаційних технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Пискач Василь Васильович
*студент II-го курсу магістратури
факультету інформаційних технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

АНАЛІЗ БЕЗСЕРВЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В останні роки на ринку інформаційних технологій активно дискутується новий тип архітектури комп'ютерів – безсерверність. Тому багато відомих провайдерів, таких як: Google, Microsoft та Amazon активно пропонують свої безсерверні послуги, які виконуватимуть безсерверні обчислення і є актуальними у світі архітектур програмного забезпечення [1].

Безсерверна архітектура (Serverless Architecture) реалізує спосіб побудови додатків і служб без необхідності управління серверною інфраструктурою. Створене, таким чином, програмне забезпечення виконується на сервері, проте все керування цим сервером виконується сторонньою організацією – провайдером, що набуває все більшої популярності та стає поширеним підходом з великою кількістю доступних для розгортання варіантів для розробників «хмарних» додатків.

Говорячи про безсерверні технології найчастіше згадують дві відомі моделі хмарних обчислень, які виникли порівняно нещодавно, а саме:

1. BaaS (Backend as a Service) – модель організації програмних продуктів, які значно або повністю залежать від сторонніх програм чи служб (розміщених «у хмарі») для керування логікою та даними на стороні сервера;

2. FaaS (Function as a Service) – модель, де певна кількість логіки на стороні сервера все ще написана розробником програми, але, на відміну від традиційних архітектур, запускається в обчислювальних контейнерах, які створюються на вимогу ініційованої події та мають нетривалий час роботи (можуть створюватись для кожного виклику), і повністю керовані третьою стороною [2].

До лідерів послуг на інформаційному ринку FaaS в даний час відносять платформи: AWS Lambda, Google Cloud Functions та Microsoft Azure Functions.

До переваги використання безсерверної архітектури можна віднести

наступне: обидві платформи BaaS і FaaS дозволяють розробникам зосередити увагу на розробці нових функцій, а не на підтримці інфраструктури.

Наслідком цього є:

- 1) скорочення вартості розробки та зменшення складності програмного забезпечення;
- 2) скорочення операційних витрат та спрощення операційного менеджменту через те, що велика частина цих процесів передається стороннім особам;
- 3) зниження витрат на масштабування завдяки наявним функціям автоматичного масштабування.
- 4) сумісність з технологіями мікросервісів, які можна реалізувати як функції FaaS.
- 5) зменшення енергоспоживання – завдяки оптимізації навантаження, сервери на AWS або Azure є енергоефективніші в порівнянні з іншими [3].

До недоліків можна віднести:

- 1) відсутність контролю за виконанням операцій на серверній стороні;
- 2) необхідність навчання при переході на нову технологію;
- 3) складніше інтеграційне тестування;
- 4) додаткові накладні витрати під час звертання до мікросервісів;
- 5) проблема «холодного старту» для функцій, реалізованих на JVM (JavaVirtualMachine).

Крім того відзначають проблеми, що можуть виникнути через зберігання та обробку даних різних клієнтів на одному сервері, а також питання безпеки даних.

Використовуючи безсерверну архітектуру, розробники можуть зосередити увагу на основному обчислювальному продукті, і не займатися обслуговуванням серверів та управляти їх робочим навантаженням. Крім того, слід відзначити, що такі технології є новими на ринку комп'ютерних технологій, а тому розвиток безсерверних систем перебуває на початковій стадії і буде інтенсивно розвиватись.

Список використаних джерел

1. D. Smith, L. Leong, R. Bala, *Magic Quadrant for Cloud Infrastructure as a Service, Worldwide / Gartner, 2018.*
2. *Serverless Architectures. AWS Lambda and Fn Project / F. Munz // presented at DevOxx, Casablanca, Morocco, 2017.*
3. *Become a Serverless Black Belt: Optimizing Your Serverless Applications – SRV401 / presented at AWS re:Invent, Las Vegas, USA, 2017.*

Повхан Ігор Федорович

*кандидат технічних наук, доцент,
декан факультету інформаційних технологій,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Яворський Петро Володимирович

*студент II-го курсу магістратури
факультету інформаційних технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

ПЛАНУВАННЯ ПОДОРОЖЕЙ З ВИКОРИСТАННЯМ МОБІЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Туристична галузь в Україні яскраво демонструє високий внутрішній потенціал використання мобільних інформаційних технологій (МІТ). Водночас, ще недостатнім є розуміння суті методів і спектру засобів, які можуть «мобільно» використовуватись туристами для організації, супроводу та подорожі. Зазвичай недооцінюється обширність спектру проблем, які доведеться вирішувати під час її реалізації та можуть успішно долатись з використанням МІТ.

В результаті стрімкого технологічного розвитку смартфонів, планшетів, і інших мобільних пристроїв динамічно розвивається ринок мобільних програмних додатків. МІТ за своїм функціональним скеруванням та складністю реалізації в галузі туризму досягли нового, більш високого рівня розвитку. Сучасний турист не може комфортно почувати себе без підтримки та забезпечення інтелектуальними інформаційними технологіями на всіх етапах планування та здійснення подорожі. Фактично сформувалась значна кількість нових оригінальних методів набуття, використання та поширення туристичного досвіду.

Високою популярністю в середовищі користувачів мобільних туристичних систем користуються так звані програми-гіді [1]. Сучасні туристи потребують персоналізованого доступу до вичерпної туристичної інформації в довільному місці перебування і в довільний час. Мобільні програми-гіді створюються з врахуванням саме таких потреб подорожуючих [2].

Популярним туристичним програмно-алгоритмічним додатком для планування подорожі є створена база даних системи, яка містить відомості про понад 1000 туристичних маршрутів, які поділяються на 8 категорій:

- історичні;
- корпоративні;

- навчальні;
- дикої природи;
- для здійснення покупок;
- пригодницькі;
- карнавальні;
- романтичні.

Додаток функціонально зорієнтований на задоволення потреб подорожуючих, які бажають здійснити віртуальну туристичну подорож. В системі підтримується функція панорамного огляду за допомогою сервісів служби Google Street View. Dodatok підтримує функцію обміну інформацією з використанням сервісів соціальних мереж таких як: Facebook, Instagram, Twitter та ін. Окрім того туристична система надає можливість знаходити конкретних туристів, що подорожують в даний час поблизу обраного користувачем маршруту.

Популярним туристичним мобільним програмним засобом для планування та підтримки реалізації подорожі є мобільний додаток, що містить інформацію про найпопулярніші туристичні напрямки, місця проживання, харчування, розваги тощо. Користувач має можливість завантажити інформацію з безкоштовних путівників окремих міст, які в подальшому можуть використовуватись без підключення до мережі Інтернет. Система містить функцію визначення поточного місцезнаходження туриста-користувача та його навігацію по спланованому маршруту [3].

Список використаних джерел

1. Пасічник В.В. Мобільна платформа – базис формування інформаційних технологій в галузі туризму / Пасічник В.В., Єгорова (Савчук) В.В. // Математика. Інформаційні технології. Освіта: Тези доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк-Світязь, 12-14 червня 2015 р. Луцьк, 2015. С. 44-46
2. Schwinger W. Context-awareness in Mobile Tourism Guides – A Comprehensive Survey / W. Schwinger, Ch. Grun, B. Poll, W. Retschitzegger, A. Schauerhuber . – Kepler University Linz, 2005
3. City Guides Catalog // Play Market. – Access mode: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.tripadvisor.android.apps.cityguide.catalog>

Serkutan T.V.
*Ph.D., Associate Professor
National Academy of Management*

Shlapak N.S.
*Ph.D., Professor,
Azov State Technical University*

RESEARCH OF THE USE OF NEW COMPUTER TECHNOLOGIES IN THE MARKETING MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

A study of the use of computer technology in marketing management of a number of domestic industrial enterprises has shown that on the one hand, they have a set of tools that can ensure the management process, and on the other hand – there are certain problems of subjective and objective nature, which need a solution.

As the analysis showed, in general, the effectiveness of the overall information system in the enterprise depends on many factors, some of which are difficult to strictly formalize. Among them are the following factors:

- Human factor;
- Employment;
- Training;
- Policy within the plant;
- Plant culture and information system;
- Organizational support for change;
- Control and administration of information systems.

The analysis showed that there are many reasons for the negative attitude of employees to the introduction of new information technologies, including in marketing activities.

The negative aspects of the introduction of new information systems and technologies are that the attitude to them changes depending on the level of knowledge of the user in the field of applied information technology and the potential opportunities to reduce non-productive organizations. Often the staff is not educated, not stimulated, not ready for change. In addition, the introduction of information technology often breaks informal ties.

Studies have shown that attitudes toward new technologies vary depending on two factors:

1. From the level of user knowledge in the field of applied information technology tasks.
2. From the potential opportunities to reduce unproductive operations.

Employees who work at the company for many years are less educated and those who hold small positions are usually the most insensitive to information

technology. Age apart from the position is the least important factor for the perception of information technology.

In turn, even a middle manager who is not competent in the use of IT slows down and distorts the flow of information.

The impact of computers on employment and productivity is directly related to their use for information. But it is important to remember that IC both create new jobs for their service and reduce many other jobs. And the cost of training or retraining staff in certain computer skills can be very high. There is a kind of vicious circle. The use of automation increases productivity and reduces employment, then reduces prices at some point, and therefore increases demand, leading to job creation. Computer technology is constantly demanding more and more skilled workers.

Because IC potentially changes the structure, culture, policy, and operation of an enterprise, there is considerable resistance from certain groups.

1. The struggle for power or resources between different divisions of the enterprise.

2. Significant resistance from employees who need to learn. Managers are often afraid to learn because it can affect their status in the company. This resistance leads to the failure of many systems. Therefore, when planning the introduction of IC, it is necessary to assess the degree of resistance.

The system of marketing research is developed to study the complex problems that arise in the process of marketing activities. Increasing the number of databases and software that provides access to them leads to changes in procedures and methods of collecting marketing information.

Therefore, in companies it is advisable to create a special department or service that would systematically determine the range of information needed in a particular marketing situation, its collection, analysis and preparation of results reports.

The main function of the information service will be to manage the information and computer systems of the enterprise as a single complex. It becomes the link between the company's top management and the information systems and marketing departments. The responsibilities of marketing information service specialists include planning, coordination and control of the use of information resources of the enterprise.

List of references

1. *Іванов Ю.Б., УсМ.І. Складові інформаційного забезпечення маркетингової діяльності промислового підприємства . БізнесІнформ. 2016. № 1. С. 299-305.*
2. *Київська К.І. Аналіз сучасних підходів до створення інформаційних систем маркетингу підприємств. // Технічна наука. 2018. №10. С. 24-27.*
3. *Сидоренко С.В. Корпоративні інформаційні системи та їх роль у маркетингу. // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і*

природокористування України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2013. Вип. 181(4). С. 286-294

4. Фроленко О.М. Маркетингова інформаційна система як засіб реалізації стратегічного потенціалу промислового підприємства. // *Маркетинг і ринкові відносини*. 2016. №6. С. 238-244.

5. https://www.researchgate.net/publication/315830870_Smart_Management_Methods_and_Mechanisms_of_Industrial_Enterprises_and_Organizations

6. https://www.researchgate.net/publication/221957258_How_technology_advances_influence_business_research_and_marketing_strategy

7. <https://www.tandfonline.com/>

8. <https://www.nap.edu/>

Штулер Юдіта Юріївна

аспірант PhD програми за спеціальністю 051 «Економіка»

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

АВТОМАТИЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сучасний стан розвитку інформаційного суспільства вимагає докорінних змін. Обумовлений такий стан речей механізмом функціонування та гармонізації інтересів усіх стейкхолдерів, залучених до процесів господарської, економічної діяльності. Щоб вирішити це питання потрібно реформувати систему інформаційного забезпечення підприємства, що включає обліково-економічне, статистичне та технологічне рішення на підприємстві.

Насправді проблема автоматизації інформаційних потоків не є локальною, тобто не стосується виключно конкретного підприємства. Необхідність включення в інформаційні потоки на рівні області, галузі, держави, світу є об'єктивною потребою. Відповідно саме тому державному на рівні почали активно впроваджуватися різноманітні цифрові рішення, які уже не обмежуються програмним забезпеченням на рівні підприємства, а створюються загальнодержавні інформаційні продукти «ДІЯ – державні послуги онлайн», ЦНАП, е-резиденство та багато інших.

В той же час актуальною залишається потреба в удосконаленні системи облікової інформації, необхідної для прийняття ефективних управлінських рішень спрямованих на вирішення поточних питань та стратегічну перспективу.

Як правило, забезпечення інформаційного простору на підприємстві потребує формування та розкриття облікової, статистичної, аналітичної, маркетингової інформації щодо тієї частини питань, які цікавлять власника та стейкхолдера. Відповідно виникає потреба у вирішенні складних питань як практичного так і теоретичного характеру. Надання власникам та

стейкхолдерам правдивої та неупередженої інформації для впливає на увесь процес управління підприємством. А таких на підприємстві насправді достатньо.

Формування інформації для потре бухгалтерського та податкового облік, фінансовій звітності та статистичної інформації визначається обліковою політикою підприємства, внутрішніми розпорядчими документами. Існує ціла ієрархія нормативних документів, як внутрішнього так і зовнішнього характеру, які регулюють відкритість та прозорість діяльності підприємства. Схематичної їх можна ранжувати за важливістю за такими рівнями:

Перший рівень (найнижчий) – наказ про облікову політику підприємства;

Другий рівень – інструкції та накази, методичні рекомендації тощо.

Третій рівень – положення (стандарти) бухгалтерського обліку

Четвертий рівень (найвищий) – Кодекси та закони України.

Одним з основних завдань функціонування підприємства є надання повної, правдивої та достовірної інформації про його діяльність.

Схематично процедура інформаційного обміну виглядає таким чином «первинна документація – реєстри синтетичного й аналітичного обліку – звітність».

Вся основа інформаційного забезпечення функціонування підприємства базується на рахунках бухгалтерського обліку. Саме там систематизується уся необхідна для управління інформація.

Окремим важливим пунктом є своєчасність та повнота відображення в інформації в автоматизованій формі. Надання своєчасної, достовірної і правдивої інформації є важливою рисою на підприємстві, оскільки від цього залежить для прийняття правильних рішень власниками та стейкхолдерами. Об'єктом їх вивчення є інформація, зафіксована в різних джерелах щодо діяльності підприємства.

При прийнятті управлінських та стратегічних рішень власник та стейкхолдер повинен використовувати доказові джерела інформації, ними можуть бути первинні документи або інформація занесена до автоматизованої форма, якщо така наявна на підприємстві.

Отримана таким чином інформація дає змогу отримати повне уявлення про стан речей на даному підприємстві і допоможе визначити ті питання, котрим потрібно приділяти першочергову увагу.

Позитивним чинником автоматизації процесів інформаційного забезпечення діяльності підприємства є стабільність та оновлення інформації. Це забезпечує створення умов для її багаторазового використання власниками та стейкхолдерами та сприятиме поліпшенню ефективності застосування сучасного програмного забезпечення.

Список використаних джерел

*Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці
м.Київ – м.Rzeszów, 14-15 жовтня 2020 року*

1. Ананский С.В. Защита информации – основа безопасности бизнеса, журнал «Бизнес и безопасность». 2009. С. 18.
2. Бродська Д.В. Оцінка продуктивності підприємства як складова системи забезпечення його ефективного функціонування / Д.В. Бродська [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vestnikdnu.com.ua/archive/201264/brodaska.html>
3. Петухова О.М., Скліфус І.С. Напрями удосконалення інформаційних потоків на підприємстві. 2019. С. 45-51.
4. Пуцентайло П.Р. Аналітичне забезпечення діяльності підприємства / П.Р. Пуцентайло // Сталый розвиток економіки. 2015. № 1. С. 168-174.
5. Штулер І.Ю. Інноваційне керування в умовах глобальної диспропорційності та трансформаційності національних економік / І.Ю. Штулер // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. 2017. №19. С. 331-336

СЕКЦІЯ 5. МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Литвин Михайло Миколайович

Здобувач ВНЗ «Національна академія управління»

м.Київ, Україна

КЛАСИФІКАЦІЯ РІВНІВ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Характерною особливістю пенсійних систем розвинених країн є соціальна спрямованість розвитку систем пенсійного забезпечення. Незважаючи на те, що пріоритетною формою пенсійного забезпечення є недержавне пенсійне забезпечення, держава обов'язково має програму соціальних пенсій для найбільш вразливих верств населення. Пропонуємо дослідження рівнів пенсійної системи з метою класифікації її рівнів і структурування за ознаками [3]. Рівні пенсійної системи класифікують за такими ознаками:

1. *За суб'єктом управління фінансовими ресурсами пенсійної системи.* Розрізняють приватний та державний сектори пенсійної системи.

Державні пенсійні системи можуть бути розподільними та накопичувальними. Основною проблемою державної розподільної системи є дефіцит надходжень та видатків пенсійного фонду, що зазвичай компенсується видатками із бюджету. В Україні видатки з державного бюджету для покриття дефіциту ПФ, що виникає і збільшується разом із номінальним підвищенням пенсій, є важливим інфляційним чинником, а отже, управління фінансовими ресурсами ПФ тісно пов'язано із фінансовою системою на макрорівні. Проте існує і обернена ситуація. Так, надходження фінансових ресурсів до соціального фонду пенсійного забезпечення США (Social Securities) можуть перевищувати видатки. В такому разі Social Securities має право інвестувати кошти у законодавчо чітко визначене коло державних цінних паперів.

В приватному секторі пенсійної системи поряд із приватними (недержавними) пенсійними фондами, про які докладніше йтиметься далі, діють інші фінансові установи, що пропонують населенню пенсійні плани. Це і комерційні банки, що пропонують довгострокові депозитні програми з подальшою виплатою пенсії частинами, і страхові компанії з програмами страхування життя, які передбачають виплати особі при досягненні нею пенсійного віку.

2. *За формою власності інституційних суб'єктів пенсійної системи.* Виділяють 4 основні типи пенсійних систем, які існують у різних країнах світу.

а) Повністю державна пенсійна система. Зазвичай участь у ній обов'язкова для всіх працюючих. Винятком є індивідуально зайняті особи.

Така система існувала в СРСР і соціалістичних країнах Східної Європи, вона також діє останнє десятиліття в Італії. У Сінгапурі існує центральний фонд, до якого робітники і компанії сплачують обов'язкові внески. На відміну від більшості державних систем, сінгапурська є накопичувальною і всі її активи інвестуються.

б) Державна система, підкріплена приватним пенсійним забезпеченням, участь у якій є добровільною. Така система діє в США, Канаді, Австралії, Німеччині та деяких інших країнах. На практиці рівень часткового пенсійного забезпечення визначається розміром державних пенсій. Там, де ці пенсії відносно малі, приватні пенсії відносно високі, і, навпаки, там, де державні пенсії відносно високі, приватні пенсії відносно малі. Ця закономірність, однак, не є абсолютною: наприклад, пенсії обох типів можуть бути низькими. В Австралії діє обов'язкова накопичувальна державна система, доповнена обов'язковою приватною схемою. В Канаді співіснують обов'язкові розподільчі державні схеми і пенсійні схеми другого рівня, доповнені третім, добровільним рівнем, що базується на накопичувальних системах і особистих заощадженнях. У США обов'язкова державна частково накопичувальна пенсійна система, доповнена трьома альтернативними добровільними схемами.

в) Приватне пенсійне забезпечення, що доповнює і частково заміщує державну систему. Такі системи існують у Великій Британії і Японії.

г) Приватна система, що повністю заміщує державну і яка є єдиним джерелом пенсійного доходу для людей похилого віку. Подібна система була введена в Чилі. На сьогодні повністю недержавна система пенсійного забезпечення запроваджується у Казахстані [2].

3. За суб'єктом фінансування пенсійна система може бути відкрита, корпоративна, професійна.

а) У відкритій пенсійній системі вкладники роблять внески до ПФ від себе особисто.

б) У корпоративній пенсійній системі підприємство робить внески до корпоративного ПФ.

в) Професійні ПФ існують на рівні профспілок.

Отже, нами досліджено рівні пенсійної системи, що дало можливість її класифікувати та структурувати за ознаками. З представленого дослідження встановлено, що сучасна модель пенсійних систем та механізмів їх функціонування постійно оновлюється. Характерною особливістю сучасних моделей пенсійного забезпечення є розвинений сектор недержавного пенсійного забезпечення у вигляді добровільних накопичувальних програм інститутів спільного інвестування та соціальна спрямованість розвитку систем пенсійного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Дідковська Т.О. *Поняття та сутність пенсійного забезпечення в Україні: сучасні реалії та перспективи розвитку*. Форум права. 2012. №1. С. 253-257. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journal/FP/2012-1/12dtotpr.pdf>
2. Івашко О.А. *Концептуальні основи фінансового механізму* / О.А. Івашко // *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2010. №4. С.65-70.
3. Марцонь О.В. *Сучасні моделі фінансування систем пенсійного забезпечення*. Збірник наукових праць. Випуск 64. / ІСЕМВ НАН України. Київ, 2010.

Молнар Сергій Олександрович

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економічної теорії
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Пилявський Юлій Миколайович

аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

МЕТОДОЛОГІЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ В РИНКОВІЙ СИСТЕМІ

Попередні наші дослідження та вивчення теоретичних підходів до поняття «економічна свобода» дало нам підставу сформулювати власний погляд на економічну свободу.

Початок дослідженню економічної свободи на науковій основі поклали представники англійської класичної політекономії. Адам Сміт сформулював загальні характеристики та передумови економічної свободи – здатність ринку до саморегулювання, приватна власність, свобода вибору, вільна конкуренція, обмежене втручання держави в господарські процеси.

Теоретичне осмислення державної стратегії формування соціальної ринкової економіки є одним з найважливіших завдань сучасної економічної науки. Як в методологічному, так і в науково-практичному плані недостатньо досліджені питання, зумовлені інституційними змінами в економічному просторі, що відбуваються через системну трансформацію України. Серед них – питання сутності економічної свободи та механізмів її реалізації.

Для того, щоб зрозуміти специфіку лібертаріанства як напряму суспільної думки, серед основних ідей якого фігурує поняття «економічна свобода», необхідно знайти відповіді на декілька важливих з методологічної точки зору питань, по-перше, вивчити ідейну платформу лібертаріанства з позиції філософського знання; по-друге, простежити еволюцію розвитку та спадкоємність цих ідей; по-третє, з'ясувати розуміння свободи і економічної

свободи представниками лібертаріанства та як це проєцирується на економічні відносини; по-четверте, дослідити та систематизувати основні ідеї й принципи лібертаріанства та дати їм оцінку з позицій сучасних уявлень про розвиток ринкової економіки.

У відповідності до здійснених досліджень таку економічну категорію як «економічна свобода» ми можемо трактувати як:

- поведінка і сукупність мотивів дії господарюючих суб'єктів;
- форми прояву економічної свободи – самостійний вибір будь-яких видів діяльності суб'єктами ринку (виробниками і споживачами);
- інструменти забезпечення економічної свободи – інститут приватної власності, що функціонує на базі діючих юридичних та економічних законів і демократичний устрій держави;
- умови реалізації економічної свободи – наявність приватної власності і встановлення ринкових відносин.

Реалізація економічної свободи як детермінанти суспільного розвитку означає поєднання трьох імперативів – економічного, в основі якого лежить самостійне визначення цілей та дій суб'єктами ринку; правового, що передбачає закріплення незалежності суб'єктів ринку в певних нормах поведінки; та соціального, який означає врахування ринковими суб'єктами умов розвитку соціуму, а отже, поважання прав і свобод інших громадян. Відповідно механізмами реалізації економічної свободи є економічні, правові та соціальні. Такими механізмами є закони, норми поведінки, традиції, економічні інтереси, загально цивілізаційні цінності та деякі інші фактори.

Узагальнюючи теоретичні викладки щодо сутності та особливостей концепції економічної свободи як методологічного підґрунтя розвитку ринкової економіки, нами розроблено схему дескриптивної (спрямованої на визначення внутрішньої побудови системи) ідентифікації економічної свободи в ринковій системі, яка поглиблює теоретико-методологічне уявлення про структурно-функціональну модель економічної свободи.

Методологія ідентифікації економічної свободи в ринковій системі полягає у комплексній взаємодії базових елементів, розкриття властивостей системних елементів та аксіоматичних системних умов.

Розглянемо складу кожного з них. До базових елементів належать:

- власність, ринок, конкуренція;
- зростання добробуту, ефективність економіки, прогресивний розвиток;
- обмін результатами діяльності.

До властивостей системних елементів належать:

- самостійне виконання функцій;
- автономне володіння та розпорядження власністю, незалежність в прийнятті рішень;
- детермінованість на певний результат;

- наявність мотивації, особистого інтересу, можливість змагальності;
- самовідтворення;
- відсутність обмежень до саморозвитку, вільний вибір професій, діяльності;
- обмеженість ступенів вільності;
- врахування прав і свобод інших економічних агентів.

До властивостей системних елементів належать:

- природне право на життя;
- природне право на само належність;
- необхідність задоволення потреб, їх еволюція;
- наявність співіснування з оточуючим середовищем.

Звісно, ми не ставимо собі завдання здійснити комплексне дослідження економічної свободи і не претендуємо на всебічне вирішення всіх питань даної проблеми, однак постановка такого роду питань є важливою та спонукає до подальших наукових досліджень.

Це має допомогти на практиці в формуванні й вдосконаленні механізмів реалізації економічної свободи, спрямованих на демократичний розвиток суспільства, проведення приватизації, державну політику сприяння розвитку вітчизняного виробництва, економічні та інституційні реформи, відкритість економіки.

Список використаних джерел

1. *Либертарианство*. Википедія: свободная энциклопедия: веб-сайт. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Либертарианство> (дата звернення: 16.09.2020)
2. Фридман Милтон. *Капитализм и свобода*. Пер. с англ. М.: Новое издательство, 2006. 240 с.
3. Штулер І.Ю. *Теоретичні засади концепції гомеостазису економічної системи //Сучасні проблеми інформатики в управлінні, економіці та освіті: [матеріали XIV Міжнародного наукового семінару, Київ – оз. Світязь, 29 червня – 3 липня 2015 року] / за наук. ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка ; Національна академія управління; Міжнародна академія інформатики. К. : СІК ГРУП УКРАЇНА, 2015. С. 218-223.*

СЕКЦІЯ 6. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Баранник Лілія Борисівна

*доктор економічних наук, професор
професор кафедри соціального
забезпечення та податкової політики
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Соломка Яна Анатоліївна

*аспірант кафедри соціального забезпечення
та податкової політики
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Прибуткові податки стягувалися з давніх часів у тих чи інших видах та формах: в минулому це могли бути різноманітні церковні і світські десятини, панщини і оброки, а сьогодні – у вигляді різних прибуткових податків. Прибутковий податок, що стягується з фізичних осіб, зачіпає інтереси, як корпорацій, так і окремо взятих індивідумів. Прибуткове оподаткування фізичних осіб має колосальний вплив на рівень реальних доходів населення і є одним з головних джерел надходжень до бюджету за рахунок зростання доходів громадян платників податків. За останні роки система прибуткового оподаткування в Україні багаторазово коректувалася, реформувалася та змінювалася, але представники законодавчої, виконавчої та судової гілок влади до цих пір не прийшли до єдиної думки про порядок справляння і розміри податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО).

Важливо підкреслити, що ПДФО це – прямий податок на сукупний дохід фізичної особи, включаючи доходи, отримані від використання капіталу. В ідеалі ПДФО повинен бути податком на чистий сукупний дохід фізичних осіб, які або є резидентами, або отримують певний дохід на території країни. ПДФО прямо впливає на споживання через регулювання величини наявного доходу, і цей податок здатний як стимулювати платників податків до споживання, так і змушувати їх скорочувати його.

Проблеми вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб в Україні є перспективними і актуальними з моменту появи прибуткового оподаткування, особливо сьогодні, в умовах непростой і швидко змінної

соціально-економічної ситуації, як в Україні, так і в світі, а також через наявність невирішених питань як теоретичного, так і практичного характеру.

Зазначимо, що ПДФО міг би сприйматися більш лояльно, якщо би мав меншу ставку за рахунок його трансформації (перерозподілу) в страхові внески (які сприймаються громадянами, як гарантія отримання допомоги).

Було б набагато краще, якби ставка ПДФО стала мінімальною, за рахунок перерозподілу ПДФО у внески до Фонду обов'язкового медичного страхування та Фонду соціального страхування. З даних фондів здійснювалося б фінансування зарплат лікарів, вчителів, надавалися знижки (замість соціальних відрахувань з ПДФО) на дітей за відвідування дитячого садка, на школярів за харчування в їдальні, відвідування ними гуртків, секцій, навчання студентів у ВНЗ.

Наразі в Україні через ПДФО держава здійснює підтримку працюючого населення, повертаючи частину податку, якщо мають дітей, навчають їх в технікумах (вузах), так само застосовується податкове вирахування через ПДФО при купівлі квартири [1, с. 223].

У той же час, за рахунок ПДФО формується велика частина місцевих бюджетів, з яких виплачуються заробітна плата вчителям, лікарям. На жаль, працівники освіти та медицини не особливо прагнуть надавати якісно свої безкоштовні послуги. Залежно від того, яким чином диференціювати ПДФО, можна отримати як позитивний, так і негативний ефект.

Як, і за рахунок застосування часткового прямого, цілеспрямованого фінансування сфери освіти і медицини (через ПДФО), вдасться підвищити якість послуг, що надаються, ними (табл. 1).

Таблиця 1

Напрями диференціації ПДФО

Напрями диференціації	Ефект
Диференціювати ставку ПДФО залежно від районних коефіцієнтів до заробітної плати працівників	Допоможе розвитку бізнесу (виробництва)
Додатково диференціювати ставку ПДФО в залежності від розташування місця роботи від виду населеного пункту	Це дозволить розвантажити великі міста зацікавить бізнес переносити виробництво в сільську місцевість, збільшити кількість робочих місць на селі, отже зменшить відтік молоді з села в місто
Перевести частину (чверть) ПДФО в страховий внесок за обов'язковим медичному страхуванню (ОМС)	Через обов'язкове медичне страхування стимулювати лікарів-хірургів якісно лікувати (проводити операції)
Ввести прогресивну шкалу ПДФО, звільнити від сплати податків громадян з низькими доходами	Бізнес потрібно буде менше платити податків з зарплати робітників. В іншому отримуємо багато негативних ефектів для працівників

Джерело: складено на основі [2,3]

Перший спосіб. Диференціювати ставку ПДФО в залежності від районних коефіцієнтів до заробітної плати працівників. Це допоможе, розвитку бізнесу

(виробництва). Але буде набагато вигідніше, якщо диференціювати не ставку ПДФО, а податок на прибуток виробників товарів у регіонах. Тоді при розвитку бізнесу, отриманні більшого прибутку підприємства (відповідно збільшенні розміру фонду заробітної плати) роботодавець зможе підвищити заробітну плату своїм працівникам. При цьому, не тільки збережуться (при стандартному ПДФО), але і збільшаться (зі збільшенням зарплати) розміри використовуваних соціальних податкових відрахувань для працівників.

Другий спосіб. Додатково диференціювати ставку ПДФО залежно від розташування місця роботи від виду населеного пункту. У мегаполісі (обласному центрі) з передмістям, пропонуємо ставку ПДФО залишити без змін – 18%, в малому місті до 100 тис. населення зменшити на 1-1,5%, в сільській місцевості (селищі, селі) зменшити на 2-3%. Це дозволить розвантажити великі міста, зацікавить бізнес переносити виробництво в сільську місцевість, збільшити кількість робочих місць на селі, отже зменшити відтік молоді з села в місто.

Третій спосіб. Перевести частину (чверть) ПДФО в страховий внесок по обов'язковому медичному страхуванні (ОМС).

Для працюючих громадян ввести пільговий знижений страховий внесок у Фонд обов'язкового медичного страхування. З метою фінансово зацікавити громадян підтримувати здоровий спосіб життя. Додатково можна через ОМС стимулювати лікарів – хірургів якісно проводити операції. Для чого в договорі на хірургічне втручання, операцію, вказувати скільки грошей отримає від страхової компанії за цю операцію медперсонал: лікар-хірург, анестезіолог, медсестри, які допомагають у проведенні операції, в підготовці і після операції, коли пацієнт не може самостійно пересуватися.

Четвертий спосіб. Ввести прогресивну шкалу ПДФО, звільнити від сплати податків громадян з низькими доходами. Це подарунок для бізнесу, але не для працівників. Крім одного позитивного ефекту, бізнесу треба буде менше платити податків з зарплати працівників. В іншому отримуємо багато негативних ефектів для працівників. Бізнес заради зменшення витрат вважатиме за краще офіційно виплачувати працівникам малу зарплату з мінімальною ставкою ПДФО, а іншу частину зарплати в конвертах. Отже, працівники, які отримували мінімальну зарплату, так само будуть її і отримувати, тому що невідомо, чи буде прогресія в сторону підвищення[4, с. 599].

П'ятий спосіб. Сплачувати певну частину ПДФО напряму до місцевого бюджету, причому, лише ПДФО з зарплати громадян України. Якщо громадянин живе, наприклад, в одному місті (селищі) а їздить працювати в інше місто, то в цьому випадку податок ділиться порівну та сплачується до бюджету муніципальних утворень.

Тим часом, можна запропонувати й інші можливі коригування ПДФО. Наприклад, ввести загальний прогресивний податок на витрати замість прибуткового податку. У порівнянні з чинним ПДФО, податок на витрати усуває відразу кілька недоліків: новим податком автоматично забезпечується

стимулювання приватних накопичень (інвестиції); в той час як ПДФО однаково оподатковує і споживання, і накопичення, податок на витрати соціально більш справедливий, оскільки відносний рівень добробуту громадян визначають саме витрати (і за кількістю – за сумою витрат, і за якістю – за часткою в них споживання, скажімо, дорогих товарів, делікатесів, предметів розкоші), а недоходів; у сучасних умовах значно легше контролювати витрати громадян, ніж їхні доходи, що дає можливість скоротити витрати на податковий контроль.

Отже, потреба в будівництві соціально орієнтованої ринкової економіки передбачає подальше вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб, поступовий перехід до введення прогресивної шкали оподаткування доходів та зміні підходів держави до визначення розміру неоподаткованого податком мінімуму. Держава повинна вибудувати таку систему розподільних відносин, при якій економічне зростання супроводжувалося б підвищенням добробуту більшості населення нашої країни. Реалізація на практиці цих заходів стане запорукою підвищення довіри до державних інституцій, відновлення принципу справедливості, сприятиме виведенню з тіні доходів, зменшенню податкового тягаря й конфліктності між платниками податків і контролюючими органами та покращенню податкової дисципліни.

Список використаних джерел

1. Юрчишена Л.В. Податок на доходи фізичних осіб: механізм стягнення та джерело доходу бюджету України. *Финансы, учет, банки*. 2016. № 1(21). С. 215-224.
2. Непочатенко О.О., Боровик П.М., Парій Д.Ю. Оновлений механізм справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи. *Економіка. Управління. Інновації*. 2016. 1 (16).
3. Шалина О.И., Токарева Г.Ф., Багаутдинова И.В. К вопросу о социальной справедливости, прогрессивной шкале налогообложения и институциональных «ловушках». *Налоги и финансовое право*. 2015. № 8. С. 134-143.
4. Баранник Л.Б., Соломка Я.А. Переваги та недоліки прогресивної шкали податку на доходи фізичних осіб. *The 2nd International scientific and practical conference «The world of science and innovation» (September 16-18, 2020) Cognum Publishing House, London, United Kingdom*. 2020. 599 p.

Сугак Тетяна Михайлівна
*кандидат економічних наук, доцент кафедри,
завідувач кафедри фінансів,
обліку та фундаментальних економічних дисциплін
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна*

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Відкриттю підприємства та налагодженню його діяльності передує процес створення бухгалтерської служби та організація її роботи. Облікова політика, в свою чергу, визначає основні принципи та методи організації облікового процесу на підприємстві і складання фінансової звітності та визначає оцінку майна та методика обліку витрат. Від ефективно прописаної облікової політики, яка регламентує відображення всіх господарських процесів конкретного підприємства, залежить раціональність та ефективність організації бухгалтерського обліку. Адже інформаційне забезпечення податкових розрахунків є дуже важливим. При перевірці підприємства фіскальними органами одним із важливих та першочергових документів на підприємстві, які перевіряють, є Наказ про облікову політику. Водночас облікова політика може слугувати і доказовою базою в разі виникнення спірної ситуації з податковими розрахунками чи фінансової звітності.

У загальному розумінні облікова політика – це сукупність прийомів та способів ведення бухгалтерського обліку, щодо яких чинним законодавством запропоновано декілька альтернативних варіантів та надано право підприємствам самостійно їх обирати задля правильного відображення фінансової інформації [1, с. 917]. Зокрема в обліковій політиці підприємства обов'язково визначають ті методи, способи і принципи обліку відносно яких передбачено вибір чи існує невизначеність [2]. Самостійно визначаючи облікову політику підприємство керується нормами Національних положень стандартів бухгалтерського обліку та Міжнародних стандартів фінансової звітності та погоджується власником чи уповноваженою особою.

Раціонально сформована облікова політика під конкретне підприємство забезпечить:

- незмінне та тривале використання прийнятої методології обліку господарських операцій та оцінки майна, адже зміна облікової політики можлива лише у виняткових випадках, з обов'язковим обґрунтуванням та зазначенням у Примітках до річної фінансової звітності;

- систематичне, послідовне та повне відображення всіх господарських операцій, результатів інвентаризацій майна підприємства за весь період діяльності підприємства;

– правильність нарахування та віднесення до відповідного звітного періоду доходів та видатків;

– розробку податкових реєстрів та в цілому системи документообігу на підприємстві і організації ведення податкового обліку.

Формування облікової політики для цілей оподаткування може сприяти оптимізації витрат та податкових зобов'язань, а в частині нарахування податків – повноті, об'єктивності, достовірності їх відображення за максимального використання показників, сформованих в бухгалтерському обліку для складання податкової звітності, задоволення інформаційних потреб податкових органів з нарахування і своєчасності сплати податків [3, с. 539].

Облікова політика оформлюється документально у вигляді Наказу про облікову політику підприємства та затверджується керівником підприємства.

На нашу думку, головними елементами облікової політики підприємства, які повинні бути зазначені в наказі, є:

1. Форма організації бухгалтерського обліку, відповідальні особи за своєчасне та правильне складання фінансової, податкової, управлінської звітності.

2. Форма ведення бухгалтерського обліку.

3. Робочий план рахунків.

4. Організація та графік документообігу, порядок, строки зберігання та архівація документів.

5. Перелік матеріально-відповідальних осіб.

6. Періодичність та порядок проведення інвентаризації.

7. Оцінка вартості основних засобів, методи амортизації, ліквідаційна вартість, строки корисного використання, порядок списання витрат пов'язаних з ремонтом основних засобів.

8. Методи оцінки запасів при їх списанні.

9. Дата визнання фінансових активів (дата укладання чи виконання контракту).

10. Оцінка об'єктів інвестиційної нерухомості та методи амортизації.

11. Строки корисного використання малоцінних необоротних матеріальних активів.

12. Методику визнання та списання безнадійної заборгованості.

13. Кадрова політика, перелік робіт, що підлягають нормуванню, система мотивації для працівників підприємства.

Ми поділяємо думку Г.М. Давидова стосовно того, що облікова політика й організація бухгалтерського обліку повинні стати відправною точкою не лише для складання фінансової звітності, а й для використання даних під час планування діяльності, для аналізу і контролю підприємства в періодах між складанням фінансової звітності [4, с. 30]. Але, на жаль, на практиці підприємства не завжди коректно складають власну облікову

політику, частіше це є суто формальна функція бухгалтера, який, не розуміючи важливості цього документа, припускає безліч помилок. Серед них такі як: копіювання облікової політики іншого підприємства без адаптування під бізнес-процеси свого підприємства, або цитування Податкового Кодексу чи положень стандартів бухгалтерського обліку, або надмірна кількість зайвих внутрішніх положень маркетингової, цінової чи комерційної політики підприємства, або взагалі відсутність елементів облікової політики для податкового обліку.

Підсумовуючи вище зазначене, відзначимо, що облікова політика для ефективної діяльності підприємства, для визначення доходів, витрат та фінансових результатів має вагоме значення. Доцільно обґрунтована, структурована облікова політика підприємства та систематична її реалізація сприятимуть оптимізації оподаткування, уникненню фінансових санкцій, ухваленню ефективних управлінських рішень для досягнення максимального економічного ефекту.

Список використаних джерел:

1. Ярмолюк О.Ф., Киян А.В. Особливості облікової політики щодо ресурсного потенціалу підприємства /О.Ф. Ярмолюк, А.В. Киян // Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. №11. С. 916-922с.
2. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 635 (зі змінами та доповненнями).Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0635201-13>
3. Кравченко О.В. Основні аспекти формування облікової політики підприємства в частині обліку податку на прибуток / Кравченко О.В.// Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. №18. С. 538-543с.
4. Облікова політика Г.М. Давидов, В.М. Савченко, О.В. Пальчук, та ін.; за заг. ред.Г.М. Давидова. 2-ге вид., перероб. і доп. –Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 362с.
5. Бірюк О.Г. Організаційні, технологічні та методичні аспекти формування облікової політики підприємства щодо розрахунків з дебіторами / О.Г. Бірюк // Молодий вчений. 2014. № 6(1). С. 84-88. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>
6. Кулик В.А. Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку: [монографія] / В.А. Кулик. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2014. С. 373.
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями).Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки».Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_020.

Тидір Наталія Іванівна

здобувач

ВНЗ «Національна академія управління»

м.Київ, Україна

СТАН ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ 2015-2019 РОКІВ

Питання безпеки завжди було і залишається актуальним, адже слугує однією із передумов утворення держав та основною функцією останніх. Забезпечення національної безпеки, ключовою складовою якої є економічна безпека, є на сьогодні основним пріоритетом України. Такий підхід знаходить практичну реалізацію у дослідженні впливу податкових процесів на забезпечення сталого економічного зростання, що спонукає науковців до вивчення змісту та основних характеристик податкової безпеки.

Податкова безпека віддзеркалює стан оподаткування в країні, за якого оптимізується податковий тиск на суб'єктів господарювання, мінімізуються загрози інтересам бізнесу, суспільства і держави та забезпечується їх захист від негативного впливу глобалізаційних процесів [2].

Зазначимо, що основними індикаторами оцінки рівня податкової безпеки є: рівень податкових надходжень у ВВП; рівень податкового навантаження; рівень виконання планових показників ДБУ; рівень сумлінності сплати податків, який відображає надходження до бюджету та ставлення платників до обов'язку сплати податків; коефіцієнт еластичності податкових надходжень до бюджету; рівень тінізації економіки; рівень податкового боргу, що висвітлює проблеми зі своєчасною сплатою податків.

Наразі головним завданням фінансової системи, складовою частиною якої є податкова система України, є забезпечення достатніх фінансових ресурсів для стабільного функціонування держави [5, с. 38]. Як було доведено в попередньому підрозділі дисертації, податки виступають вагомою складовою формування доходів бюджету держави, складають основну частину ВВП, яка перерозподіляється через бюджетний механізм, що визначає їх вагомую роль у забезпеченні безпеки країни. Важливими макрофіскальними індикаторами, які показують тенденції рівня перерозподілу ВВП через податкову систему, стан управління у сфері податкової безпеки, є частка податкових надходжень до зведеного, державного та місцевих бюджетів у ВВП (табл. 1).

Показники табл. 1 свідчать про те, що у 2017-2019 рр. частка податкових надходжень ЗБУ у ВВП перевищувала середній показник за 2015-2016 рр. – 26,4%. За період 2015-2019 рр. частка податкових надходжень державного бюджету України у ВВП становить 20,8%.

Таблиця 1
Макрофіскальні індикатори податкової безпеки України у 2015-2019 рр., %

Рік	Частка податкових надходжень:		
	Зведений бюджет України у ВВП	Державний бюджет України у ВВП	Місцевих бюджетів у ВВП
2015	25,6	20,7	5,0
2016	27,3	21,1	6,2
2017	27,8	21,0	6,7
2018	27,7	21,2	6,5
2019	26,8	20,1	6,7

Джерело: розраховано автором на основі [3]

Частка податкових надходжень місцевих бюджетів України у ВВП за цей же період – в середньому 6,2%, що зумовлено позитивними результатами децентралізації у частині збільшення ролі податкових надходжень при формуванні бюджетних ресурсів адміністративно-територіальних одиниць.

Наведені дані свідчать про важливу роль податкової політики у забезпеченні податкової безпеки. Роль податкової безпеки настільки велика, що прорахунки в цій сфері окрім негативного впливу на показники економічної безпеки здатні підірвати основи національної безпеки взагалі. Таким чином, на основі проведеного аналізу відмічаємо, що з метою зміцнення податкової безпеки необхідно підвищувати ефективність податкової політики та вести неперервний моніторинг зміни індикаторів, оцінювання та усунення податкових ризиків і загроз, що сприятиме сталому розвитку української економіки та досягненню належного рівня фінансової та економічної безпеки України загалом.

Наявність тенденцій до поступового зростання рівня податкової безпеки також підтверджують дані міжнародного рейтингу DoingBusiness у розділі «оподаткування», в якому аналізується інформація щодо кількості обов'язкових платежів за податками, часу, який витрачається суб'єктом підприємницької діяльності на підготовку податкової звітності та сплату відповідних податків і платежів, а також питома вага загальної податкової ставки від прибутку.

Зазначимо, що вагомий вплив на податкову безпеку країни має інституційна реформа системи органів, що реалізують податкову та митну політику: створення Державної податкової служби України та Державної митної служби України [3]. Водночас, важливим є посилення регуляторного потенціалу оподаткування, його стимулюючого впливу на інститути розвитку.

Список використаних джерел

1. Веремчук Д.В. Сутність податкової політики та її роль у державному регулюванні економіки. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/195/1/1.pdf>

2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL:
http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77643

3. Сучасна парадигма фіскальної політики України в умовах формування суспільства сталого розвитку: моногр. / за наук. ред. А.І. Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. 460 с.

4. Федосов В.М. Податкова система України: підручник / В.М. Федосов, В.М. Опарін, Г.О. П'ятаченко та ін. К.: Вид-во «Либідь», 1994. 464 с.

5. Чугунов І., Нікітішин А. Податкова безпека держави. Вісник КНЕТУ. 2019. №4. С. 31-39.

6. Юрій С.І. Бюджетна система України : навч. посібн. / С.І. Юрій, Й.М. Бескид, В.Г. Дем'янішин та ін. К.: Вид-во НІОС, 2000. 400 с.

Чередніченко Юрій Васильович

кандидат економічних наук, доцент

кафедри фінансів, обліку та фундаментальних економічних дисциплін

ВНЗ «Національна академія управління»

м. Київ, Україна

Штулер Ганна Гордіївна

старший викладач кафедри обліку та аудиту

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м.Ужгород, Україна

ПОРІВНЯННЯ ВИЗНАЧЕННЯ «ОСНОВНІ ЗАСОБИ» ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА МСФЗ

Сучасні глобалізаційні процеси вимагають від економічної спільноти єдності у розумінні підходів та трактувань визначень основних економічних та облікових термінів, спільного їх розуміння та вживання у єдиному значенні.

Процеси адаптації до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та гармонізації процедур організації та ведення обліку вимагало від науковців теоретиків та фахівців-практиків застосування єдиних підходів та розуміння основних термінів та загальноживаних визначень у облікових процесах.

Система бухгалтерського обліку вимагала негайного реформування у відповідності до вимог міжнародних стандартів, що виступало важливим елементом економічної системи.

Сучасна система організації облікового процесу вимагає від бухгалтера нових знань. Обліковець, бухгалтер, – це уже не вузький спеціаліст, а висококваліфікований працівник, котрий здійснює планування, оцінку та аналіз діяльності підприємства, установи чи організації, а також контроль за усіма процесами на підприємстві.

Основні засоби є основою господарської діяльності підприємства, без

їх наявності неможливий виробничий процес. Відповідно нормативне забезпечення цього поняття відбувалося чи не одним з найперших. Тому, визначення та трактування змісту терміну «основні засоби» відобразилося у таких нормативно-правових актах документах:

- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №7 «Основні засоби» [3];
- Міжнародний стандарт фінансової звітності №16 «Основні засоби» [1];
- Податковий кодекс України [2]

П(с)БО №7 «Основні засоби» визначає «основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)» [3].

Міжнародні стандарти фінансової звітності №16 визначають «Основні засоби - це матеріальні активи, які:

- а) використовуються компанією для виробництва або поставки товарів та послуг, для здачі в оренду іншим компаніям, або для адміністративних цілей; б) очікується використовувати протягом більш ніж одного періоду» [2].

Податковий кодекс України визначає «Основні засоби – матеріальні цінності, що використовуються у господарській діяльності платника податку протягом періоду, який перевищує 365 календарних днів із дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, та вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом» [1].

Економічна сутність та зміст основних засобів полягає в кількох особливостях. А саме:

- можуть брати участь у кількох виробничих циклах;
- при багаторазовому використанні зберігають свою натурально-речову форму;
- їх вартість переноситься на виготовлений продукт у вигляді амортизації.

Отже, визначивши сутність та економічний зміст основних засобів та визначивши їх особливості, можна навести їх різновиди. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» класифікує їх на групи представлені на рис. 1.

В той же час у наукових дослідженнях теоретики та практики поділ «основних засобів» здійснюють за такими ознаками, а саме:

- за функціональним призначенням;
- за галузевою ознакою.

Розглянемо віднесення груп «основних засобів» за різними ознаками.

За ознакою функціонального призначення розрізняють:

- основні засоби, які безпосередньо беруть участь у процесі виробництва;
- основні засоби, які сприяють виробничому процесу;
- основні засоби, які задіяні у сфері матеріального виробництва;
- основні засоби, які спрямовані на задоволення комунальних і культурно-побутових потреб працівників підприємства і використовуються в невиробничій сфері.

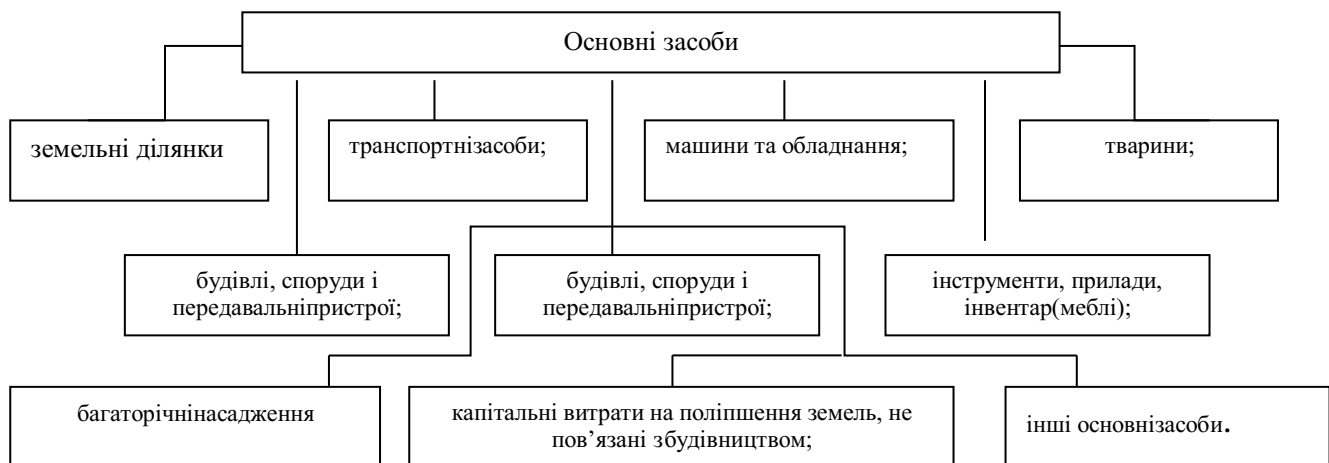

Рис.1. класифікація груп основних засобів за Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». Джерело: [3].

За ознакою галузевого призначення розрізняють:

- основні засоби промисловості;
- основні засоби будівництва;
- основні засоби сільського господарства;
- основні засоби транспорту, тощо

Наявність основних засобів на конкретному підприємстві в першу чергу пов'язана із напрямком його діяльності, галузевою належністю, а також і з функціонуванням допоміжних і обслуговуючих виробництв тощо.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України//Закон України від 02.12.2016 №2755-VI
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності 16 «Основні засоби» [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_014
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>
4. Пирець Н.М., Псюк Ю.А. Порівняльний аналіз національних та міжнародних стандартів обліку основних засобів. *Інноваційна економіка*, 2013, 6: С.325-330.

СЕКЦІЯ 7. СУЧАСНІ МАРКЕТИНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Антонова Анна Олександрівна
*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня⁴
освітня програма «Маркетинг»
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ РЕКЛАМИ

Сучасний розвиток ринку реклами в Україні відбувається на фоні економічної та політичної нестабільності, однак має позитивну тенденцію. Нині реклама залишається затребуваною, що підтверджує її необхідність ще задовго до появи телебачення та радіо. Кардинальні оновлення ринку, швидкі темпи зростання різноманітності, високий рівень конкуренції в сфері реклами вимагають пошуку нових підходів до реклами. Усе це викликає необхідність оцінки ситуації у рекламному просторі, досліджень сучасних тенденцій розвитку та систематизованого підходу до подальшої діяльності підприємств сфери реклами. Сфера реклами досить давно вийшла за межі комерційних відносин [2]:

- реклама – це засіб комунікації для передачі інформації підприємством чи організацією своїм споживачам, що сприяє підвищенню вірогідності встановлення з ними контакту;
- реклама – це двигун розвитку, спрямований на спонукання людей до дій, що встановлені цілями збуту;
- реклама – це агітація на користь будь-якого товару, послуги, марки, бренду або підприємства;
- реклама забезпечує робочі місця, чим збільшує рівень працевлаштування;
- вона є посередником надання інформації від виробника продукції чи послуги, яка є особливо цінною для споживача.

Сфера реклами останнім часом зазнала кардинальних змін. Такі зміни містять кількісні та якісні коливання, що проявляються у непередбачуваності ринку, масовому збільшенні професіоналів серед рекламодавців і рекламних агентств та вагомому впливу іноземних рекламодавців і агентств з реклами, які нині активно проникають на ринок України [2]. Що стосується рекламного ринку на сьогоднішній день, то згідно з даними Державної служби статистики України за 2019 р., порівняно з 2018 р., обсяг

⁴Під керівництвом доктора економічних наук, професора Єрмошенка Миколи Миколайовича

реалізованих послуг рекламними компаніями зменшився до позначки 16144,9 млн. грн., з яких 0,14% від загального обсягу послуг реалізовано населенню. У 2018 р. цей показник був значно більшим і становив 1,73%. У ці показники включено такі види економічної діяльності: рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури ринку, інша професійна, наукова та технічна діяльність; ветеринарна діяльність.

Окремі дані Державна служба статистики подає за такими видами: видавнича діяльність, виробництво кіно- та відеофільмів, телевізійних програм, видання звукозаписів, діяльність у сфері радіо- та телевізійного мовлення. За цими видами рекламної діяльності у 2019 р., порівняно з 2018 р., обсяг реалізованих послуг збільшився і становив 9361,9 млн грн., з яких 48,83% від загального обсягу послуг реалізовано населенню.

Всеукраїнська рекламна коаліція (ВРК) виділила основні види рекламної діяльності та включила їх у свої дослідження (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяг медійного рекламного ринку України 2020 р. відносно до 2019 р.
та прогноз розвитку ринку в 2021 р. від ВРК

Вид реклами	2019 р., млн грн	2020 р., млн грн	Темпи змін, %	Прогноз на 2021 р., грудень 2019 р., млн грн	Темпи змін, %	Прогноз на 2021 р., липень 2020 р., млн грн	Темпи змін, %
ТВ-реклама, усього	3930	4164	6	4811	16	5263	26
Пряма реклама	3555	3733	5	4293	15	4660	25
Спонсорство	375	431	15	518	20	603	40
Преса, усього	1670	1320	-21	1248	-5,5	1248	-5,5
Газети	720	545	-24	512	-6	512	-6
Журнали	950	755	-18	736	-5	736	-5
Радіореклама, усього	290	304	5	333	9	387	27
Національне радіо	205	217	6	239	10	285	31
Регіональне радіо	30	31	2	32	5	35	13
Спонсорство	55	56	2	62	10	67	20
Зовнішня реклама (OOHAdvertising), усього	1030	952	-7,5	1045	10	1215	28
Щитова зовнішня реклама	875	821	-6,2	903	10	1067	30
Транспортна реклама	70	64	-9,3	69	9	73	15
Indoor реклама (вкл. Indoor Video)	85	68	-20	73	7	75	10
Реклама в кінотеатрах	30	24	-20	26	10	26	10
Інтернет-реклама	2115	2355	11,3	2745	17	2855	21
Усього медіаринок	9065	9119	1	10208	12	10994	20,6

Складено автором за даними [1]

На українському ринку рекламних послуг оцінка ефективності затрат вітчизняних рекламодавців здійснюється за допомогою EFFIE Awards Ukraine (всесвітньовідомий конкурс у сфері маркетингових комунікацій, заснований Американською маркетинговою асоціацією у 1968 р., проводиться в 40 країнах світу). На конкурсі оцінюється не тільки креативність рекламної кампанії, але і її результативність: зростання обсягів

продажів, збільшення частки ринку, впізнавання торгової марки та підвищення вартості бренду [3].

Ukrainian Digital Agencies Committee (UDAC) – структурний підрозділ ВРК – був створений у квітні 2016 р. представниками рекламних агентств України, що здійснюють свою діяльність у сфері digital, і на даний момент є всеукраїнським співтовариством провідних цифрових агентств – головним і єдиним регулюючим органом українського ринку цифрового маркетингу [4].

UDAC щорічно проводить рейтингування digital агентств за підсумками авторитетної премії Effie Awards Ukraine (табл. 2).

Таблиця 2

Рейтинг найбільш ефективних digital агентств України у складі UDAC

№ з/п	Агентство	Середній бал ефективності агентства		
		2018 р.	2019 р.	2020 р.
1	Aimbulance	30	30	40
2	ISD Group	13	13	*
3	Advert.ua	12	12	*
4	Escape	10	10	*
5	Grape Ukraine	10	10	20
6	AdProllsobar	9	9	28
7	Branson Digital	7	7	*
8	Tribal DDB Ukraine	6	6	*
9	Liquid7 Groups	5	5	*
10	CEH.Digital technologies	5	5	*
11	VGNC	4	4	8
12	Smartica/Skykillers	3	3	*
13	Havas Worldwide	2	2	*
14	UCT	2	2	*
15	Postmen DA	*	*	20
16	Resolution Media	*	*	2
17	Vintage	*	*	2

Складено автором на основі [4]

Стан і розвиток українського рекламного ринку напряму залежить не тільки від ситуації в державі, а й від тенденцій світового ринку рекламних послуг, тому для оцінки й подальшого прогнозування вітчизняного рекламного ринку важливим аспектом є детальне вивчення ситуації в світі.

Виходячи з такого прогнозу, на ринку рекламних послуг в Україні в наступні два роки глобальних змін не очікується. Тобто основне завдання на сьогоднішній день – зберегти існуючий прогрес. На основі проведених досліджень зазначимо, що український і світовий ринок за попередні роки зазнав значних збитків. Проте нині ситуація відновлюється і настає період зростання.

За останніми прогнозами Всеукраїнської рекламної коаліції обсяг рекламного ринку України зросте на 12%, що підтверджує й ініціатива Kwendi, прогнозуючи зростання за всіма медіаносіями, а особливо на телебаченні (+19%) та інтернет-рекламі (від +5 до +35%). За прогнозами ZenithOptimedia світовий рекламний ринок зросте ще й за рахунок мобільної

реклами, займаючи при цьому 38,8% світового рекламного бюджету. Такі тенденції рекламного ринку породжують високу конкуренцію, що спонукає підприємства рекламної галузі шукати все нові та нові способи, щоб не тільки закріпитися на своїх позиціях, але і зайняти в цьому бізнесі провідне місце.

Отже, українські рекламні агентства повинні забезпечити максимально ефективну маркетингову діяльність, бути креативними й універсальними для того, щоб утримувати лідерство не тільки серед вітчизняних конкурентів, але й поряд зі світовими представниками цієї галузі, незважаючи на економічні, політичні, соціальні й інші чинники.

Список використаних джерел

1. *Всеукраїнська рекламна коаліція [Електронний ресурс]: [офіц. веб-сайт]. Електрон. дані, 2016. Режим доступу: <http://www.adcoalition.org.ua>*
2. *Давискіба К.В. Економічний потенціал регіону та його ефективне використання в умовах ринкової трансформації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / К.В. Давискіба; Харків. нац. акад. міського госп-ва. Харків, 2005. 21 с.*
3. *TABASCO CREATIV MARKETING SOLUTIONS [Електронний ресурс]: [сайт агентства]. Електрон. дані. [Київ, 2016]. Режим доступу: <http://tabasco.com.ua>*
4. *REX. Міжнародна виставка реклами та маркетингу [Електронний ресурс]: [сайт виставки]. Електрон. дані. Режим доступу: <http://rex.ua>*

СЕКЦІЯ 8. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Александренко Олена Віталіївна
*кандидат юридичних наук, доцент,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем експертно-криміналістичного забезпечення
та судової експертології ННІ № 2
Національної академії внутрішніх справ,
м. Київ, Україна*

КВАЛІФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Військові злочини у міжнародному праві визначають як порушення законів або звичаїв війни, убивства, жорстокість, вивезення на примусові роботи чи з іншою метою цивільного населення окупованої території, вбивство або жорстокість до військовополонених, вбивства заручників, грабунок суспільної або приватної власності, безпідставні руйнування міст і сіл, не викликані військовою необхідністю спустошення.

Притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення вказаних злочинів починається з правової кваліфікації цих діянь. Враховуючи, що з 1945 року на території України не проводилися військові дії та не було підстав для проведення спочатку Антитерористичної операції (АТО) з 2014 року, аз 30 квітня 2018 року – операції Об'єднаних сил (далі – ООС), у вітчизняних правоохоронців відсутній достатній досвід правової кваліфікації вказаних злочинів. З огляду на перебіг подій на Сході України, певні проблеми з такою кваліфікацією зумовлені також недосконалістю відповідних законодавчих норм.

Чинний Кримінальний кодекс України (далі – Кодекс) був прийнятий у 2001 р., у час, коли не було жодних підстав очікувати завдання удару в спину від країни-сусіда, відносини з яким було врегульовано на вищому міжнародному рівні, й нікому навіть на думку не спадала можливість застосування вказаних статей Кодексу на практиці. Саме тому в ньому відсутні норми, які б встановлювали кримінальну відповідальність за вчинення дій у сучасних умовах ведення так званої «гібридної війни».

Розглянемо їх на прикладі ст. 432-435 розділу XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)» і ст. 436-442, 445, 447 розділу XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку».

Окремими з вказаних норм Кодексу встановлена відповідальність за

подібні або тотожні діяння, що викликає на практиці труднощі з кваліфікацією відповідних злочинів. Стаття 433 передбачає відповідальність за насильство над мирним населенням у районі воєнних дій, ст. 434 – за погане поводження з військовополоненими. Водночас ст. 438 іншого розділу Кодексу встановлює відповідальність за порушення законів та звичаїв війни. Диспозиція останньої правової норми серед переліку альтернативних діянь вказує на жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням та інші порушення законів і звичаїв війни.

Щодо такого положення існують різні позиції. Зазвичай, розмірковуючи про кваліфікацію військових злочинів, науковці дотримувалися суто теоретичних підходів, не враховуючи всіх можливих ситуацій збройного конфлікту на Сході країни.

Тому одні з них пропонують кваліфікувати відповідні діяння, які вчинені спеціальним суб'єктом (військовослужбовцем) та в умовах збройного конфлікту неміжнародного характеру, за ст. 433, 434, а в усіх інших випадках – за ст. 438 Кримінального кодексу України. Інші фахівці зазначають, що в ст. 438 Кодексу йдеться про міжнародно-правові закони та звичаї війни, які застосовують у разі війни та збройних конфліктів міжнародного характеру.

Особливістю складів злочинів, передбачених ст. 433 та 434 (розділ XIX), на відміну від складу злочину, передбаченого ст. 438, є спеціальний суб'єкт – військовослужбовець. Проте ст. 438 Кодексу не містить вказівки стосовно характеру конфлікту. Її диспозиція є бланкетною і відсилає до норм міжнародного гуманітарного права. Це підтверджує закріплення такого альтернативного діяння, як «інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України». Серед них є норми, що стосуються суто збройних конфліктів 35 неміжнародного характеру (ст. 3 Женевської конвенції 1949 р., Додатковий протокол II до неї тощо). Стаття 434 Кодексу передбачає відповідальність за погане поводження з військовополоненими. Зміст терміну «військовополонений» розкрито у ст. 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, згідно з якою особа може набути статусу військовополоненого лише в разі збройного конфлікту міжнародного характеру. Таким чином, думка вітчизняних науковців про кваліфікацію за ст. 438 Кримінального кодексу України лише злочинів, що вчинені під час збройного конфлікту міжнародного характеру, безпідставно звужує сферу застосування цієї норми та породжує практичні проблеми.

Як під час проведення АТО, так і під час операції Об'єднаних сил є випадки порушення законів і звичаїв війни особами, які не є військовослужбовцями в умовах неміжнародного збройного конфлікту. Виникає ситуація, коли такі діяння не можна кваліфікувати за жодною з

вказаних норм кримінального закону. Проблемним також є визначення правового статусу учасників збройного конфлікту, зокрема, так званих «комбатантів», «ополченців», осіб, які надають допомогу збройним формуванням щодо збирання й передавання інформації стосовно чисельності, озброєності та пересування військ супротивника, партизан, учасників терористичних організацій; з їх відмежуванням.

У такому разі слушно виникають проблеми із застосуванням міжнародного законодавства та Кримінального кодексу України. У зв'язку з відсутністю до останнього часу такої потреби питання правової кваліфікації дій вищезазначених осіб не привертали належної уваги науковців.

Практика проведення ООС демонструє інші суспільно небезпечні дії, що не визначені в чинному Кримінальному кодексі України як злочини, а отже є такими, за вчинення яких не передбачено кримінальної відповідальності (наприклад, вербування та використання в збройних конфліктах неповнолітніх). Таким чином, реалії сьогодення на Сході України свідчать про недосконалість окремих норм чинного Кримінального кодексу України, зокрема, про відсутність у ньому правових норм, що відповідали б учиненням у зоні проведення АТО-ООС суспільно небезпечним діянням.

Вищенаведене свідчить, що існує нагальна потреба в перегляді розділів XIX-XX Кодексу з метою зарахування до їх складу норм, які б передбачали кримінальну відповідальність за всі дії проти інтересів народу України.

Відсутність таких норм суттєво обмежує можливості правоохоронних органів щодо ефективного реагування на вказані дії, зокрема, не дає змоги активно розслідувати такі події, збирати доказову інформацію задля подальшого використання її в міжнародних судах в інтересах України.

Веселовська Наталія Олександрівна
*старший викладач кафедри кримінального права,
кримінології, цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна*

ДОПИТ ДОРΟΣЛОГО ЯК СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО ст. 304 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: НАЛАГОДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ

Будь-який вид допиту починається з встановлення психологічного контакту. Тільки так можна досягти високих результатів. В криміналістичній літературі досить мало уваги приділяється факту, що психологічний контакт завжди повинен бути двостороннім.

Так, допит стимулює психологічний стан обох суб'єктів та завжди залежить від особи, яку допитують, адже саме від його особливостей

використовуються ті чи інші прийоми.

Найперше, що необхідно зробити, – вивчити дані про особистість допитуваної особи (матеріали справи, показання обвинувачених, потерпілих та свідків, характеристики, які було отримано під час досудового розслідування). Так формується психологічний та соціальний портрет особи, яку допитують.

Необхідними є створення сприятливої атмосфери, усунення конфліктних ситуацій, не можна допустити демонстрації негативних емоцій по відношенню до особи. В разі, якщо дорослий суб'єкт злочину, передбаченого ст. 304 КК України, відкидає спроби налагодження контакту, то слідчому необхідно вдатися до сторонніх тем, які не стосуються предмета допиту. Цей прийом сприяє зняттю напруги, бар'єрів у спілкуванні, розкриває особу, яку допитують, з боку, який може допомогти слідчому зрозуміти які саме питання краще задавати для отримання більшого об'єму інформації.

Емпіричну основу даних тез складають дані анонімного анкетного опитування, яке було проведено серед 50 працівників слідчих органів, адвокатів, громадських детективів, здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня юридичного факультету.

Так, всі 100% респондентів заявили, що необхідно обрати такі підходи, методи та прийоми, які дозволять налагодити контакт із допитуваною особою.

Це співпадає з думкою В. Васильєва, який зазначає, що успіх допиту залежить від правильного розуміння типу допитуваної особи: одні і ті самі аргументи на осіб різного типу будуть діяти з різною силою та по-різному взагалі [1; 36].

Тут слід зазначити великий пласт інформації як про акцентуованість, так і про знання та вміння, які найчастіше в даний час називають оперативний профайлінг: як через зовнішні ознаки, особливості характеру та страхів, вміння комунікувати та проявляти себе у спілкуванні з іншими людьми, враховуючи акцентуації, слідчий може дізнатися набагато більше інформації та провести допит ефективніше [2, 3, 4].

Важливим компонентом вдалого допиту є також вмiле використання різних тактичних прийомів. Існує багато різних думок в літературі, проте 90% респондентів зазначили такі прийоми як ефективні під час допиту: звернення до закону та роз'яснення моментів, які не розуміє допитуваний; збудження зацікавленості до допиту; наголошення на пом'якшуючих обставинах; підтримка емоційного стану допитуваного в такому стані, якому він почувається комфортно та відкрито: гордість, каяття, гнів (він відчує, що до нього дослухаються як до особистості та сприймають таким, яким допитуваний є насправді); професіоналізм та вихованість слідчого (ввічливість, вихованість, повага до інших), ненасильницьке спілкування.

Немає єдиної схеми як саме налагодити контакт із будь-яким допитуваним, проте важливими є зняття відчуття страху, напруженості, недопущення того, аби допитувана особа встановила емоційний бар'єр.

Так, М. Порубов називає такі функції встановлення контакту між слідчим та допитуваним: евристична функція (активується розумова діяльність особи, яку допитують), контролююча функція (співставлення інформації, яку отримують від допитуваного, з вже наявною інформацією), етична функція (слідчий своєю поведінкою налаштовує допитувану особу давати правдиву інформацію), емоційна функція (слідчий діє на допитуваного своєю впевненістю у справедливості рішень).

В. Шепітько розробив тактичні прийоми, які сформував у дві системи:

1) дозволяє адаптувати допитувану особу до обстановки допиту та допомагає усунути небажані психологічні стани допитуваного

- уточнення біографічних даних
- бесіда на тему, яка не стосується теми допиту, але цікава допитуваному
- продемонструвати, що слідчий обізнаний про потреби та обставини життя допитуваного

2) стимулює допитуваного спілкуватися із слідчим:

- слідчий наголошує та роз'яснює чому важливо надавати правдиву інформацію
- переконати у важливості надання допомоги органам досудового слідства
- пояснити до яких наслідків може привести вчинений злочин
- показати предмети або фото, на яких зрозуміло, що слідчий володіє достатнім об'ємом інформації
- позитивно оцінювати особистість допитуваної особи або принаймні деякі її якості [6; 15].

Важливим є також вміння слідчим використовувати знання з психології, наприклад такі, як кінесика, проксемика та такесика.

Кінесика допомагає зрозуміти що означають рухи, міміка (рухи м'язів обличчя), жести, особливості голосу (не слова, не зміст тексту, а саме ритм, висота голосу, тембр та як змінюється інтонація), а також з якою експресією (тобто проявленням емоцій) реагує допитуваний.

Проксемика допомагає зрозуміти як поводитися в просторі та часі: необхідно відчувати коли ввести допит на особистій (45-75 см), а коли на інтимній (15-45 см) дистанціях. Наближення або відсторонення слідчого та допитуваного буде відчуватися, і друга сторона реагуватиме певним способом. Це може теж допомогти зібрати більше інформації через налагодження психологічного контакту.

Такесика допомагає зрозуміти невербальне спілкування, яке відбувається за допомогою дотиків: це дотики до ліктя, рукостискання, але

якщо брати ширше, то сюди ж відносяться і удари, і поцілунки, і обійми.

Паралінгвістика допомагає разом із мовою та жестами зрозуміти про що саме говорить допитуваний: іноді його жести суперечать словам; або особа може не говорити, але робити головою рухи, які означають «ні» або показують співчуття; це можуть бути узагальнюючі жести («отакий величезний», «так багато») або вказувати на щось конкретно, що мають на увазі, якщо рухаються певним чином; чому сказано так, а не інакше, тощо.

Таким чином слідчий може побачити через жести та міміку як відображаються вікові, етнічні особливості, як проглядається характер та соціальні риси особи.

В даний час відомим навіть для пересічного громадянина є термін «відзеркалювання», коли слідчий може повторювати поведінку допитуваного. Цей прийом був запропонований В. Новіковим [7; 16-29]: якщо допитувана особа говорить тихо, рухи у неї плавні, то слідчий також повинен рухатися подібним чином. Це викликає довіру на підсвідомому рівні, особа розслабиться, довірятиме та більше зможе розказати. Якщо особа, яку допитують, говорить чітко та голосно, то слідчий теж повинен показати зібраність, ясність та чіткість. Тобто, необхідно «повторювати мову тіла»: змінювати позу, слідкувати навіть за мікрорухами тіла допитуваної особи, що дозволить встановити психологічний контакт значно скоріше.

Цей метод «відзеркалювання» також описували О. Білоусов, О. Галустьян та І. Реуцька. Вони присвятили декілька праць вивченню таких прийомів як «підстроювання до голосу», «підстроювання до пози» та «підстроювання до дихання» [8; 32].

Таким чином, використання тактичних прийомів, які слугують встановити психологічний контакт, є надважливими. Проте найголовніше – це вміння слідчого слухати із зацікавленістю та співчуттям, із врахуванням позитивних сторін особистості допитуваної особи, не використовуючи насильницькі методи (навіть приховані) для отримання доказової інформації, яка сприяє встановленню об'єктивної істини.

Список використаних джерел

1. Васильев В.Л. *Психологические основы организации труда следователя.* – Волгоград., 1976. 56 с.
2. Подільчак О.М. *Кримінологічний профайлінг – реалізація вчення про особу злочинця.* *Право і суспільство.* 2017. № 4. Ч. 2. С. 148.
3. Дручек О.В. *Профайлінг як метод забезпечення державної безпеки і громадського порядку: проблеми застосування / Науковий вісник публічного та приватного права / Вип. 1. Т. 2. 2018 р. С. 132-136.*
4. Дідковська-Бідюк М.В. *Профайлінг як метод профілактики протиправних дій.* *Юридична психологія.* № 2 (21). 2017 р. С. 165-175.
5. Порубов Н. *Юридическая этика.* Мінск, 2017.
6. Шенітько В. *Предмет криміналістичної тактики: історія формування, зміст та тенденції:* DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.1.2019.01>
7. Новиков В.П. *Использование новых психотехнологий в процессе общения*

сотрудников ОВД. Домодедово, 2003. 47 с.

8. Галустьян О.А., Белоусов А.Д., Реуцкая И.Е. Психология первоначального допроса, подозреваемого // Психопедагогика в правоохранительных органах. 2006. №2. С. 31-34.

Євсєнкова Олена Юрїївна
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня⁵
освітня програма «Право»
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ ПОШИРЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Здійснення кримінологічного аналізу злочинів, що охоплюються поняттям «корупційні злочини» передбачає розкриття змісту останнього. Однозначного розуміння поняття «корупційні злочини» поки що не вироблено. Доволі часто поняття «корупційні злочини» зміщується з іншим, більш ширшим – «корупція». Чинний Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII містить термін «корупційне правопорушення» – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене спеціально визначеною законодавством особою, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [3]. Термін «корупційні злочини» не підпадає під таке визначення. Насьогоднішній день, в науковому обігу існує декілька суміжних понять, а саме: *корупція, корупційні злочини та корупційна злочинність*.

Категорія «корупція» наведена у низці міжнародних та національних нормативно-правових актів. Лише один з ключових міжнародних документів містить в собі поняття «корупція». Так, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією надає визначення корупції – це прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дача або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи [6]. Інші ж нормативно-правові акти (Конвенція ООН проти корупції, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності і Кримінальна конвенція про боротьбу) містять лише перелік діянь, які слід вважати корупційними.

У національному законодавстві таке визначення міститься в Законі України «Про запобігання корупції»: корупція – використання особою, спеціально визначеною законодавством, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання

⁵Під керівництвом доктора юридичних наук, професора Гіди Євгена Олександровича

неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [3].

Наступне поняття «корупційні злочини» розробляється у рамках науки кримінального права. Зауважимо, що у теорії кримінального права не існує єдиного підходу до розуміння корупційних злочинів. Проаналізувавши критерії, які покладені законодавцем в основу відмежування корупційних злочинів від інших злочинних діянь та надавши їх ознаки, В.І. Тютюгін і К.С. Косінова сформулювали наступне визначення корупційних злочинів – це умисні суспільно небезпечні діяння, що володіють всіма ознаками корупційних правопорушень, вчинення яких пов'язане з використанням особою влади, службового становища чи можливостей, що з такого службового становища впливають всупереч інтересам служби, вичерпний перелік яких установлено в законі про кримінальну відповідальність [5].

На думку А.В. Савченка під корупційними злочинами варто розуміти передбачені виключно Кримінальним Кодексом України, суспільно небезпечні та карані умисні діяння, що містять ознаки корупції та вчиняються спеціальними суб'єктами. Науковець також виділяє наступні ознаки корупційних злочинів: суспільна небезпечність, протиправність, наявність діяння, яке містить ознаки корупції, вчинення його спеціальним суб'єктом, наявність виключно умислу (умисної форми вини), караність [6].

Науковий погляд О.М. Джужи є дещо іншим, оскільки учений визначає корупційний злочин як будь-який умисний злочин, що вчиняється посадовою особою органу державної влади або місцевого самоврядування з використанням службового становища з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або для задоволення інтересів третіх осіб [7].

Надаючи власне визначення корупційних злочинів, В. Куц і Я. Триньова зазначають, що при з'ясуванні сутності цього визначення, слід мати на увазі, що його основу становлять законодавчі визначення злочину (ч.1 ст.11 ККУ), корупції та корупційного правопорушення. Виходячи з їх змісту, можна вважати, що корупційним злочином є передбачене в Особливій частині Кримінального кодексу України суспільно небезпечне діяння, яке містить ознаки корупції та корупційного правопорушення [8].

Загалом, учені-криміналісти, виокремлюючи ознаки корупційних злочинів, зводять їх до двох ключових груп: 1) склад злочину, передбачений Кримінальним кодексом України; 2) ознаки корупційного правопорушення [9].

Кримінологи, своєю чергою, використовують більш ширше поняття «корупційна злочинність». Оскільки серед них немає єдиного підходу до його тлумачення, то ми маємо виділити декілька підходів, а саме: 1) ототожнення понять корупційної злочинності і злочинності в цілому;

2) розуміння корупційної злочинності як самостійного феномену з характерними ознаками; 3) розгляд корупційної злочинності як складової іншого виду злочинності (організованої, економічної).

Перший підхід продемонстрував у своїй монографії М.І. Мельник. Він аналізує корупцію як соціально-правове явище, надає її кримінологічну характеристику й основні засади запобігання їй. Під корупційною злочинністю автор розуміє відносно масове соціально-правове явище, яке включає всю сукупність корупційних злочинів та осіб, які їх вчинили [1]. Дещо інакше визначає цей феномен І. Мезенцева, а саме як історично мінливе, відносно масове, стійке, самодетермінуюче, соціально-негативне явище, яке становить систему корупційних злочинів [10]. Обидва визначення досить близькі за змістом із класичним поняттям злочинності, адже корупційна злочинність співвідноситься з ним як вид і рід.

Прихильники виокремлення корупційної злочинності як самостійного феномену розуміють її ширше. О.Ю. Шостко дає наступне визначення корупційної злочинності: це сукупність умисних злочинів службових і посадових осіб держави, органів місцевого самоврядування, осіб, які надають публічні послуги, службових осіб приватного сектору, а також працівників підприємств, установ чи організацій різних форм власності, які не є службовими особами, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди для себе, інших фізичних або юридичних осіб або зі зловживанням повноваженнями, а також підкуп таких осіб із боку пересічних громадян і представників бізнесу [11].

О.В. Шевченко розглядає корупційну злочинність як сукупність умисних злочинів, що вчиняються особами шляхом використання наданих їм владних або службових повноважень із корисливих мотивів та з метою незаконного отримання неправомірної вигоди матеріального або нематеріального характеру для себе чи третіх осіб або ж шляхом надання пропозицій таких вигоди іншим особам із метою незаконного використання наданих їм владних або службових повноважень [12].

Незважаючи на певні відмінності у трактуванні аналізованого явища, прихильники другого підходу все ж погоджуються з характеристикою корупційної злочинності як складного кримінологічного явища, що є системою злочинів, в яких спеціальним суб'єктом є посадова особа, котра використовує своє службове становище та діє з корисливих мотивів або іншої особистої зацікавленості, як в своїх інтересах, так і в інтересах третіх осіб [13].

Представники третього підходу переважно тлумачать корупційну злочинність як складову організованої й економічної злочинності, пояснюючи тим, що корупція є одним із детермінантів цих двох видів злочинності. Окремі вчені зазначають про наявність корупції в системі економічної детермінації корпоративної злочинності [13], інші – роблять

спробу обґрунтування взаємозв'язку корупції та економічної злочинності [14].

О.Ю. Бусол поєднує зазначені вище види злочинності і визначає організовану корупційну злочинність як різновид економічної злочинності – статистично обумовлена сукупність злочинних діянь осіб та груп, які відповідно до кримінального закону є корупційними злочинами та кваліфікуються за ознаками, притаманними організованій злочинній групі [2].

Корупційну злочинність доволі складно визначити, але вона завжди характеризується використанням влади, можливостей або повноважень з метою одержання неправомірної вигоди [15]. Предметом нашого дослідження є дослідження участі громадськості в запобіганні саме корупційним злочинам, ми погоджуємось із визначенням, яке надається ученими-криміналістами, а саме: це умисні суспільно небезпечні діяння, що володіють всіма ознаками корупційних правопорушень, вчинення яких пов'язане з використанням особою влади, службового становища чи можливостей, що з такого службового становища впливають всупереч інтересам служби, вичерпний перелік яких установлено в законі про кримінальну відповідальність [5].

Отже, визначившись із поняттям корупційних злочинів, можемо перейти до безпосереднього аналізу їх кількісних, якісних та кількісно-якісних показників вимірювання Україні за останніх п'ять років. Нагадаємо, що під рівнем злочинності розуміється кількісний показник, який включає в себе відомості про кількість зареєстрованих злочинів і виявлених злочинців на певній території за конкретний проміжок часу. Рівень корупційних злочинів було проаналізовано на основі даних статистики Генеральної прокуратури України за котрі відносяться Кримінальним кодексом України до корупційних (таблиця 1).

Таблиця 1

Рівень корупційних злочинів в Україні за 2016-2020 р.

Найменування показника	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Загальна кількість зареєстрованих злочинів	563560	529139	565182	592604	523911
Загальна кількість зареєстрованих корупційних злочинів (частка у структурі злочинності)	22613 (4%)	18636 (3,5%)	18685 (3,3%)	18866 (3,1%)	20727 (3,9%)
Кількість осіб, яким було вручено повідомлення про підозру	11192	8481	7390	7009	8623

З наведеного убачається, що найбільша кількість злочинів була зареєстрована в 2016 та 2020 р. У 2017 р. рівень корупційних злочинів зменшився на 18%. Однак у наступні роки спостерігається тенденція до

поступового збільшення цих злочинів. Зменшення рівня корупційних злочинів навряд чи можна пояснити успіхом антикорупційних реформ, які були проведені в 2014 р. Зазначимо і про залежність рівня корупційних злочинів від рівня корупції: збільшення останньої неминуче тягне за собою збільшення і її найбільш небезпечних проявів.

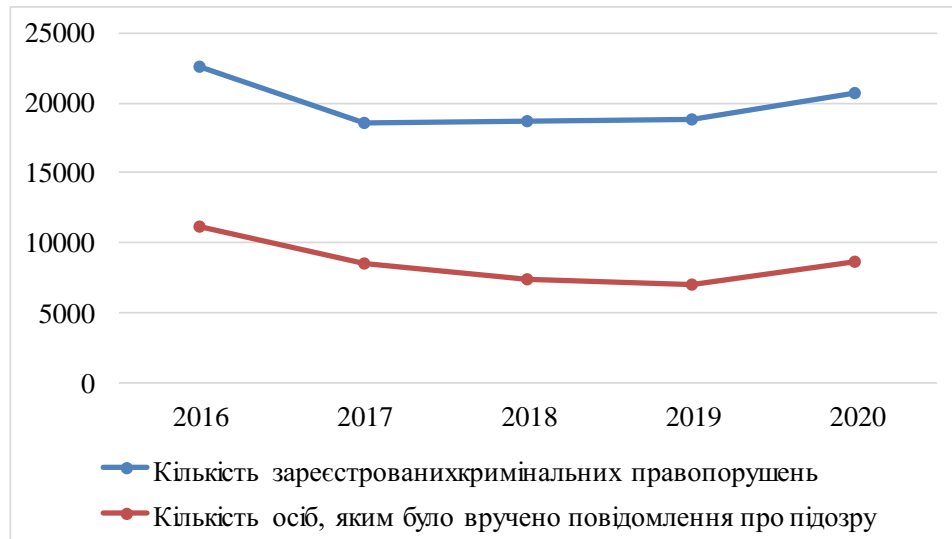

Рис.1. Динаміка корупційних злочинів в Україні протягом 2016-2020 р.

Подальше збільшення кількості зареєстрованих кримінальних проваджень з 2018 по 2020 р. пояснюється не стільки соціально-економічною ситуацією в країні, скільки збільшенням частки громадян, які повідомляють про факти вчинених корупційних злочинів. Це пов'язано із виникненням інституту викривачів корупції та її злочинних проявів і створенням у період 2015-2017 р. громадських антикорупційних організацій. Такі організації, серед іншого, займались викривальною діяльністю корупціонерів в державі.

Про збільшення рівня корупційних злочинів в країні свідчать і щорічні дослідження, які проводяться як міжнародними, так і українськими неурядовими організаціями. Так, Україна здобула 30 балів зі 100 можливих у дослідженні міжнародної неурядової організації Transparency International «Індекс сприйняття корупції» (СРІ) за 2019 р. і посіла 126 місце (зі 180 країн) [16]. За даними вітчизняного Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, поширеність корупції і її злочинних проявів у нашій країні оцінюється населенням як надзвичайно висока: 90% вважає її поширеною високою мірою, 50% опитаних вказали, що корупційні злочини дуже поширені, а ще близько 38% – що це явище достатньо поширене. Сфери, в яких на думку населення, корупція найбільш розповсюджена, є суд (52% опитаних вказали, що тут вона дуже поширена), Верховна Рада (51% відповідних оцінок), органи прокуратури (45%), Уряд (43%), митні органи (39%), медичні установи (39%). Водночас скоріше як корумповані оцінюється переважна більшість організацій та установ, перевага позитивних

оцінок над негативними має місце лише у церкви (+32%), громадських організацій (+11%) та ЗМІ (+1%). Найгіршим же цей баланс є у Верховної Ради (-75%), судів (-73%), медичних установ (-71%), тоді як найменш корумпованими вважають церкву, громадські організації та ЗМІ [17].

Задля поглибленого аналізу показників окремих видів злочинності за певний проміжок часу, у кримінології використовуються коефіцієнт злочинної інтенсивності. Використовуючи дані статистики Державної служби статистики та Генеральної прокуратури за відповідні проміжки часу, можемо вирахувати цей показник (таблиця 2).

Таблиця 2

Коефіцієнт злочинної інтенсивності корупційних злочинів в розрахунку на 10 тис. населення за 2016-2020 р. в Україні

Роки	Чисельність постійного населення (на 1 січня, тис. осіб) за даними Держстату України	Кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень	Коефіцієнт злочинної інтенсивності, злочинів на 10 тисяч осіб
2016	45372700	22613	4,98
2017	45245900	18636	4,11
2018	42759700	18685	4,36
2019	42590900	18866	4,42
2020	42414900	20727	4,88

Виходячи з даних таблиці, можна констатувати, що найвищі коефіцієнти спостерігаються в 2016 та 2020 р., коли рівень корупційних злочинів був найвищим. При цьому середній показник коефіцієнту злочинної інтенсивності за п'ять років становить 4,55.

Наступним елементом аналізу виступає структура корупційних злочинів.

Структура вимірюється за показником питомої ваги корупційних злочинів у загальній кількості зареєстрованих злочинів, а також як відношення частки до цілого щодо окремих видів корупційних злочинів у їх статистичній сукупності.

У структурі корупційних злочинів не тільки протягом 2017 р., але й усього аналізованого періоду, переважають привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст.191 ККУ), зловживання владою або службовим становищем (ст.364 ККУ), викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст.357 ККУ), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст.368 ККУ) (рис. 3).

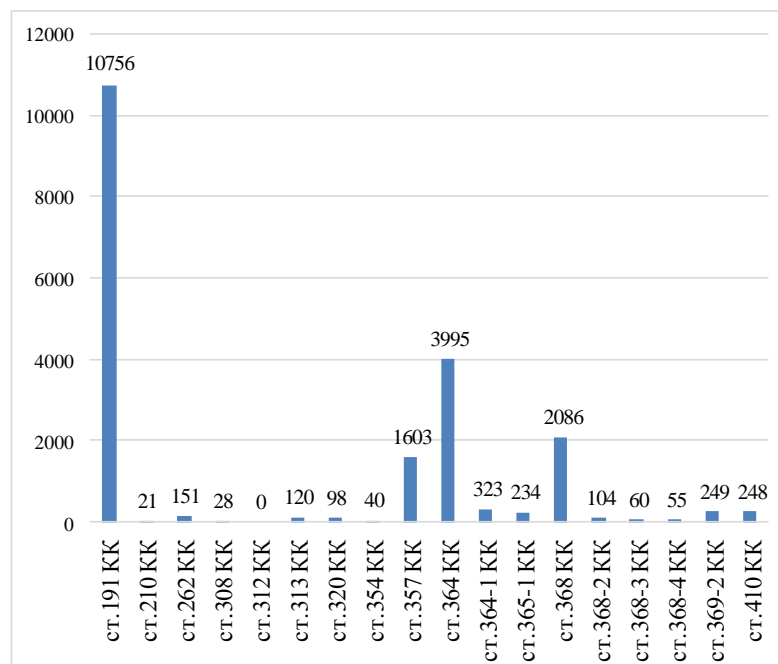

Рис. 2. Структура злочинів розглядуваної категорії протягом аналізованого періоду не зазнає суттєвих змін

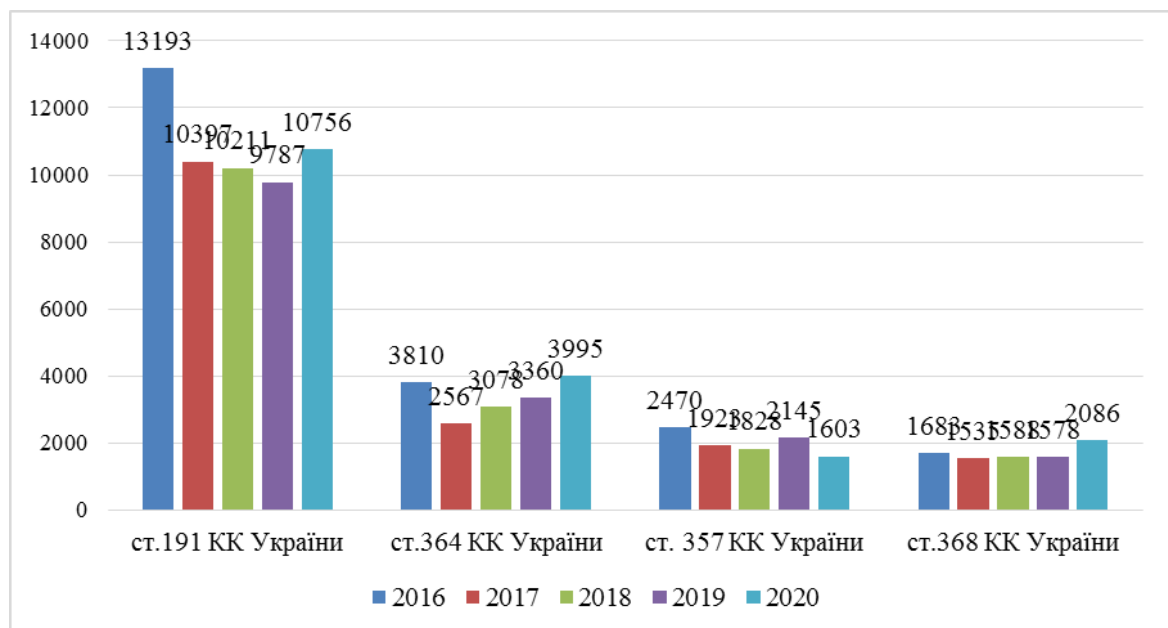

Рис.3. Найбільш поширені корупційні злочини в Україні

Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем протягом аналізованого періоду в середньому складає приблизно 10868 злочинів. Після 2016 р. відбулося скорочення цього виду посягання на 22% у 2017 р., на 2% у 2018 р. на 5% у 2019 р. (розрахунок за ланцюговим рядом). І тільки в 2020 р. рівень цього злочину збільшився на 9% відносно 2019 р.

Наступними за поширеністю були випадки зловживання владою або

службовим становищем. Протягом 2016-2017 р. кількість злочинів скоротилась на 33%, однак в подальшому має місце тенденція до зростання таких посягань. Така статистика може пояснюватись підвищенням активності правоохоронних органів щодо запобігання та протидії корупційним злочинам, погіршенням рівня правової підготовки управлінських рішень, збільшення кількості тих із них, які приймаються зі зловживанням владою або службовим становищем [18].

Третім за поширеністю злочином є *викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження.*

Його рівень протягом 2016-2020 р. характеризується коливаннями вбік зменшення із невеликим збільшенням лише у 2019 р.

Останнім найпоширенішим корупційним злочином є *прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.* У середньому, протягом 2016-2019 р. кількість зареєстрованих правопорушень за ст.368 КК України була близька 1500-1600. І лише в 2020 р. відбулось зростання зазначеної кількості до 2086 злочинів.

Дані структури також свідчать також і про те, що корупційні злочини з боку громадян (підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, ст.368-3; підкуп особи, яка надає публічні послуги, ст.368-4; пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі, ст.369 ККУ) майже не реєструються. Це може вказувати на чітку спрямованість правоохоронних органів виявляти випадки корупційних злочинів саме серед представників органів влади, а не пересічних громадян. До того ж, громадяни радше будуть повідомляти про випадки корупційних правопорушень серед державних службовців, аніж серед населення.

Як і будь-які інші злочини, корупційні мають свою «ціну». Під нею розуміють прямі та побічні витрати фізичного, матеріального, морального, духовного характеру, яких зазнає держава і суспільство внаслідок вчинення злочинів, спрямовані на подолання наслідків злочинних діянь, утримання всієї правоохоронної, пенітенціарної системи, та інших інститутів держави, а також сукупні активи злочинних угруповань і їх витрати на підтримку своєї злочинної діяльності [19]. Відповідно до даних статистики Міністерства внутрішніх справ (Форма 1-КОР) загальна сума шкоди, спричиненої державі корупційними злочинами за 2020 р. становить 16329452182 грн. Для порівняння: Державний бюджет України на 2018 р. передбачає виділення коштів у сумі 1793800000 грн на фінансування діяльності антикорупційних органів України [19]. Варто також відзначити, що громадські антикорупційні організації у власних антикорупційних розслідуваннях також наводять суми збитків від тих чи інших корупційних злочинів.

Таким чином, аналіз сучасного стану корупційних злочинів в Україні

дає підстави для наступних висновків. Не дивлячись на те, що більшість програмних нормативно-правових актів передбачає одним із ключових векторів розвитку нашої країни є антикорупційна реформа, рівень корупційних злочинів в країні не знижується. Наша держава опинилась в становищі, коли корупція та її злочинні прояви виступають невід'ємними елементами суспільного життя. Це підтверджується соціологічними дослідженнями, які проводяться міжнародними неурядовими організаціями, українськими аналітичними центрами та громадськими організаціями. Дійсно, рівень цього виду злочинів, відповідно до статистичної інформації Генеральної прокуратури та МВС, зростає з 2018 р. Саме у цей час в країні почали з'являтися громадські антикорупційні організації, які стали активними учасниками антикорупційних реформ в державі.

Структура корупційних злочинів свідчить, що найбільше злочинів вчиняється саме особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. Проте необхідно зважати і на невраховану частку корупційних злочинів, які вчиняються пересічними громадянами, як-то: підкуп особи, яка надає публічні послуги; підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі. Дані досліджень свідчать, що громадяни не повідомляють про такі злочини, з огляду на страх перед кримінальною відповідальністю.

Офіційні статистичні дані свідчать про поширення випадків вчинення корупційних злочинів службовими і посадовими особами юридичних осіб приватного права. Можна припустити, що корупційні злочини існували в цій сфері і до цього. Лише завдяки актуалізації антикорупційної тематики, рівень латентності цього виду злочинів в приватній сфері почав знижуватись.

На цей час в державі склалась тенденція до запобігання корупційним злочинам лише зусиллями правоохоронних органів. Запроваджуються нові спеціалізовані органи, які виявляють та розслідують корупційні правопорушення, посилюється відповідальність за корупційні злочини, криміналізуються певні види корупційних практик, проте такі заходи не дають результат. На сучасному етапі антикорупційних реформ в країні необхідним є розроблення превентивної політики запобігання корупційним злочинам, зокрема, шляхом залучення громадськості до цієї діяльності. Тому в подальшому, нами буде розроблено рекомендації щодо шляхів та заходів участі громадськості в запобіганні корупційним злочинам.

Список використаних джерел

1. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія. Київ: Юрид.думка. 2004. 400 с.
2. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період: монографія. Київ: Ін Юре, 2014. 564 с.
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>

4. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією. Рада Європи, 04.11.1999.
[URL: http://zakon5.rada.gov.ua](http://zakon5.rada.gov.ua)
5. Тютюгін В.І., Косінова К.С. *Поняття та ознаки корупційних злочинів*. Вісник Асоціації кримінального права України: електрон. наук. вид. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Всеукр. громад. орг. «Асоц. кримін. Права». Харків, 2015. Вип. 1 (4). С. 388-396.
6. Савченко А.В. *Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика): навч. посіб.* Київ: «Центр учбової літератури», 2016. 168 с.
7. Корнієнко М.В., Романюк Б.В., І.М. Мельник. *Курс кримінології: Особлива частина: Підручник: У 2 КН. / за заг. ред. О.М. Джужу. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 480 с.*
8. Куц В., Триньова Я. *Поняття корупційних злочинів та їх види*. Вісник Національної академії прокуратури України. 2012. № 4. С. 32-36.
9. Киричко В.М. *Кримінальна відповідальність за корупцію: монографія*. Харків: Право, 2013. 424 с.
10. Мезенцева І. *Визначення предмета корупційних злочинів*. Вісник Національної академії прокуратури України. 2014. № 5(38). С. 76-81.
11. Шостко О.Ю. *Злочинність корупційна*. URL: <http://nauka.nlu.edu.ua>
12. Шевченко О.В. *Кримінологічна характеристика та запобігання корупційній злочинності: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ: НАВС, 2012. – 241 с.*
13. Клюковская И.Н. *Теоретические основы криминологического исследования антикоррупционной политики: автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08. Москва. 2004. 58 с.*
14. Пивоваров В.В. *Корупція в системі економічної детермінації корпоративної злочинності*. URL: <http://legal-clinic.at.ua>
15. Корнякова Т.В., Соколенко О.Л., Алексеєнко І.Г. *Корупційна злочинність: витоки, сучасний стан, стратегія протидії: монографія / за заг. ред. д-ра юр. наук, проф. Т.В. Корнякова. Дніпро: Ліра, 2017. 276 с.*
16. *Темпи ефективності боротьби з корупцією в Україні за рік знизилися вдвічі – Індекс сприйняття корупції 2017*. URL: <https://ti-ukraine.org>
17. *Корупція у повсякденному житті українців: За що даємо хабарі? Кому і чому?* URL: <http://dif.org.ua>
18. О.Г. Кулик, І.В. Наумова, А.А. Бова *Злочинність в Україні: фактори, тенденції, протидія (2002-2014 р.): монографія*. Держ. НДІ МВС України. Київ: ДНДІ МВС України, 2015. 362 с.
19. *Громадяни України про безпеку: особисту, національну та її складові. Результати загальнонаціонального соціологічного дослідження Центру Разумкова*. URL: <http://razumkov.org.ua>

Звоненко Олена Олександрівна
*кандидат юридичних наук, адвокат
Військовий інститут КНУ ім. Т. Шевченка
м. Київ, Україна*

ВИТОКИ, ІСТОРІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ, НОРМ І СТАНДАРТІВ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ УБЕЗПЕЧЕННЯ ДОРОЖНЬОГО РУХУ (ДРУГИЙ ПЕРІОД)

У 60-х рр. XIII ст. Ярославом Ярославовичем був складений Устав стосовно заощення вулиць і під'їзних доріг та обов'язкової участі всього населення в оплаті цих робіт. Після розпаду Київської Русі було втрачено значення великих доріг, натомість значну роль почали відігравати дороги в межах окремих князівств. Але особливо чорними для розвитку доріг стали часи, коли татаро-монголами були розорені Київські, Галицькі та Волинські землі. Проте Золота Орда певною мірою була зацікавлена в збереженні мережі доріг, було відновлено систему становищ-погостів. На місті становищ з'явилися поштові ями, а обслуговувати їх стали ямщики. За користування дорогами сплачувалася данина [1, с. 148].

З розширенням меж Російської імперії та приєднанням українських земель до неї становлення дорожнього господарства ми можемо розглядати лише в контексті політики Російської держави.

Статут 1566 року включав в себе норми державного, адміністративного, цивільного, кримінального, військового, земельного та судового права. І хоча рівень систематизації галузевих норм у цьому Статуті був значно вищий за її рівень у Статуті 1529 року, повного розмежування між ними ще не було. Так, норми кримінального права часто викладалися поруч із нормами цивільного, а норми адміністративного – поруч із нормами судового права. Але все це дрібниці у порівнянні з тими здобутками, якими вирізняється Статут 1566 року. Його історичне значення полягає в тому, що він затвердив повну демократію і, фактично, сформував підвалини правової держави. Відразу ж зазначимо: демократію поки що тільки для частини суспільства, для тих, хто володів засобами виробництва, для панівного в економічному відношенні стану. Проте, у порівнянні зі Статутом 1529 року, який узаконював повну перевагу вузького кола магнатської олігархії, – це було прогресом. Статут 1566 року консолідував панівний стан, зробив його єдиним у правах і свободах [1].

Необхідно зазначити, що визнання суб'єкта вчинення злочину та певна рівність перед законом осіб, які вчинили злочин, існували ще у X-XI ст. Якщо проаналізувати зміст норм, опублікованих сучасним науковцем А.М. Гузом, який використав дані С.В. Юшкова, то виходить, що у п.17 «Короткої

Правди» суб'єктом злочину було визнано холопа, а у п. 1 і 10 ним є муж або чоловік. В інших пунктах (п. 6-8, 19-27, 36-40) ознаки суб'єкта злочину взагалі не називаються, а у пунктах 2, 4, 5, 29, 31 – це «хто-небудь», натомість у пунктах 3, 9, 12, 13, 35 – це «хтось» [2, с. 36-43]. У Статуті (Арт. 22) також називається суб'єкт даного злочину – «хто»[1, с. 260]. Вперше законодавець робить спробу встановити навіть час злочину та наголошує: «А як зустрінуться часу зимового, коли випаде великий сніг, мають дорогу навпіл ділити, а один одного пропускати»[1, с. 260].

У Артикулі 24 цього ж Статуту законодавець більш детально розкриває суб'єкт, бо чітко називає, хто саме повинен ремонтувати дороги і мости «Господарю, послам, гінцям нашим, так теж і мости поправляти і нові на старих звичайних місцях будувати, замки старі поправляти, так і на тих старих місцях, ділянках своїх». А також «княжата, пани-ради, воєводи, старости України і ніхто з шляхти. Ідучи дорогами від маєтку до маєтку свого і до війська, в замки Україні їдучи, маєткам шляхетським і їх підданам не мають шкодити...» [1, с. 260]. Вперше законодавець *встановлює відповідальність за цей злочин у вигляді штрафу* «дванадцять рублів грошей платити має», а також відшкодування шкоди «шкоду подвійно відшкодувати за слухним доводом» (Арт. 24) [1].

Наприкінці XV ст., при введенні регулярних перевезень, трудове населення було зобов'язане підтримувати в порядку шляхи сполучення та ями, на яких воно по черзі містило певну кількість підвід, провідників і постачало харчі. Ямська повинність могла відбувати всім населенням і полягала в обов'язку постачати готові підводи і провідників за вимогами уряду, або виконувати навмисне для того вибраними ямщиками, що обиралися урядом на особливих землях в ямських слободах. На підставі досліджень істориків встановлено, що у 1574 році, при Івані Грозному, тобто 430 років тому, в Росії було створено перше державне управління транспортними комунікаціями. Це був Ямський наказ, що відав сухопутними шляхами сполучення [3].

Список використаних джерел

1. *Статуты Великого князівства Литовського: у 3 т. Т. II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / За ред. С. Ківалова, П. Музичка, А. Панькова. Одеса: Юрид. літ., 2003. 560 с.*
2. *Звоненко О.О. Суб'єкт злочину, передбаченого ст.288 КК України. Юридична наука. 2015. №1. С. 36-43.*
3. *Адам Олеарій. Описание путешествия в Московию. URL:<http://www.bibliotekar.ru/index.files/uuO3.htm>*

Подопригора Анастасія Сергіївна
*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня^б
освітня програма «Право»
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна*

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ У СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

Боротьба з корупцією в Україні є одним із найгостріших питань, яке потребує свого вирішення сьогодні. Корупція в нашій державі є складним соціальним явищем, яке має негативний вплив на розвиток демократичної європейської держави, на політичний аспект та економічний стан розвитку суспільства. Вона є деморалізуючим чинником для населення країни.

Нинішній стан корупції в Україні, на жаль, європейцями визначається як критичний, наша держава лідирує за показниками корупції у світі, що свідчить про низький рівень або взагалі відсутність дієвих норм законодавства у сфері протидії корупції. А зважаючи на сучасний напрямок розвитку держави, корупція в державних органах є однією з головних політичних, економічних та соціальних проблем розвитку, загрозою суспільного розвитку країни. Більшість країн світу питання ефективності державної антикорупційної політики розглядає як одне з найважливіших питань державного управління з метою забезпечення успішного, економічно сталого та демократичного суспільства. Водночас особливості сучасного розвитку антикорупційної політики України зумовлені її переходом від адміністративно-командної до ринкової моделі економіки.

Варто зазначити, що нині відсутнє комплексне дослідження поняття та системи спеціалізованих антикорупційних органів у системі органів державної влади України, яке б дало змогу побудувати надійну антикорупційну систему. Цим зумовлена гостра потреба українського суспільства в науковому підході до вивчення та систематизації підходів до дій антикорупційних органів України.

Вивчення досліджуваної проблеми варто розпочати з визначення самого поняття «корупція». Нині не існує єдиного підходу до вивчення цього терміна та його сутності. Причину різних поглядів на природу корупції пов'язані з великою кількістю правових систем, а отже, їх відмінностей, різними оцінками ризиків, які спричиняє корупція, неузгодженістю правових норм тощо [1]. З латинської термін «корупція» означає «руйнувати щось, підкупляти, пошкоджувати цілісність чогось» тощо [13, с. 102]. У Стародавньому Римі діяльність декількох осіб, яка спрямована на порушення

^бПід керівництвом доктора юридичних наук, професора Гіди Євгена Олександровича

судового процесу або процесу управління суспільством, вважали корупцією. До корупційних діянь відносили низку діянь, серед яких фальсифікація та пошкодження державних документів, підкуп суддів, моральне розбещення чужих рабів тощо [9, с. 9]. Факт, що етимологія терміна сягає стародавніх часів, приводить до висновку, що протиправні діяння були відомі з давніх політико-правових систем, але результативного методу боротьби так і не було знайдено, оскільки нині цей феномен набрав нової сили та вкорінився в усіх сферах суспільства. За дослідженнями правників ознаки корупції можна спостерігати від зародження перших ознак керівництва спільнотами та виникнення державності. Корупція має широке коло сфер використання: від офісних ресурсів та хабарництва в певних соціальних колах до політичної корупції. Відзначимо, що деякі вчені акцентують увагу на тому, що явище корупції є стародавнім та існувало поряд з поняттям соціальний порядок, який керує життям людей [2, с. 8].

Корупція різною мірою характерна для багатьох країн. Вона пронизує усі сфери життя суспільства, деформуючи законність та соціальні цінності. У процесі усвідомлення суспільством негативних наслідків корупції для держави та суспільства з'явилися перші спроби боротьби з цим явищем. Перша спроба реалізації антикорупційної політики була зроблена ще стародавніми шумерами. Так, до осіб, які зловживали своїм службовим становищем, застосовували смертну кару [3, с. 23].

Також для підтвердження давньої історії розвитку антикорупційної політики доцільно згадати жорстокі покарання за отримання хабарів владною особою в Римській імперії [24, с. 4]. Варто зауважити, що на той момент боротьба з корупцією носила морально-етичний характер. Так, Конфуцій, досліджуючи зазначене питання, у своїх працях зазначав, що державні службовці мають бути моральними та шанобливими [5]. Уникнути корупції та підкупів владних осіб, зокрема, намагалися шляхом таємного голосування для обрання членів рад та зборів. Також особи могли обіймати виборні посади протягом досить коротких періодів без права переобрання [15].

Процес демократичної трансформації в Україні відбувається досить непослідовно. Так, з 2005 р. до 2010 р. за результатами щорічних звітів про стан політичних прав та громадянських свобод у країнах світу «Freedom in the World» Україна була визнана єдиною політично вільною країною на пострадянському просторі. Проте в останні роки, ми зайняли сходинку «частково вільної», адже, зокрема у 2018 році, рейтинг України за рівнем політичних прав та громадянських свобод становить по 3 бали із 7 можливих, Україна отримала 62 бали [13].

Це дає змогу зробити висновки про формування певної корупційної культури в Україні, що пов'язано зі стійкою сформованою думкою суспільства про можливість вирішення певних питань шляхом отримання незаконної вигоди. Це свідчить про недостатній рівень демократичності,

недовіру населення владі та недотримання законності владними суб'єктами. Отже, поняття корупції широко вживане та може трактуватися як в загальному розумінні – негативні прояви державної влади, так і у вузькому – поведінковий прояв службових осіб з метою отримання особистої вигоди. Тому корупцію можна охарактеризувати як соціальне явище і як особисті діяння з метою реалізації особистих чи корпоративних інтересів на шкоду суспільним.

Аналізуючи дослідницькі дані, відзначимо, що причинами ситуації, що склалася, вважається так звана «сіра корупція», що полягає в діяннях, які найчастіше засуджуються громадськістю, але виправдовуються урядовою елітою. Політична корупція існує в багатьох країнах світу, проте має не масовий, а фрагментарний характер. Це пов'язано з наявними ефективними інститутами протипаги, які запобігають та стримують посадовців від корупції.

На жаль, боротьба з корупцією, яка була розпочата ще в 1995 році, досить тривалий час мала лише формальний характер та не охоплювала виявлення випадків корупційних злочинів посадових осіб, що займають найвищі державні посади. В.М. Грубов у своїх дослідженнях зазначає, що проблема демократизації в Україні тісно пов'язана з відсутністю традицій громадянського суспільства та цінностей ліберальної демократії у свідомості народу країни [4, с. 121]. Проте, події кінця 2013 р. – початку 2014 р. показали незгоду населення зі зростаючим рівнем корупції в країні та готовність протидіяти цьому феномену суспільства.

Спроби побороти корупцію в Україні були зроблені і за часів правління Президента В.А. Ющенка. Так, 18 жовтня 2006 р. було ратифіковано Конвенцію ООН проти корупції. Метою цього проекту було створення позитивного іміджу країни в питанні протидії корупції як всередині країни, так і на міжнародному рівні [14]. Нині корупцію визнано глобальною проблемою світового рівня. У 2017 році Україна перебуває лише на 130 місці серед 180 країн [8], що свідчить про високий рівень корупції, відсутність дієвої системи відповідальності та правосуддя. Процеси реформування України, євроінтеграція та постійний розвиток країни вимагає вирішення низки питань, які поставлені перед державними інститутами. Одним із головних питань, яке потребує системного підходу, є боротьба з корупцією. У вирішенні цього питання важливою є належна інституалізація процесу, реалізація низки завдань щодо боротьби з корупцією тощо.

На сьогодні наша країна є учасницею міжнародних договорів і конвенцій обов'язкового характеру. Головним документом, яким керуються країни-співучасниці, є Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року [10]. Конвенцією встановлені теоретичні основи для адаптації національного законодавства та визначені фундаментальні засади антикорупційної політики держав-учасниць. Також положення Конвенції

передбачають заходи, спрямовані на запобігання корупції в державах-учасниках [10, п. 5].

За вимогами Конвенції кожна держава-учасниця має розробити та проводити ефективну скоординовану політику протидії корупції. Також держави мають заохочувати ефективні види практик, спрямованих на протидію та запобігання корупції, проводити оцінку відповідності правових інструментів та заходів меті антикорупційної політики. За нормами Конвенції державами-учасницями мають бути створені спеціальні органи, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію корупції, активну участь громадськості у сфері запобігання корупції, зміцнення незалежності судової влади, окреслення корупційних злочинів тощо. Необхідно відзначити, що найбільш вагомим внеском у боротьбу з корупцією є розроблення сучасних антикорупційних стандартів, європейських антикорупційних конвенцій та створення контрольного органу за дотриманням антикорупційних стандартів у державах-членах Ради Європи – Групи держав проти корупції (GRECO).

У межах дослідження варто звернути увагу на дослідження В.М. Соловійова, який стверджував, що антикорупційна діяльність є сферою державного управління, проте має здійснюватися не лише через неї, але й через недержавні інституції. Для уникнення фактів корупції чиновниками та бізнесменами необхідно сформувані чітку демократичну систему контролю за державним управлінням, вважає дослідник [20, с. 87, 447]. Водночас Т.П. Попченко розглядав корупцію як чинник, який умотивовує на протиправну поведінку, веде до тіньової економіки та підриває віру в справедливість. На думку вченого, ефективність боротьби з корупцією в державі залежить від багатьох чинників: законодавства, ефективності та послідовності застосування законодавства, державно-управлінського забезпечення цього напрямку, а також участі громадськості в боротьбі з корупцією [16, с. 10].

Державна антикорупційна діяльність є комплексом заходів, що спрямовані на протидію корупції у вузькому розумінні, а також на запобігання корупційним проявам на державному рівні. Тому вважаємо за доцільне погодитися з визначенням державної антикорупційної політики як сукупності пов'язаних між собою дій системи органів державної влади щодо розроблення та реалізації цілей та завдань запобігання та протидії корупції [20, с. 103]. Також варто погодитися з думкою правників, які зазначають у своїх дослідженнях, що антикорупційна політика є реакцією суспільства на корупційні процеси в державі. При цьому державну політику з антикорупційної боротьби необхідно розглядати як сукупність ціннісних цілей та заходів, порядок дій та рішення, а також як систему державного управління розвитком держави [6, с. 8].

Проаналізувавши теоретико-правові підходи до сутності

антикорупційної політики в Україні, визначимо основні її недоліки: 1) непрозорість; 2) непідзвітність керівних органів держави; 3) слабо розвинена антикорупційна політика; 4) неефективність; 5) великий вплив на політику та кадрові рішення окремих осіб чи олігархічних груп; 6) конфлікт інтересів, нехтування правилами професійної етики між службовими особами; 7) низький рівень забезпечення захисту прав власності; 8) нерегульована діяльність судової системи у сфері антикорупційної діяльності; 9) недосконалість антикорупційного законодавства; 10) недосконалість системи суспільного контролю за видатками посадових осіб та реалізації антикорупційної політики тощо.

Загалом, розглядаючи антикорупційну політику України, зазначимо, що основним е політиці є розробка та інтеграція антикорупційного законодавства в суспільне життя. Антикорупційне законодавство як основа антикорупційної політики є збірником нормативно-правових актів, спрямованих на попередження та протидію корупції: законів, постанов Верховної Ради України, актів Президента та Кабінету Міністрів України, актів відомчого характеру тощо. На думку вчених, корупція викликана недосконалістю законодавчої бази та необґрунтованістю кадрової політики держави, а також тим, що інтереси відомства вище, ніж суспільні [7]. Протидія корупції посідає одне з перших місць у внутрішній політиці кожної держави, зокрема й України. Так, Указом Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна 2020» реформа проти корупції визнана однією з найбільш пріоритетних [22].

Для підвищення ефективності боротьби з корупцією необхідні реформи органів досудового розслідування та кримінального переслідування в справах про корупційні злочини. У боротьбі з корупцією країна має залучати велику кількість інститутів з визначеними межами та повноваженнями. Саме тому урядом було схвалено в жовтні 2014 р. створення нового органу, метою якого стало виявлення та розслідування корупційних злочинів – Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) (Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 р.). Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, основною функцією якого є протидія антикорупційним правопорушенням, вчиненим високопосадовими особами та які становлять загрозу національній безпеці України.

Новостворений орган має досить широкі повноваження у сфері запобігання, попередження, виявлення, розкриття та припинення корупційних злочинів, які вчинені посадовими особами. Серед основних принципів діяльності Національного антикорупційного бюро України виділимо такі: 1) верховенство права; 2) повага та дотримання прав і свобод людини; 3) законність; 4) справедливість; 5) підконтрольність певним державним органам та суспільству; 6) позапартійність та політичний

нейтралітет; 7) взаємодія з усіма органами державної влади та громадськими об'єднаннями тощо. Серед завдань Національного антикорупційного бюро України слід відзначити такі: протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчиняють вищі посадові особи, уповноважені на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, становлячи при цьому загрозу національній безпеці України [19]. Отже, Національне антикорупційне бюро було створено внаслідок коаліційної угоди парламентської більшості у відповідь на вимоги Міжнародного валютного фонду для запобігання та протидії корупції. Схожі за структурою органи існують у США, Франції, Індії, Сінгапурі, Польщі та Ізраїлі.

До підслідності Національного антикорупційного бюро варто зарахувати: 1) привласнення, розтрату та заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем [11, ст. 191]; 2) протиправне заволодіння майном [11, ст. 206]; 3) легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом [11, ст. 209]; 4) нецільове використання коштів держави, здійснення видатків бюджету чи надання кредиту з бюджету без встановлених бюджетних призначень [11, ст. 210]; 5) видання нормативно-правових актів, які змінюють витрати бюджету всупереч закону [11, ст. 211]; 6) підкуп осіб публічного права [11, ст. 354]; 7) зловживання владою та службовим становищем [11, ст. 364]; 8) декларування недостовірної інформації [11, ст. 366]; 9) незаконне збагачення [11, ст. 368]; 10) викрадення, привласнення та вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових та інших бойових речовин, засобів переміщення, спеціальної та військової техніки чи військового майна, шахрайство та зловживання службовим становищем [11, ст. 410; 88, ч. 5 ст. 216] тощо. Детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування зазначених вище злочинів за умови, якщо їх вчинили: Президент України, повноваження якого припинені, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України, перші заступники та заступники міністрів, народні депутати України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, його перший заступник та заступники, Голова Конституційного Суду України, його заступники та судді Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду України, його перший заступник, заступники та судді Верховного Суду України, голови вищих спеціалізованих судів, їх заступники та судді вищих спеціалізованих судів, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступники, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступники; особи, посади яких згідно зі статтею 25 Закону України «Про державну службу» віднесені до першої та другої категорій; особи, посади яких згідно зі статтею 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої та другої категорій посад в органах місцевого самоврядування.

Детективи НАБУ також уповноважені на здійснення досудового розслідування, якщо розмір предмета злочину або завданої ним шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення злочину (якщо злочин вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків [12]). Також детективи НАБУ можуть розслідувати злочини, які віднесені до підслідності слідчих інших органів, за умови погодження з прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та за рішенням Директорату Національного антикорупційного бюро України.

Структура бюро складається з центрального та семи територіальних управлінь, які являються юридичними особами публічного права. Функцію контролю за діяльністю Національного антикорупційного бюро покладено на Комітет Верховної Ради з боротьби з організованою злочинністю та корупцією.

Поряд з Національним антикорупційним бюро було створено центральний орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом – Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). Створенню Агентства сприяла вимога виконання рекомендацій I Групи держав проти корупції (GRECO), які були надані за результатами Спільних Першого та Другого раундів оцінювання та відповідних рекомендацій експертів Європейської комісії в межах реалізації Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України. Основним завданням агентства є повернення довіри населення до влади. Національне агентство з питань запобігання корупції має попереджувальну функцію з перевірки декларацій державних службовців, розкриття фактів корупції чи зловживання посадовим становищем. У своїй діяльності НАЗК є відповідальним та підконтрольним Верховній Раді України та підзвітним Кабінету Міністрів України. Функцію громадського контролю за діяльністю Національного агентства з питань запобігання корупції здійснює Громадська рада при Національному агентстві. Громадська рада має в своєму складі 15 осіб, які відбираються на конкурсній основі. Громадська рада заслуховує звітні дані агентства, затверджує щорічні звіти про його діяльність, надає висновки щодо експертизи проектів Національного агентства з питань запобігання корупції тощо. Після затвердження Громадською радою щорічного звіту Національного агентства, він оприлюднюється на офіційному веб-сайті.

Відмінною рисою Національного агентства з питань запобігання корупції є започаткування е-декларування, яке наразі подається в електронному вигляді у визначений термін. Зокрема, станом на грудень 2018 р. за звітними даними НАЗК було подано 1115537 електронних декларацій,

при цьому проведено 7569 перевірок щодо своєчасності їх подання та 480 щодо правильності та повноти заповнення за наявності 2719 повідомлень про можливе відображення в декларації недостовірних відомостей [21].

Також зауважимо, що відповідно до законодавчої бази України Національне агентство з питань запобігання корупції перевіряє фінанси не лише службовців, а й політичних партій у цілому, які повинні надавати щорічно фінансові звіти до бюро.

Окрім вищеназваних органів, свою роль в антикорупційній діяльності держави виконує й Національна рада з питань антикорупційної політики. Цей орган є консультативно-дорадчим органом при Президентові України. До Національної ради входять заступники Глави Адміністрації Президента України, голова комітету Верховної Ради України, 2 особи, запропоновані Кабінетом Міністрів України, кандидатура, запропонована Радою суддів України, запропонована Головою Рахункової палати особа, 6 представників громадських об'єднань чи / та громадських експертів, які мають досвід підготовки пропозицій щодо формування та реалізації антикорупційної політики, представник від всеукраїнської асоціації місцевого самоврядування, а також два представники від бізнес-асоціацій [19].

Серед основних завдань Національної ради відзначимо такі: підготовка та подання Президентові України пропозицій стосовно визначення, актуалізації чи вдосконалення антикорупційної стратегії країни; системний аналіз стану запобігання та протидії корупції, ефективність реалізації антикорупційної політики; підготовка та подання пропозицій щодо координації та взаємодії суб'єктів, які беруть участь в антикорупційних діях; оцінка стану та сприяння реалізації рекомендацій Групи держав проти корупції, Організації економічної співпраці та розвитку, інших провідних міжнародних організацій щодо запобігання та протидії корупції, підвищення ефективності міжнародного співробітництва тощо [19].

Також варто звернути увагу на зміни до структурної організації прокуратури, які відбулися внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12.02.2015 № 198-VIII. Так, відповідно до вимог Закону було створено новий структурний підрозділ Генеральної прокуратури України – Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру. На новостворений підрозділ покладені такі функції: 1) нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування, здійснюваного Національним антикорупційним бюро; 2) підтримання публічного обвинувачення у відповідних провадженнях; 3) представництво інтересів держави чи громадянина в суді за чинним законодавством України [18]. Зауважимо, що Спеціалізована антикорупційна прокуратура має також здійснювати нагляд за дотриманням законів під час проведення оперативно-

розшукової діяльності детективами Національного антикорупційного бюро України.

Керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури підпорядковується безпосередньо генеральному прокурору, при цьому він є його заступником за посадою. До структури Спеціалізованої антикорупційної прокуратури належать центральний апарат і територіальні філії. Ці структурні підрозділи розташовуються в тих же містах, де і територіальні управління Національного антикорупційного бюро України. На адміністративні посади та прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури призначаються особи на конкурсній основі. У свою чергу, на посади заступника Генерального прокурора призначення здійснює Генеральний прокурор.

Важливе місце в системі спеціалізованих антикорупційних органів займає Вищий антикорупційний суд України, утворений з прийняттям Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 року № 2447-VIII. Згідно ст. 3 Закону завданням Вищого антикорупційного суду є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних з ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [17].

У зв'язку з цим Вищий антикорупційний суд здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у кримінальних провадженнях щодо злочинів, які належать до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях. А також аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику в кримінальних провадженнях, що належать до його підсудності, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та надає йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті [17].

В Україні зареєстровано біля 200 громадських організацій (ГПО «Права людини», ГО «Антикорупційна ініціатива», Антикорупційна Громадська Спілка «СОВІСТЬ», Центр протидії корупції, ГО «Антикорупційний патруль» тощо), які виявили намір боротися з корупцією, а також велика кількість об'єднань громадян, які прагнуть захищати громадські права та свободи. Це важливо з огляду боротьби з корупцією та контролю зі сторони громадськості. Такі організації шляхом сприяння прозорості, доброчесності та підзвітності державної влади мають на меті

зниження та за можливості знешкодження корупції в Україні. У діяльності громадських організацій проти корупції, на нашу думку, є важливим саме ставлення населення України до цього питання. Адже незважаючи на нагальність питання, відсоток населення, котре схильне до вчинення корупційних дій, залишається

Нині консультації з громадськими організаціями не мають системного характеру, хоча є потенціал для плідної співпраці владних органів та громадськості. Суспільство володіє знаннями та зв'язками, які необхідні для вирішення корупційних проблем, якими не володіють владні органи. Демократичність взаємовідносин неможлива без прозорості та відкритості дій органів державної влади. Також не слід забувати, що корупція як явище має здатність пристосовуватися до змін у державі та суспільстві досить швидко. Тому для ефективної протидії корупційним проявам необхідні послідовні, скоординовані та сплановані дії, об'єднання намірів державних органів та громадськості.

З'ясовано, що єдине розуміння поняття корупції нині відсутнє. Поняття є широкоживаним та може трактуватися як у загальному розумінні – негативні прояви державної влади, так і в спеціальному – поведінковий прояв службових осіб з метою отримання особистої вигоди. Тому корупцію можна охарактеризувати і як соціальне явище, і як особисті діяння з метою реалізації особистих чи корпоративних інтересів на шкоду суспільним.

Антикорупційна система України нині складається з таких складників: Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції, громадські організації. Так, Національне антикорупційне бюро покликане здійснювати досудове розслідування випадків корупції, скоєної високопосадовими особами. Бюро займається практичним втіленням заходів протидії корупції. Для забезпечення гарантій незалежності Національного антикорупційного бюро України, законності під час оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування, нагляд за слідчими діями ведуть працівники Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Функція запобігання випадкам корупції покладена на Національне агентство з питань запобігання корупції, що визначає превентивні антикорупційні заходи. Вищий антикорупційний суд (здійснює правосуддя з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні).

Список використаних джерел

1. Арутюнян Б.К. *вопросу понимания коррупционного поведения.* URL: <http://www.crrc.am>
2. Баскакова Ю.В., Гаврилюк В.М., Тарасенко К.В. *Досвід зарубіжних країн у здійсненні заходів щодо боротьби з корупцією і його імплементація у національне*

законодавство: навч.-метод. матеріали. Київ: НАДУ, 2011. 44 с.

3. Баскин Ю.Я., Фельдман Д.И. История международного права. Москва: Междунар. отношения, 1990. 205 с.
4. Грубов В.М. Україна і Захід: інформаційно-аксіологічний аспект національної безпеки. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. 2010. Т. 1, №1. С. 118-123.
5. Гюлен Ф. Конфуцій і Платон про ідеал людини. URL: <http://fgulen.com>
6. Державна політика: підручник / редкол.: Ю.В. Ковбасюк (голова) [та ін.]. Київ: НАДУ, 2014. 448 с.
7. Запобігання та протидія проявам корупції (для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування I-VII категорії посад): посібник / С.Г. Братель [та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. 376 с.
8. Індекссприяннякорупції-2017 // Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org>
9. Качкина Т.Б., Качкин А.В. Коррупция и основные элементы стратегии противодействия ей: учеб. пособие. Ульяновск: Печат. двор, 2010. 80 с.
10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: від 31 жовт. 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 49. С. 2048.
11. Кримінальний кодекс України: від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. №№ 9-13. Ст. 88.
13. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ: Атіка, 2001. 304 с.
14. Пленарне засідання 18 жовтня 2006 року // Верховна Рада України. URL: <http://iportal.rada.gov.ua>
15. Подопригора А.А. Основы римского гражданского права: учеб. пособие для студентов юрид. вузов и фак. 2-е изд., перераб. Киев: Вентури, 1995. 288 с.
16. Попченко Т.П. Развитие державно-управлінських механізмів протидії виникненню корупції у сфері охорони здоров'я в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2010. 20 с.
17. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 24. Ст. 212.
18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України від 12.02.2015 р. № 198-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 17. Ст. 118.
19. Про Національну раду з питань антикорупційної політики: Указ Президента України від 14.10.2014 р. № 808/2014. Офіційний вісник України. 2014. № 84. Ст. 2370.
20. Соловійов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України: монографія. Київ: Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 2012. 508 с.
21. Статистичні дані про НАЗК. Грудень 2018 р. // Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua>
22. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»: схвалено Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. Офіційний вісник України. 2015. № 4. Ст. 67.
23. About Freedom in the World An annual study of political rights and civil liberties // Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org>
24. Political Corruption: Concepts and Contexts / ed. A.J. Heidenheimer, M. Johnston. New Jersey, New Brunswick: Transaction Publishers, 2002. 970 p.

Полішко Наталія Леонідівна
*старший викладач кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Грінчук Дмитро Володимирович
*здобувач вищої освіти Навчально наукового інституту
заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

ПОНЯТТЯ ТА МЕТА ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Зобов'язання, що виникають внаслідок завдання шкоди, які отримали назву деліктних зобов'язань, є одним із найбільш складних і важливих інститутів цивільного права. Складність цих зобов'язань, зазначають науковці, обумовлена тим, що вони, з одного боку, охоплюють значне коло питань, вирішення яких характеризується суттєвими особливостями порівняно з тим, як вони вирішуються у сфері договірних зобов'язань. З іншого боку, в них концентруються найбільш складні проблеми не тільки цивілістичної, а й інших галузевих юридичних дисциплін. У свою чергу, деліктні зобов'язання належать до числа тих правових інститутів, в яких складні теоретичні проблеми мають безпосередній зв'язок з практикою – від їх вирішення залежить охорона прав та інтересів фізичних чи юридичних осіб. Саме останнім, на нашу думку, і визначається важливість і практична значимість деліктних зобов'язань, а отже, і актуальність.

Актуальність зазначеної тематики привертала та продовжує привертати увагу багатьох науковців Ю.Є. Борисова, І.М. Гончаров, С. Д. Гринько, О.О. Грін, Ю.О. Заїка, Г.А. Капліна, О.С. Онищенко, О.О. Отрадна, В.Ф. Піддубна, О.В. Пушкіна, В.М. Слома, Р.Б. Шишката інші, які дослідили загальну характеристику деліктних зобов'язань у цивільному праві.

Зобов'язання внаслідок заподіяння шкоди (деліктні зобов'язання) являють собою традиційний інститут цивільного права, що прийшов в правову систему з римського права. У Римі підставою зобов'язальних правовідносин вважалися позадоговірні приватні правопорушення, оскільки вони створювали правові підстави у потерпілого вимагати від правопорушника відшкодування шкоди у вигляді грошей. Розмір вимог найчастіше встановлювався законом для конкретних випадків. Деліктами в римському праві визнавалися тільки ті правопорушення, які були вказані в законі [1].

Деліктні зобов'язання або зобов'язання із заподіяння шкоди є одним з найважливіших інститутів цивільного права. Грошове або інше матеріальне

відшкодування заподіяної особі або майну шкоди в свій час замінило особисту помсту та виявилось прийнятним як на ранніх етапах розвитку цивільного права, так і у сучасних економічних умовах. Деліктні зобов'язання спрямовані на відшкодування шкоди, заподіяної особі або майну в результаті протиправного діяння, не пов'язаного із порушенням договору, отже їх відносять до групи так званих недоговірних зобов'язань [2, с. 115].

Стаття 15 Цивільного кодексу України закріплює право кожної особи на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання, а також право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства [3].

Отже, одним із найефективніших цивільно-правових засобів захисту прав та інтересів особи є відшкодування шкоди (збитків), що здійснюється в рамках охоронних цивільних правовідносин, до яких належать і деліктні зобов'язання [4, с. 193].

Характерними ознаками деліктних зобов'язань є такі: виникають у разі вчинення цивільного правопорушення (делікту) – підстава виникнення; умовами виникнення є наявність шкоди, протиправної поведінки, причинного зв'язку між шкодою і протиправною поведінкою заподіювача, вини (крім випадків, передбачених законом); настають у тому випадку, коли потерпілий і заподіювач шкоди не знаходились у цивільних правовідносинах; це завжди новий юридичний обов'язок, який покладається на правопорушника замість невиконаного; виникають при порушенні абсолютного права потерпілого; регулюються імперативними нормами; односторонні за своїм характером; виступають тільки у формі відшкодування шкоди в натурі або відшкодування завданих збитків; на розмір відшкодування впливає умисел і груба необережність потерпілого та матеріальний стан заподіювача шкоди-фізичної особи.

При цьому характерною ознакою деліктних зобов'язань є те, що вони являють собою недоговірні, односторонні зобов'язання, в результаті чого територіальні громади можуть виступати в них або як кредитори (потерпілі), або як боржники.

Деліктні зобов'язання ґрунтуються на принципі генерального делікту, згідно якого кожному забороняється завдавати шкоду майну чи особі. Отже, будь-яке завдання шкоди іншій особі вважається протиправним, якщо особа не уповноважена на це. Наприклад, завдання шкоди особою у разі здійснення нею права на самозахист

Основними функціями деліктних зобов'язань є: компенсація заподіяної шкоди; стримування або запобігання заподіяння шкоди; заспокоєння та віндикація (відновлення) прав; покарання; розподіл втрат [5].

Виконання зобов'язань із заподіяння шкоди є важливим засобом охорони економічних засад країни, оскільки надають можливість захистити і

відновити в більшості випадків порушене право власності, яке становить основу будь-якого класового суспільства. Водночас стягнення матеріального відшкодування в порядку цивільного судочинства не виключає можливість застосування до заподіювача шкоди заходів дисциплінарного, адміністративного та кримінального покарання, що сприяє отриманню своєрідного морального задоволення особою, якій заподіяна шкода.

Список використаних джерел

1. Анісімов А.П. Цивільне право Росії / А.П. Анісімов. URL: https://stud.com.ua/45980/pravo/tsivilne_pravo_rosiyi (дата звернення 08.09.2020)
2. Отрадна О. Деліктні зобов'язання в цивільному праві Франції. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2012. № 92. С. 115-118.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 08.09.2020).
4. Борисова Ю.Є. Підстави виникнення деліктних зобов'язань у цивільному праві України та США. Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. 2019. № 1(34). С. 193-200.
5. Отрадна О. Поняття та функції деліктних зобов'язань у праві США. Юридична Україна. URL: <http://www.pravnik.info/urukrain/1503-ponyattya-ta-funkcii-deliktnix-zobov-yazan-u-pravi-ssha.html> (дата звернення 08.09.2020)

Серга Андрій Миколайович
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня⁷
освітня програма «Право»
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна

ІСТОРИЧНА ГЕНЕЗА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ СТАТУСУ ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ПОЄДНУЮТЬ РОБОТУ З НАВЧАННЯМ

Історичний екскурс, що стосується конкретної правової проблеми, є важливим методом наукового дослідження, на підставі якого можна зробити певні обґрунтовані пропозиції, спрямовані на майбутнє. Як наголошував відомий історик В.О. Ключевський, «минуле цікавить нас не тому, що воно минуло, а тому, що, спливаючи, не вміло прибрати свої наслідки» [7].

Історія трудового права становить собою таку ж актуальну сьогодні правову теорію, але взятую з точки зору її генези. Всебічний ретельний аналіз і глибоке узагальнення особливостей, тенденцій і закономірностей правового забезпечення статусу трудівників є вкрай необхідним для прогнозування шляхів і способів подальшого розвитку й удосконалення сучасного трудового права України. Поглиблене вивчення наукових праць Л.Є. Гриніна [4] й М.А. Дамірлі [5] дає змогу сформулювати систему важливих

⁷Під керівництвом доктора юридичних наук, професора Гіди Євгена Олександровича

методологічних принципів побудови періодизації історико-правового процесу, яка включає:

- наявність однакових підстав, згідно з якими цей процес при виділенні рівних за таксономічною значущістю періодів вимагає виходити з однакових причин (критеріїв);
- дотримання ієрархії, яке припускає, що при складній періодизації, коли відповідні її ступені всередині себе розбиті на декілька, періоди кожного подальшого рівня такого поділу мають бути таксономічно менш важливими порівняно з їх попереднім рівнем;
- рівноправність періодів одного ступеня поділу;
- вимогу, що періодизація в цілому повинна бути єдиною для предмета, що вивчається;
- обов'язковість її відповідності внутрішньому механізму розвитку об'єкта пізнання, пояснення його з нього самого, розкриття внутрішньої логіки й механізму руху права, проявлення себе за допомогою цієї періодизації та її структури;
- забезпечення розгляду як історії явища, що вивчається, в цілому, так і будь-якого його аспекту як цілісного, підлеглого внутрішній логіці розвитку;
- періоди не можна суворо відмежовувати один від одного;
- періодизацію, яка має прямо співвідноситися з головними її характеристиками й визначальними якостями, які задають специфіку і стабільність різним частинам історико-правової реальності;
- урахування впливу окремих сфер суспільного життя на розвиток права;
- недопущення випуску з поля зору очевидної відмінності у швидкості історичних змін у просторі, але в той же час це не повинно підривати цілісність періодизації у її ключових аспектах.

Світове співтовариство приділяє особливу увагу професійному навчанню, адже недаремно в рамках Лісабонської стратегії сформульовано головне завдання, яке вимагає беззаперечної реалізації: «Навчання протягом усього життя» [10]. Проте до сприйняття цієї аксіоми людство йшло доволі тривалий час. Так, ще в 1785 р. правовідносини між майстром та його учнем регламентувалися Грамотою на права і вигоди містам Російської імперії від 21.04.1785 р. [3], якою передбачалось укладення між цими особами договору в присутності 2-х свідків. У цьому документі встановлювалися строки навчання учня, умови його праці, винагороди тощо. Після закінчення навчання, учень отримував письмове свідоцтво про набуття необхідних для його майбутньої роботи умінь і навичок, на підставі якого в нього виникало право займатися відповідною справою вже самостійно.

Досліджуючи юридичну природу вказаного документа, зазначив, що договір навчання (або, як його пізніше назвали, учнівський) не є договором

найму, а договором, у силу якого наставник зобов'язується навчати учня професії, а останній бере на себе обов'язок працювати на майстра на умовах і протягом строку, визначених його сторонами на законних підставах. Пізніше А.А. Симолін указав на змішаний характер учнівського договору й виокремив: (а) договірний характер правовідносин учнівства; (б) двосторонність такого договору; (в) його строковий характер і наявність випробувального терміну, протягом якого кожна зі сторін має право розірвати цю угоду; (г) наявність певного співвідношення між винагородою майстра і досягненням учнем наміченого результату навчання: у випадку, якщо учень не витримає строку випробування, вважається, що майстерне виконав свого обов'язку з навчання, але й у такому випадку учень може вимагати від наставника оплати за строк випробування; (д) учень зобов'язаний працювати на наставника, тобто майстер навчає його саме під час роботи, в чому й полягає практичний характер навчання [28].

У цілому ж до 1917 р. відносини з професійного навчання регламентувались у рамках договору найму, але з певними особливостями, пов'язаними із цим процесом і віком учня. Формування радянського типу профнавчання було пов'язано з військовою повинністю. Декретом РНК «Про учбову професійно-технічну повинність» від 29.07.1920 р. [24]установлювалося, що в силу гострої потреби у кваліфікованих робітниках усі особи віком від 18 до 40 років мали проходити професійну підготовку. В організаціях, де не було фабрично-заводських шкіл, ця вимога поширювалася на осіб з 14 років. Працівники віком понад 40 років могли за бажанням направлятися на навчання. Працівники підприємства, де встановлено скорочений робочий день чи тиждень або на яких тимчасово призупинено виробництво, повинні проходити професійне навчання. Робочий день трудівника, який проходить профпідготовку, скорочувався до 6-ти годин, проте заробітна плата виплачувалася в повному розмірі. Ці особи не залучалися до виконання іншої роботи. Порушення учбової дисципліни розглядалося як підстава до застосування дисциплінарного стягнення, а невідвідування занять, їх пропуски вважались прогулом.

Прийнятий у 1922 р. Кодекс законів про працю УРСР [9]містив окрему главу XII «Про учнівство», аналіз якої дозволяє зробити висновок про формування окремого інституту учнівства. Саме в цей час, коли складні умови вимагали від держави підготовки не лише кваліфікованих робітників, а й гідних спеціалістів, з'явилися норми про можливість проведення короткострокових курсів, а також лекцій при технікумах [18]. Пізніше була визнана необхідність організації спеціальних курсів підвищення кваліфікації також для осіб, які вже мали ту чи іншу освіту [15]. Можна стверджувати, що в такий спосіб зароджувалася система додаткової професійної освіти, яка існує й донині.

Першим програмним документом, спрямованим на розширення завдань

підвищення якості робочої сили, слід вважати постанову РНК «Про покращання постановки середньої й нижчої професійно-технічної освіти» [17], яка передбачала, що для підготовки й підвищення кваліфікації робітників, а також перенавчання безробітних необхідно розширити мережу професійно-технічних курсів. Починаючи з 1930 р. спостерігається формування системи планової підготовки й підвищення кваліфікації робітників і спеціалістів. Зокрема, постанова ВЦВК і РНК від 25.01.1930 р. «Про заходи по забезпеченню спеціалістами окремих галузей народного господарства і соціально-культурних установ» [12] зобов'язувала всі установи й підприємства розробляти план потреб у фахівцях, в яких мали передбачатися заходи з набору спеціалістів із середньою й нижчою освітою, а також підвищення кваліфікації спеціалістів-практиків і фахівців, які мають незавершену спеціальну освіту. Приблизно з 1934 р. розпочинається диференціація правового регулювання підвищення кваліфікації працівників різних галузей народного господарства (приміром, учителів [14] і медичних працівників [16]).

Таким чином, розглянутий період розвитку законодавства про професійне навчання трудівників характеризувався наступним:

- ініціатива про необхідність підготовки й підвищення професійно-кваліфікаційного рівня працюючих виходила від держави, яка відчувала нагальну потребу в підвищенні продуктивності праці й темпів виробництва, а також в опануванні нової техніки. Усі підприємства, установи й організації зобов'язувалися планувати цю роботу, а їх керівники несли відповідальність за підготовку і професійний розвиток кадрів;

- у всіх галузях економіки розгорнулися змагання трудових колективів та окремих працівників (ці змагання іноді називали однією з форм підвищення кваліфікації працівників [27]) за підвищення якості продукції і прискорення темпів виробництва;

- важливим джерелом поповнення робітничого класу новими кадрами послужили школи ФЗУ;

- активно зароджувалася система додаткової професійної освіти.

Згодом Президія ВР СРСР прийняла указ «Про державні трудові резерви СРСР» від 02.10.1940 р. [11], відповідно до якого створювалося 3 типи навчальних закладів: а) ремісничі училища з дворічним строком навчання для підготовки кваліфікованих робітників – металургів, хіміків, гірників, робітників морського й річкового транспорту, підприємств зв'язку тощо; б) залізнично-дорожні училища з дворічним строком навчання для підготовки помічників машиністів, слюсарів по ремонту паровозів і вагонів, бригадирів тощо; в) школи фабрично-заводського навчання з шестимісячним строком навчання для підготовки робітників так званих масових професій, у першу чергу для вугільної й нафтової промисловості, для будівництва та ін. Як бачимо, сформувалася система професійного навчання кваліфікованих

робітників, у результаті якого майбутній працівник отримував систематизовані професійні знання, умінні і навички, що дозволяло їм кваліфіковано виконувати роботу за певною робітничою професією в рамках отриманої спеціальності.

Положення про підготовку й підвищення кваліфікації робітників безпосередньо на виробництві від 10.05.1963 р. [26] встановлювало дві організаційно-правові форми профнавчання: (а) підвищення кваліфікації працівників за своєю професією чи спеціальністю, за якими вони продовжували працювати, (б) підвищення кваліфікації працівників шляхом оволодіння новою професією чи спеціальністю, що призводило до переведення їх на іншу роботу. Типове положення про підготовку й підвищення кваліфікації робітників безпосередньо на виробництві від 18.10.1968 р. [20] містило норму, за якою навчання робітників іншим чи додатковим професіям має здійснюватися з урахуванням потреб виробництва й розширення їх професійного профілю працівників, суміщення їх професій і спеціальностей, покращання організації праці й раціонального використання обладнання (п. 19).

У зв'язку з прийняттям Основ законодавства СРСР про працю [25], Кодексу законів про працю 1971 р. [8] й Основ законодавства СРСР про народну освіту правове регулювання професійного навчання отримало новий імпульс.

Типові правила внутрішнього трудового розпорядку для робітників і службовців підприємств, установ, організацій від 27.09.1972 р. [22] закріпили обов'язок працюючих підвищувати свою кваліфікацію. Указана обставина загострила наукову дискусію: вважати підвищення кваліфікації правом чи обов'язком працівників? Ще в 50-ті р. ХХ ст. деякі науковці вважали, що підвищення кваліфікації є обов'язком працівників [6], інші ж переконували, що лише в окремих галузях господарства підвищення кваліфікації є обов'язком, а взагалі воно повинно бути добровільним [1]. Приміром, обов'язок періодично підвищувати свою професійну кваліфікацію покладался на працівників льотно-підйомного складу організацій цивільної авіації, на працівників, які обслуговували складні агрегати, установки й механізми, на машиністів локомотивів, на молодший технічний персонал підприємств та організацій Міністерства геології та охорони надр СРСР [2].

Типове положення про професійне навчання робітників та службовців на виробництві від 04.03.1980 р. [21] досить детально регламентувало питання профнавчання, у тому числі передбачало численні гарантії щодо оплати праці, присвоєння розрядів і класів та ін. Крім цього, було закріплено положення, відповідно до якого колективні договори у своєму спеціальному розділі повинні містити детальні плани підготовки кадрів і підвищення їх кваліфікації, де мала конкретизуватися чисельність працюючих, які повинні пройти професійну підготовку чи підвищити кваліфікацію, організаційно-

правові форми, а також устанавлюватися строки навчання. На роботодавців покладался обов'язок створювати належні умови для навчання цих осіб: складання графіків змінності, які дозволяли б поєднувати навчання з роботою, закріплення порядку надання навчальної відпустки, заборона переведення таких працюючих на іншу роботу під час навчання тощо. Колективні договори зобов'язували роботодавця: (а) надавати трудівникові роботу відповідно до отриманої спеціальності і кваліфікації, (б) встановлювати пільги для їх переведення на більш кваліфіковану роботу, (в) підвищувати оплату праці за умов успішного й систематичного підвищення кваліфікації, в тому числі освітнього рівня, забезпечувати належні умови для проведення занять (надавати для цього приміщення, необхідні навчальний і методичні матеріали, формувати бібліотечний фонд підприємства тощо), а також запровадити постійний обмін досвідом з іншими підприємствами. Крім цього, колективні договори містили норми про моральне й матеріальне заохочення робітників і службовців, які підвищують свій кваліфікаційний рівень [3].

Інтерес до цієї проблеми дещо зменшився із прийняттям Типових правил внутрішнього трудового розпорядку для робітників і службовців підприємств, установ, організацій від 20.07.1984 р. [23], але вони закріпили лише обов'язок роботодавців сприяти підвищенню кваліфікації працівників.

У середині 80-х років усі типи професійно-технічних навчальних закладів були реорганізовані й об'єднані в середні професійно-технічні училища, діяльність яких регламентувалась Положенням про середнє професійно-технічне училище від 22.02.1985 р. [16] Зі змісту вказаного Положення виплавало, що під час проходження практичного курсу навчання на учнів у повному обсязі поширювалося трудове законодавство з урахуванням їх віку і правового статусу.

Згодом було прийнято Постанову про перебудову системи підвищення кваліфікації та перепідготовки керівних працівників і спеціалістів народного господарства від 06.02.1988 р. [13], яким було окреслено поступовий перехід від періодичного до безперервного профнавчання. Наприкінці 80-х р. ХХ ст. чинна на той час система професійного навчання переросла в концепцію безперервного навчання, яка знайшла своє відображення в Типовому положенні про безперервне професійне й економічне навчання кадрів народного господарства від 15.06.1988 р. [19]. Цим документом (а)уперше охоплювалися всі категорії працівників, (б) розмежовувалося поняття перепідготовки й підвищення кваліфікації, (в) закріплювалися усі наявні на практиці цілі, форми та строки навчання залежно від категорії трудівників, легалізовувалося самонавчання як одна з форм підвищення останніми свого профрівня, закріплювався принцип навчання протягом усієї трудової діяльності. Безперервність навчання керівників і спеціалістів забезпечувалася підвищенням кваліфікації й перепідготовкою, а робітників – підготовкою на

виробництві, перепідготовкою, навчанням додатковим (суміжним) професіям, підвищенням їх кваліфікації. Організаційно-правові форми професійного навчання були диференційовані залежно від категорії працюючих. Для керівників і спеціалістів це було навчання: (1) систематичне самостійне, (б) на виробничо-економічних семінарах, в університетах з відривом або без відриву від виробництва, (в) короткострокове, (г) у виді стажування на передових підприємствах, у наукових організаціях, навчальних закладах, (д) в аспірантурі й докторантурі. Для робітників такими формати були: (а) підготовка на виробництві, (б) перепідготовка, (в) навчання додатковим (суміжним) професіям, (г) підвищення кваліфікації, (д) виробничо-економічні курси, (е) стажування терміном до 3-х місяців, (є) курси цільового призначення, (ж) курси бригадирів.

Як бачимо, в радянський період чинне трудове законодавство: 1) закріплювало право на безкоштовне підвищення кваліфікації, 2) встановлювало права й обов'язки учасників трудових правовідносин у зв'язку з реалізацією вказаного права, 3) визначало організаційно-правові форми професійного навчання, 4) установлювало гарантії й пільги для працівників, які підвищують кваліфікацію, 5) започатковувало механізм безперервного профнавчання.

Проведений аналізу дорадянського й радянського досвіду правового регулювання професійного навчання працівників можна зробити такі висновки:

- дорадянський період у цілому характеризувався тим, що відносини із профнавчання робітників і службовців регламентувались у рамках договору найму з певними особливостями, пов'язаними із процесом навчання й віком учня;

- поєднання соціальної й економічної функцій трудового права дозволяло забезпечувати право працюючих на професійне навчання як елемента права на освіту, передумови виникнення трудових правовідносин, а значить, і реалізації права на працю;

- у радянський період система профнавчання працівників формувалася під впливом кадрової політики радянської держави, яка відчувала потребу у кваліфікованій робочій силі. Спочатку правової регламентації зазнали питання професійного навчання робітників, а потім вона поширилася й на керівників і спеціалістів. Склалася єдина державна система професійного навчання. Вона мала плановий і централізований характер, її ядром було професійне навчання на виробництві, яке організовувалося на кожному підприємстві і прирівнювалося до підготовки в навчальному закладі;

- шляхом підтримки й доповнення заходів у наданні громадянам можливості набувати знання, навички та вміння, достатні для роботи й подальшого навчання, було започатковано механізм безперервного

професійного навчання, що полягає в розвитку якісної, орієнтованої на майбутнє профпідготовки, яка відповідатиме потребам суспільства.

Із набуттям Україною статусу країни з ринковою економікою виникає необхідність урахування нинішнього стану ринку праці й ринку освітніх послуг. Сучасні ж реалії свідчать про існуючі недоліки реформування системи професійного навчання, про неадекватність масштабів, структури й методів профпідготовки робочої сили, а також про недостатню розвиненість системи підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації економічно активного населення. Починаючи з 90-х р., в Україні здійснюються відповідні заходи щодо відновлення й активізації функціонування системи професійного навчання працівників. Із цією метою було прийнято низку нормативних актів. Проте, незважаючи на значний масив нормативно-правових актів, присвячених професійному навчанню працівників, все ж не вирішених проблем залишається чимало. У зв'язку із зазначеним поглиблене наукове дослідження правового регулювання профнавчання викликає неабиякий інтерес, оскільки лише його всебічний аналіз може допомогти виявити наявні проблеми й окреслити шляхи їх вирішення.

Список використаних джерел

1. Бондарь А.Ю. *Правовое регулирование образовательно-трудовых правоотношений в условиях перехода к рыночной экономике: дисс. канд. юрид. наук: 12.00.05. Екатеринбург, 1999.167 с.*
2. Гессен В.Ю. *История законодательства о труде рабочей молодежи в России. Ленинград: Изд-во Ленингр. Губпрофсовета, 1927. 140 с.*
3. *Грамота на права и выгоды городам Российской империи от 21 апреля 1785 г. ПСЗ Рос. империи.[Т. XXII, от № 15.502-16.738].1784-1788 г.Санкт-Петербург: Тип. II Отдел. Собств. Его Император. Величества канцелярии, 1830.Ст. 16.188. С. 358-384.*
4. Гринин Л.Е. *Периодизация истории: теоретико-математический анализ. История и математика: проблемы периодизации исторических макропроцессов.Москва: КомКнига, 2006.С. 53-79.*
5. Дамірлі М.А. *Предметна сфера історико-правового пізнання: традиції й оновлення (епістемологічний аналіз): автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.01.Харків, 2005.38 с.*
6. Догадов В.М. *Советское трудовое право в борьбе за народнохозяйственный план. Вопросы советского права. 1953.№ 151.Вып. 4. С. 84-87.*
7. Клеандров М.И. *Ответственность судьбы: моногр. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2011. 576 с.*
8. *Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. № 50 (дод.). Ст. 375.*
9. *Кодекс законів про працю УРСР: затв. ВУЦВК від 02.12.1922 р. Зб. законів УРСР.1922.№ 52.Арт. 751.*
10. Лукичев Г.А. *Образование стран Европейского Союза устремлено в будущее. Вопросы образования. 2004.№ 4.С. 168-169.*
11. *О государственных трудовых резервах СССР: Указ Президиума ВС СССР от 02.10.1940 г. ВВС СССР.1940.№ 37.*
12. *О мероприятиях по обеспечениюспециалистами отдельных отраслей народного хозяйства и социально-культурных учреждений: пост. ВЦИК и СНК от*

25.01.1930 г.Собр. узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства СССР. 1930. № 4. Ст.47.

13. О перестройке системы повышения квалификации и переподготовки руководящих работников и специалистов народного хозяйства: постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 06.02.1988 г., № 166. СП СССР.1988.№ 10.Ст. 27.

14. О повышении квалификации учительства: пост. СНК от 29.01.1934 г. Собр. узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства СССР.1934.№ 8. Ст. 46.

15. О поднятии квалификации, оканчивающих высшие учебные заведения: декрет СНК от 04.01.1926 г.Собр. узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства СССР. 1926.№ 3.Ст. 6.

16. О среднем профессионально-техническом училище: положение от 22.02.1985 г. СП СССР.1985.№ 10. Ст. 41.

17. Об улучшении подготовки средних медицинских кадров: пост. СНК от 23.12.1939. Собр. узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства СССР. 1939.№ 31.Ст. 211.

18. Об улучшении постановки среднего и низшего профессионально-технического образования: пост.Собр. узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства СССР.1927.№ 18.Ст. 123.

19. Об утверждении Положения о техникумах: пост. СНК от 04.01.1926 г. Собр. узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства СССР.1926.№ 1. Ст. 4.

20. Об утверждении Типового положения о непрерывном профессиональном и экономическом обучении кадров народного хозяйства: пост. Госкомтруда СССР, Госкомобразования СССР и Секретариата ВЦСПС от 15.06.1988 г., № 3669/92-14-147/20/18-22. Бюллетень Госкомтруда СССР. 1988.№ 11.

21. Об утверждении Типового положения о подготовке и повышении квалификации рабочих непосредственно на производстве: пост. Госкомтруда и Госкомпрофтехобразования Совета Министров СССР и ВЦСПСот 18.10.1968 г. Бюллетень Государственного комитета Совета Министров СССР по вопросам труда и заработной платы.1969.№ 4.

22. Об утверждении Типового положения о профессиональном обучении рабочих на производстве: пост. Госкомтруда СССР, Госпрофобразования СССР, Секретариата ВЦСПС от 04.03.1980 г., № 50/4/4-85. Бюллетень Госкомтруда СССР.1980.№ 5.Ст. 3.

23. Об утверждении Типовых правил внутреннего трудового распорядка для рабочих и служащих предприятий, учреждений, организаций: пост. Госкомтруда СССР от 27.09.1972 г. Бюллетень Государственного комитета Совета Министров СССР по вопросам труда и заработной платы. 1972. № 12.

24. Об утверждении Типовых правил внутреннего трудового распорядка для рабочих и служащих предприятий, учреждений, организаций: пост. Госкомтруда СССР от 20.07.1984 г.Бюллетень Госкомтруда СССР.1984.№ 1.

25. Об учебной профессионально-технической повинности: декрет СНК РСФСР от 29.07.1920 г. Собрание узаконений и распоряжений рабочего и крестьянского правительства. 1920.№ 70.Ст. 325.

26. Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о народном образовании от 19.07.1973 г.Ведом. ВС СССР.1973.№ 30. Ст. 392.

27. Положение о подготовке и повышении квалификации рабочих непосредственно на производстве от 10.05.1963 г.Бюллетень ГКТ СССР. 1963.№ 5. С. 19-26.

28. *Положення про професійне навчання кадрів на виробництві: затв. наказом Мінпраці України, МОН України від 26.03.2001 р. № 127/151. Офіційний вісник України.2001.№ 15.Ст. 667.*

29. *Симолін А.А Договір промислового учеництва.Казань: Тип. Імператорського університета, 1910.560 с.*

30. *Уржинський К.П. Производственно-техническое обучение на предприятии: моногр.Иркутск.1958. 174 с.*

Живко Зінаїда Богданівна

доктор економічних наук, професор

Львівський державний університет внутрішніх справ

м. Львів, Україна

Воронка Ольга Зіновіївна

кандидат економічних наук

Львівський державний університет внутрішніх справ

м. Львів, Україна

Кухарська Лілія Василівна

викладач

Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного

м. Львів, Україна

Лесик Ірина Іванівна

аспірант

кафедри менеджменту

Львівський державний університет внутрішніх справ

м. Львів, Україна

ФОРМУВАННЯ ТАКТИКИ І СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах посилення конкурентної боротьби на світових ринках товарів і послуг, зростання розриву в темпах розвитку країн, орієнтованих на формування постіндустріального суспільства, та країн, зосереджених на добуванні сировини і природних ресурсів, виникає потреба в генеруванні нових знань для більш ефективної протидії новим викликам людству, забезпечення національної безпеки, зокрема економічної, що більшою мірою пов'язано із розвитком промислового сектору економіки [1].

Високотехнологічні підприємства є складовою промислового комплексу та виконують роль локомотиву, який здатний стабілізувати та перевести на новий рівень розвитку національну економіку шляхом формування попиту на нові знання, сировину, матеріали й комплектуючі. Україна володіє необхідним потенціалом для розвитку високотехнологічного

сектору економіки (ВСЕ), але недостатня увага до безпекового аспекту їх господарської діяльності, зокрема в забезпеченні кадрової безпеки, не лише ускладнює функціонування, але й формує передумови до втрати найбільш цінних – трудових ресурсів.

Розробка нових видів високотехнологічної продукції, їх виготовлення та просування на світових ринках вимагає застосування ефективного механізму забезпечення кадрової безпеки, особливо у сфері захисту інтересів працівників та узгодження їх із пріоритетами розвитку підприємства.

Стратегія управління персоналом - це чітко сформований напрямок дій, який направлений на утворення відповідального, цілісного та високваліфікованого трудового колективу з врахуванням наявних ресурсів і стратегії розвитку. Прийняття рішення, щодо забезпечення кадрової безпеки (КБ) не можливо без втручання та коригування поточної стратегії управління персоналом. Тому, на нашу думку, взаємоузгодженість проявляється як на рівні забезпечення економічної безпеки підприємства загалом, так і на рівні стратегії управління персоналом (рис.1).

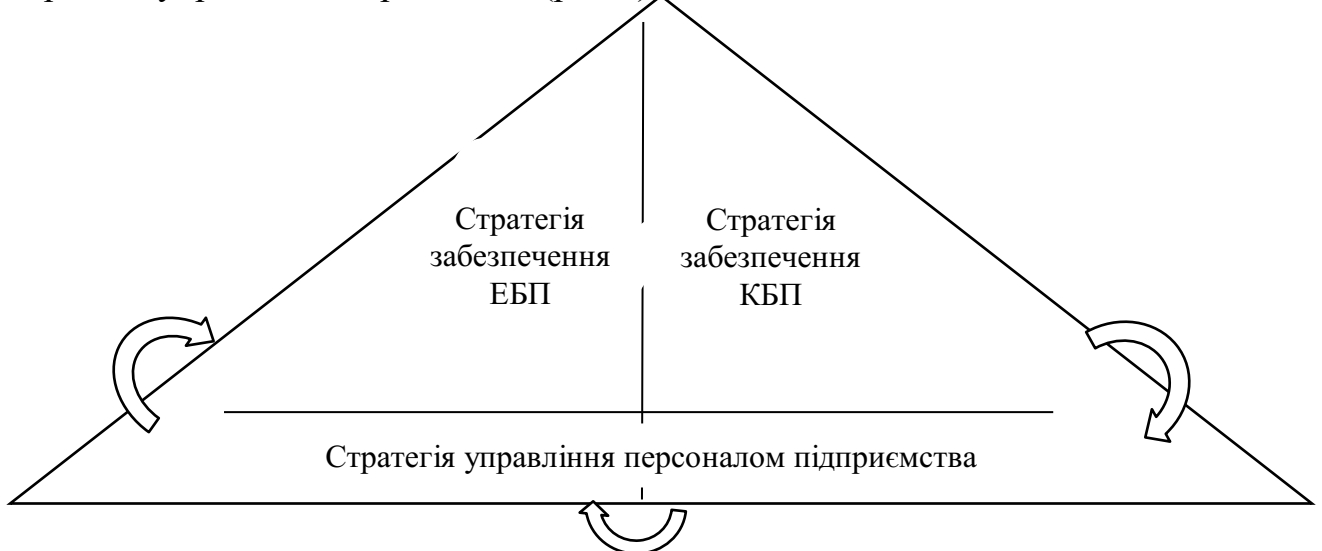

Рис.1.Трьохстороння взаємоузгодженість між стратегіями забезпечення економічної безпеки, кадрової безпеки та управління персоналом [2]

На нашу думку, кадрова політика і безпека мають найбільше значення саме у високотехнологічному секторі економіки, оскільки даний сектор дуже стрімко розвивається в провідних країнах світу. Він є одним із найбільш інвестиційно-привабливих секторів економіки, дозволяє отримати відповідний економічний ефект не лише інвесторам, але суттєво підвищити конкурентні переваги країни в цілому. В такому виді діяльності усі інновації, винаходи, наукові розробки - все це ідеї людей, які працюють на високотехнологічних підприємствах.

Тому, значна кількість інвестицій завжди направлена саме на них: покращення умов праці, формування комфортної зони відпочинку, постійний розвиток і підтримка сформованих цінностей у трудовому колективі, тощо.

Тобто, інвестиції направлені на те, щоб персонал підприємства міг генерувати ідеї, які в подальшому можуть суттєво підвищити конкурентоспроможність, як на рівні окремо взятого підприємства, так і країни в цілому. Саме тому, і підхід до формування тактики і стратегії забезпечення кадрової безпеки підприємств високотехнологічного сектору економіки (КБ ПВСЕ), повинен бути інший, який враховує специфіку даної галузі.

Один із етапів формування тактики і стратегії забезпечення КБ ПВСЕ є визначення основних принципів забезпечення, що мають включати в собі ті практичні, моральні та теоретичні засади, яких слід дотримуватись під час вибору та реалізації стратегії (рис.2).

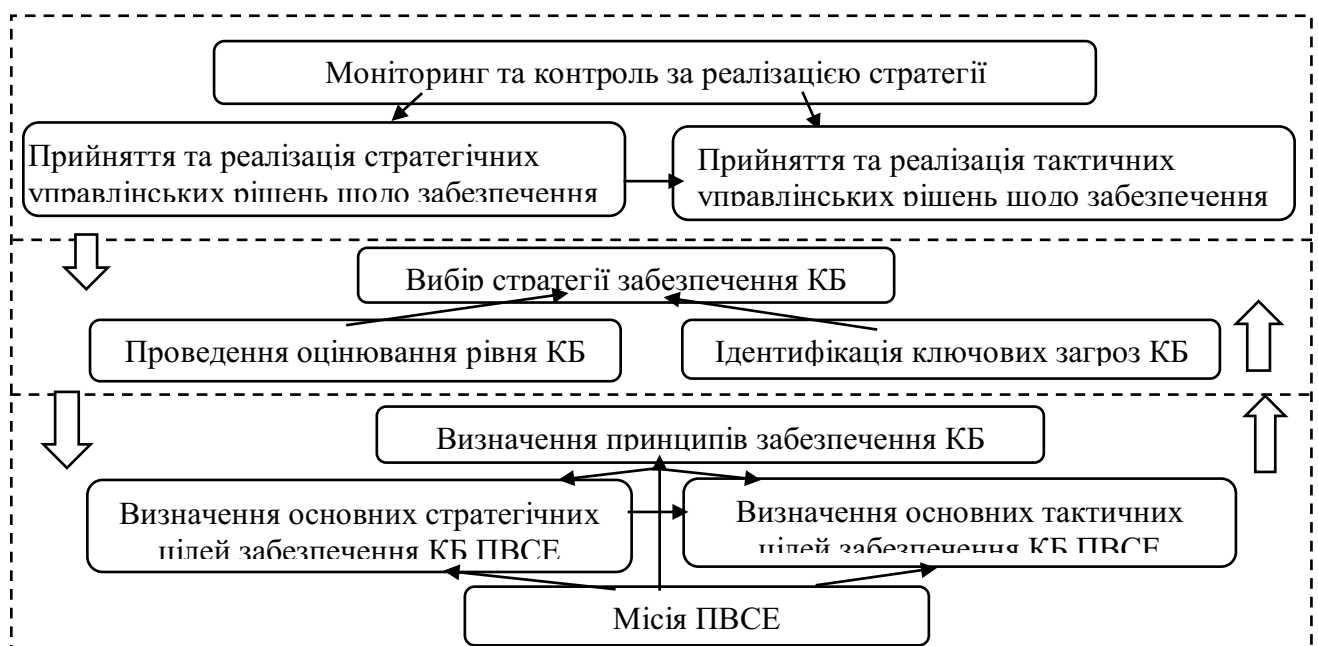

Рис.2.Схематична карта послідовності формування тактики і стратегії забезпечення КБ ПВСЕ [2]

Так, основними принципами забезпечення КБ ПВСЕ, на нашу думку, повинні бути наступні:

1. Принцип узгодженості. Як нами було вже сказано вище, стратегія забезпечення КБ ПВСЕ повинна враховувати і узгоджуватись з загальною стратегією забезпечення економічної безпеки та стратегією управління персоналом.

2. Принцип законності. Розроблення стратегії забезпечення КБ ПВСЕ не повинно порушувати чинне законодавство та дотримуватись усіх норм щодо охорони праці та міжнародного права.

3. Принцип моральності. Оскільки процес реалізації стратегії забезпечення КБ ПВСЕ безпосередньо пов'язаний із людьми, то вкрай важливим є дотримуватись морального кодексу і не застосовувати будь-які антиморальні методи впливу на персонал.

4. Принцип готовності. Не можливо реалізувати будь-які стратегічні та тактичні рішення, якщо працівник попросту не готовий дотримуватись встановлених вимог, не приймає сформовану організаційну культуру та приписи внутрішніх документів підприємства.

5. Принцип економічної ефективності та доцільності. Усі запропоновані розробленою стратегією заходи забезпечення КБ ПВСЕ повинні відповідати наявним на підприємстві ресурсам і приносити певний економічний ефект в кінцевому результаті.

6. Принцип взаємодії. Даний принцип передбачає, що для захисту своїх працівників, керівництво ПВСЕ повинно, за необхідністю, залучати і зовнішніх суб'єктів безпеки. Виділяють спеціалізовані, напівспеціалізовані та неспеціалізовані суб'єкти забезпечення кадрової безпеки. І кожний із них, при необхідній потребі, має бути залучений для забезпечення КБ ПВСЕ.

7. Принцип оперативності. Усі заплановані стратегією заходи (особливо тактичні) повинні бути своєчасно реалізовані. Окрім цього, повинні бути передбачені ряд превентивних заходів, з метою оперативної реакції підприємства на утворені виклики.

Будь-яка стратегія та тактика мають в своєму складі певну сукупність цілей, за допомогою яких вона може визначити напрямок, у якому буде відбуватись забезпечення того чи іншого процесу. Правильно поставлені цілі відіграють важливу роль в подальшій успішності впровадження нової тактики та стратегії забезпечення КБ ПВСЕ.

Стратегічні цілі забезпечення КБ ПВСЕ - перелік жаданих результатів, які прагне досягнути підприємство у певний період. Вони призначені для ефективного забезпечення КБ, через захист кожного працівника та економічних інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Отже, розвиток кадрового потенціалу підприємства можливий за умови цілеспрямованих вкладень з боку людини, організації, держави. Саме люди, їх знання, уміння, здібності, досвід, інтелектуальний запас, який накопичується може стати джерелом доходів.

Саме тому, на нашу думку головним стратегічним пріоритетом підприємства має стати розвиток людського капіталу за рахунок здійснення інвестицій в освіту, науку, професійну підготовку, охорону здоров'я, що забезпечить у майбутньому не лише розвиток інтелектуального та професійного росту індивіда й підвищить конкурентоспроможність підприємства, що в перспективі стане головною рушійною силою швидкого розвитку економіки держави.

Список використаної літератури:

1. Tsvetana Aleksandrova Stoyanova, Stoyan Radev Koev, Philip Petrov Stoyanov, Zinaida Zhyvko, Viacheslav Laptiev. Strategic Management of the personnel Development of industry Companies // *Academy of Strategic Management Journal*. Volume 18, Issue 3, 2019 (Print ISSN: 1544-1458; Online ISSN: 1939-6104) ID 1939-6104-18-3-385. URL:

*Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці
м.Київ – м.Rzeszów, 14-15 жовтня 2020 року*

<https://www.abacademies.org/journals/academy-of-strategic-management-journal-inpress.html>

(дата звернення 3.02.2020)

2. Воронка О.З. Формування механізму забезпечення кадрової безпеки підприємств високотехнологічного сектору економіки: дис. ... канд. екон. наук : 21.04.02. Львів, 2019. 269 с.

**ПЛАН
ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ЗАХОДІВ
МІЖНАРОДНОЇ АКАДЕМІЇ ІНФОРМАТИКИ
ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ УПРАВЛІННЯ
на 2020-2021 рік:**

- 4-8 грудня *
2020 рік** **I Передріздвяна сесія**XI Міжнародного наукового семінару
«Формування економіки знань як базису інформаційного
суспільства»**
Прага, Чехія – Нюрнберг, Німеччина
Стажкування
- 17-20 грудня *
2020 рік** **II Передріздвяна сесія**XI Міжнародного наукового семінару
«Формування економіки знань як базису інформаційного
суспільства»**
Дрезден-Берлін, Німеччина
Стажкування
- 14-15 лютого
2021 рік** **IX Міжнародна наукова Інтернет-конференція «Національна
безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці»**
Сертифікат
- 28-28 червня
2021 рік** **X Ювілейна міжнародна наукова Інтернет-конференція
«Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів
в економіці»**
Сертифікат

**Вказані періоди просимо вважати орієнтовними. Точні дати будуть вказані в інформаційних листах, які будуть розіслані електронною поштою.*

*** Тематика передріздвяних сесій уточнюється*

*Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці
м.Київ – м.Rzeszów, 14-15 жовтня 2020 року*

Наукове видання

**«НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА У ФОКУСІ ВИКЛИКІВ
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ»**

Збірник наукових праць
VIII-ої міжнародної наукової Інтернет-конференції
14-15 жовтня 2020 року

Випуск 8